

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Oktoober 2014 nr 9 (2431) • Tartu ülikooli ajakiri

SELLES NUMBRIS:

KUIDAS HINNATA FÜSIOTERAAPIA
PRAKTIKAT?

TŠERNOBÕLI VETERANID POLE HAIGEMAD
KUI KESKMINE EESTI MEES

MEISTRITE KOOLI JUHT ANDRUS MÕTTUS

TEADUSE
RAHASTAMISE TULEVIK
TEKITAB KÜSIMUSI

Mis meist saab?

Foto: Lauri Kulpsoo

Merilyn Merisalu
UT peatoimetaja

Peaegu iga kord, kui keegi tulevikule mõeldes ohkab ja küsib sama küsimuse, mida Agnes von Mönnikhusen kultusfilmis «Viimne reliikvia» päris, vastab keegi teine Gabrieli moodi: «Ei tea.» Loodetavasti ei ründa neid kohe seejärel kamp röövleid, nagu filmis, aga nõutust unisusehetkest üles raputada võiks miski küll.

Kui ma esimest korda ühel teatrifestivalil vabahtlik olin, õpetati meile esimese asjana, et «Ei tea» ei ole kunagi õige vastus. Kui tõesti ei tea, tuleb hoopis öelda «Ma uurin selle välja!». Loomulikult puudutas see inimeste küsitud küsimusi festivali kohta, aga ma usun, et see võiks kehtida ka mujal.

Tõsi, alati ei ole kohe käepärast targemat inimest, kellelt midagi järele uurida või kava, millest õiged kellaajad ja kohad järele vaadata. Tihti on ka teemad, mille kohta küsitakse, abstraktsed. Kõige jaoks õiget vastust olemas ei olegi.

Kui näiteks gümnaasiumilõpetajalt küsitakse, mis temast saab, ei oska keegi täiesti kindlalt öelda, kus ta on kümne või kahekümne aasta pärast. Jah, ta võib teada, millisesse kooli ta edasi õppima läheb või kuhu tööle suundub. Aga seda, kas tol hetkel

valitud eriala on tema jaoks õige ka mõne aja pärast, ei tea keegi.

Euroopa Liidus vahetavat inimest enne pensionile jäämist keskmiselt kaheksa korda oma eriala või ametit. Seda ei ole tegelikult sugugi palju. Eriti kui arvestada kaasaegset maailma, kus tuleb tehnoloogia võidukäiguga kaasa liikuda ja olla mõnekümne aasta taguse ajaga võrreldes palju paindlikum.

Suuremale osale küsimustele ei olegi enam ühest vastust. Vastamise hetkel võib midagi tööle vastata, aga varsti luuakse uuem, suurem või väiksem vidin, püstitatakse värskem rekord. Ja siis tuleb hakata selle kohta uurima.

Mul oli rõõm seekordse vilistlasloo tegemisel kohtuda Tartu kutsehariduskeskuse direktoriga. Andrus Möttuse jutust kumab läbi, et tulevikku ei ole mõtet vaadata kartuse, vaid huviga. Iga väljakutse on võimalus, igale probleemile on mitu lahendust.

Direktoril endal on mitmekordne kõrgharidus, peaaegu kõik kraadid on ta omandanud töö kõrvalt – kusjuures nominaalajast kiiremini. Ta on õppinud majandust, sporti ja teoloogiat ning igale tuttavale valdkonnale on ta oma elus leidnud positiivse väljundi. Valikute tegemisel on Möttus alati silmas pidanud tulevikku ja mõelnud reaalsele olukordadele, mil seda või teist oskust vaja läheks.

Kui palju on meie tutvusringkonnas inimesi, kes on mõelnud kogu enda stuudiumi aja, mis neist küll saab, ilma ise sellele ainsatki konkreetset vastust pakkumata? Kui palju on neid, kes teevad masinlikult ebameeldivat tööd ja on liiga väsinud, et isegi seda endalt küsida?

Ma loodan igatahes, et meie sõprade ja pere-liikmete hulgas on ülekaalus ikkagi inimesed, kes ei karda valikuid teha, eksida ja uuesti valida. Kes teavad, mida nad tahavad ja siis teevad selgeks, mida selleks teha saab. Kes ei vasta «Ei tea», vaid «Ma uurin selle välja!». ☺

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Universitas Tartuensis on Tartu ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaz 3700. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Tartu, Ülikooli 18–102; Tel: 737 5686, 5802 8827; e-post: ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Postiaadress: Ülikooli 18, Tartu 50090 • **Vastutav väljaandja:** Illari Lään; **peatoimetaja:** Merilyn Merisalu; **toimetajad:** Merilyn Säde ja Mart Zirnask; **keeletoimetaja:** Marika Kullamaa; **küljendaja:** Margus Nõmm; **fotograaf:** Andres Tennus; **infotoimetajad:** Kristina Hermann, Kady Sõstar; **Trükk:** Ecoprint • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustratsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetust lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensisile. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegiumi esimees:** Maaja Vadi, **liikmed:** Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päärt, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul, Liina Liiv.

- 9 **KOLUMN:** Aimar Ventsel räägib alkoholi olulisusest ja tarbimiskultuurist Eestis ja mujal.
- 10 **ESSEE:** TÕ nõukogu esimees Kersti Kaljulaid kirjutab ülikoolist ja rahast nii, nagu asjad on.
- 12 **INTERVJU:** Rektor tõdeb, et areng eeldab valikute tegemist.
- 17 **AKTUAALNE:** Mure teaduse rahastamise pärast.
- 18 **PERSOON:** «Matemaatika õhtuõpiku» kunstnik Elis Saar usub, et kui piisavalt tahta, jõuab kõike.
- 22 **AKTUAALNE:** Tartus andis loengu maailmakuulus lavastaja.
- 24 **AKTUAALNE:** Üliõpilasteater tähistab oma 15. sünnipäeva.
- 27 **AKTUAALNE:** Praktika hindamine füsioteraapias on endiselt probleemne.
- 30 **VÄITEKIRI:** Propagandaaparaadi enesepettus Eesti NSV-s.
- 34 **TEADUS:** Tšernobõli veteranid ei ole haigemad kui teised mehed.
- 37 **ETTEVÕTLUS:** Turundusklubi aitab ettevõtetel tulevikku prognoosida ja üritusi korraldada.
- 40 **ARVUSTUS:** Mirt Kruusmaa võtab ette TÕ vilistlaste Eva Lepiku ja Edward Kessi koostatud lugemise nautimise õpiku.
- 42 **VILISTLANE:** Meistrite kooli juht Andrus Möttus.
- 45 **REISIKIRI:** Pärnu kolledži turismi- ja hotelliettevõtluse tudeng räägib enda kogemuse näitel, kuidas reisi planeerida.
- 48 **ESSEE:** Rainer Ratnik ja Gilber Kask arutlevad, kas vaktsineerimine peaks olema seadusega kohustatud.
- 50 **AJALUGU:** Ülikooli mälestuspäeval mälestatakse neid, kes on olnud enne meid, kes meid on mõjutanud, õpetanud.
- 54 juubelid, kaitsmised, stipendiumid, tunnustused, teated, in memoriamid.

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 7. novembril 2014.

roheline trükis

Trükitud taastoodetud paberile looduslike trükkivärvidega. ©Ecoprint

TARTU ÜLIKOOI KESKLINNA APTEEK

TARTU ÜLIKOOI TAMME APTEEK

Tartu Ülikooli apteekides on
igal kuul erinevad sooduspakkumised.

Samuti kogud iga ostuga (v.a käsimüügi- ja retseptiravimid) 5%
ostusummast raha, mida saad kasutada juba järgmisel ostul.

Seniorid (60+) saavad kohe 5% allahindlust (v.a retseptiravimid).

Müügil lai valik ravimeid, toidulisandeid,
haavahooldusvahendeid ja apteegikosmeetikat.

TÜ Tamme apteek ja TÜ Kesklinna apteek valmistavad ravimeid,
paljud valmistatavad retseptiravimid saab kohe kätte.

Kesklinna apteegis palju veterinaarravimeid ja
teisi tooteid lemmikloomadele.

**Tartu Ülikooli
Kesklinna apteek**

Poe 8 Tartu

Kontakt: 7423593,
kesklinnaapt@ut.ee

www.ut.ee/kesklinnaapteek

avatud E-R 8.00-20.00,
L 9.00-17.00, P10.00-16.00

**Haruaapteek
TÜ Nahahaiguste Kliinikum**

Raja 31, Tartu

Kontakt: 7442224,
kesklinnaharu@ut.ee

**Tartu Ülikooli
Tamme apteek**

Puusepa 1a Tartu
(Maarjamõisa Polikliinik)

Kontakt: 7319142,
tammeapt@ut.ee

Nanotehnoloogia koolidesse

16. oktoobril toimub Lõuna-keskuses Tartu ülikooli projekti avaseminar, mis tutvustab kooli-õpilastele seitset nanotehnoloogia teemat, sealhulgas tehislühaste valmistamist ja nanoosakeste manipuleerimist.

Nanoteaduse ja -tehnoloogiatega puutub tavainimene kokku pigem vähe, kuigi põnev nanomaailm on meie ümber alati olnud.

«Nanomaailma mõistmiseks puudub Eesti koolide õpetajatel enamasti nanoteaduse tutvustamise kogemus ja ka sidemed nanoteaduse ekspertide ja tehnoloogiat kasutavate ettevõtete külastamiseks,» rääkis projekti juht, TÜ tehnoloogiahariduse professor Margus Pedaste.

Õpilastel on võimalik valida endale seitsmest erinevast nanoteaduse teemast kõige meeldivam. Valikus on tehislühaste valmistamine, mikrobioloogilised kütuselemendid, nanoosakeste manipuleerimine, nanoosakesed ja

ioonsed vedelikud õlilisanditena, regeneratiivses meditsiinis kasutatavad materjalid, aatomkontrolitud struktuuride sadestamine ja karakteriseerimine 3D alustel ning ingliskeelne «Artificial robotic fish with EAP elements».

Teemadega tutvumisel on abiks vastava valdkonna eksperdid Tartu ülikoolist. Samuti külastatakse nanotehnoloogia uurimislaborit ja nanotehnoloogiaid kasutavaid ettevõtteid. Juba juunikuus tutvustati õpetajatele nanoteaduse valdkonda, projekti ning selles osalevaid teadusteemasid.

TÜ osaleb oma nanoprojekti-ga Euroopa Liidu elukestva õppe projektis «Quantum Spin-Off – kõrgtasemel teaduse ja ettevõtluse viimine koolidesse». Õpilaste plaanide seast valitakse välja Eesti parim, mis konkureerib teiste riikide parimate õpilaspõhiste Quantum Spin-Off Euroopa auhinnale. Lisainfo aadressil sisu.ut.ee/quantum.

Vestlussari teatrist

Oktoobris alustab taas teatriteaduse üliõpilaste looži vestlussari «Teatrimosaiik». Tänavu on fookuses kaks alateemat: Eesti näitekirjandus ning muusikateater ja teatrimuusika.

7. oktoobri õhtul on võimalus kohtuda Eesti draamateatri dramaturgi Ene Paaveri ning Drakadeemia loovjuhi ning VAT teatri dramaturgi ja näitekirjaniku Mihkel Seederiga. Räägitakse dramaturgi ja lavastaja koostööst, draamateksti kirjutamise ja dramatiseerimise protsessist. Uuritakse, milliga tegelevad teatris töötavad dramaturgid, kuidas on võimalik dramaturgiks õppida ning milline on kuus aastat tegutsenud Drakadeemia mõju Eesti näitekirjandusele.

Samal õhtul algab värske eesti näidendi, Andra Teede «Estoplast» avalik lugemisproov. Selle põhjal loodav lavastus esietendub Sadamateatris 29. novembril. Kohal on ka näidendi autor ja lavastaja Sander Pukk. Mõlemad üritused toimuvad Vanemuise väikese maja ovaalsalis.

14. oktoobril räägivad Drakadeemia asutaja ja dramaturg Siret Paju ning näitekirjanik Martin Algu eesti näitekirjanduse uuematest suundumustest. Lisaks näitekirjanduse käekäigule kodumaal heidavad Paju ja Algu pilgu ka eesti dramaturgia rahvusvahelisele tutvustamisele ja tuntusele. Vestlusõhtu toimub von Bocki majas (Ülikooli 16-104).

Kõik vestlusõhtud kestavad orienteeruvalt poolteist tundi ja on huvilistele tasuta.

Tartu Ülikool ootab

KANDIDAATE RAHVUSMÖTTE AUHINNALE

Käesoleva aasta 1. detsembril toimuval rahvusülikooli 95. aastapäeva aktusel annab Tartu Ülikool üheteistkümnendat korda välja Rahvusmõtte auhinna isikule, kes on oma loominguga silmapaistvalt edendanud Eesti rahvuslikku ja riiklikku eneseteadvust.

Kandidaate saavad esitada Tartu Ülikooli nõukogu ja senati liikmed, teaduskondade ja teaduskonnaväliste asutuste nõukogud ning Eestis registreeritud juriidilised isikud **kuni 31. oktoobrini 2014.**

Ettepanekuid kandidaatide kohta oodatakse TÜ rektori nimele aadressil Ülikooli 18, 50090 Tartu või e-posti aadressil rektor@ut.ee.

Lisainfo www.ut.ee/rahvusmotte-auhind-2014

Materjali- teaduse tulevik

TÜ teaduri Sergei Vlassovi juhtimisel leidsid füüsikud, et hõbenanojuhtmeid saab teha peaaegu purunematuks ja väga painduvaks.

Nanotraadid on imepisikesed, juuksekarvast sada korda peenemad traadid, millel on palju eriomadusi.

Nanotraate on võimalik lisada eri materjalide sisse ja nende omadusi mõjutada. «Nanotraatide abil on võimalik suurendada materjali mehaanilist vastupidavust, tugevust ning elektri- ja soojusjuhtivust,» ütles Vlassov.

Kui tavaline hõbenanotraat on suhteliselt habras ja läheb füüsilist survet avaldades kergesti katki, siis ränioksiidse kattega nanotraat on äärmiselt vastupidav, kui mitte öelda, et lausa purunematu. Üllatav oli ka avastus, et kui rakendada elektronikiirgust, suudab see ka pärast «füüsilist väntsutamist» oma endise kuju taastada. Niisuguste nanotraatide näol on tegemist uut tüüpi niioelda füüsilise mälu materjalidega.

Eksperimentide käigus tõmmati, lükati ja painutati nanostruktuure kontrollitud liigutustega.

Purunematutele ja mälu efekti- ga nanotraatidele võib prognoosida praktilisi rakendusi näiteks järgmise põlvkonna optiliste kaablitenä. Nimelt on optilisi kaableid seadistades vaja neid tihti tugevalt painutada, paraku aga mõrunevad praegu kasutusel olevad materjalid kergesti ning tulemuseks on suur kadu edastatava signaali tugevuses.

Loenguid märgisüsteemidest

Sel semestril tähistab TÜ semiootika osakond ajakirja Toid Märgisüsteemide Alalt (Sign Systems Studies) 50. juubelit loengusarjaga «Loenguid märgisüsteemide alalt».

Sari on ajakirjalt inspiratsiooni saanud ka sisu jaoks. See toob kokku interdistsiplinaarsed perspektiivid eri semiootika huviorbiiti jäävatele teemadele. Loengu-

sarjas esinevad oma valdkondade silmapaistvad esindajad Tartust, Tallinnast ja ka välismaalt.

Semestri jooksul on võimalik sarja loenguid kuulata igal kolmapäeval kell 16.15 semiootika osakonnas (Jakobi 2-306). Täpsema info juubeliürituste ja loengusarja kohta leiab semiootika osakonna kodulehelt www.flfi.ut.ee/et ja juubeliürituste lehelt Facebookis.

OTSID KOHTA? KUS KORRALDADA REBASTE RISTIMIST, KURSUSEÕHTUT VÕI SÜNNIPÄEVAPIDU

TULE TARTU ÜLIÕPILASMAJJA!

PEOSAAL (kuni 100 inimest)
üliõpilasürituste korraldamiseks
BAARIRUUM (kuni 35 inimest)
kursuseõhtute, sünnipäevade korraldamiseks
TREENINGSAAL (165 m²)
tantsutreeningute, aeroobika- ja võimlemis-
tundide läbiviimiseks
KONVERENTSISAAL (kuni 35 inimest)

Lisainfo: Tartu Üliõpilasmaja, Kalevi 24
www.tym.ee, tym@ut.ee
tel 7 302 400

Sügisfestival liigutab keha ja vaimu

13. oktoobrist kuni 19. oktoobrini peletab väsimuse eemale kultuuri- ja tudengifestival Tartu Sügispäevad, mis on kantud liikumisaasta vaimust.

Traditsiooniliselt võimleb festivalinädala käima Avatuut, millele järgneb magus pannkoogihommik, tantsuteatapulga võtab üle Sügisraeroobika ja liikumise tipptaset näitab nii vihmas kui ka tuules närvekõditav Tudengiseiklus. Peale selle saab jooksuga minna kaema noortalentide kasvulavasid Tudengifilm ja Tudengibänd.

Festivalimelu kõrval ei jää tähelepanuta ka maailmas toimuv. Kuidas ja kuhu maailm liigub, püüab avada poeesiaõhtu «Luulevabadus» koos samal ajal toimuva Venemaa ja Ukraina välispoliitika ning julgeoleku teemalise Y-galerii näitusega.

Festivalikavas on ka uued üllatajad. Väsimatuid liigutajaid pargab auhindadega Tantsumaraton, Rae-koja platsi paneb kihama elusuurune Inim-lauajalka. Kõhulihased ja ajuneuronid paneb kiiremini võnkuma reaalteaduslik *stand-up* komöödia võistlus «Teadus pussitab». Spordihoonesse meelitame e-sportlased TudengiLAN-iga.

Kokku on festivalil umbes sadakond üritust, millest osa võtta. Kindlasti tasub seigelda linnas, maal, metsas ja rabas või hoopis kaasa lüüa video- ja fotojahil, ööselt aga vaadelda taeva laotust. Rohketel teemaõhtutel avavad asjatundjad kirju teemaspektri ingerlastest budismini ja spordist teaduseni.

Meelepärased üritused leiab kodulehelt www.studentdays.ee, Facebookis nimega Studentdays, Instagramis [tartutudengipaevad](https://www.instagram.com/tartutudengipaevad) ja [#studentdays2014](https://www.instagram.com/studentdays2014).

TARTU SÜGISPÄEVADE MAGUSAMAD PALAD:

Esmaspäev, 13. oktoober

6.15 Avatuut (Tartu ühiselamutes) – mis saaks olla parem äratus kui suur ühine hommikuvõimlemine?
16.00 Geoloogiline retk (kogunemine Pirogovi monumendi juures) – geoloog Tõnu Pani tutvustab Tartu kesklinna geoloogilist ehitust
18.00 Mälukas (Püssirohukeldris) – suur tudengite teadmistelahing

Teisipäev, 14. oktoober

18.00 Sügisraeroobika (TÜ akadeemilises spordiklubis) – parim aeg välja otsida unustusse jäänud spordirõivad ja panna oma keha liikuma!
19.30 Teadus pussitab (TÜ peahoones) – teadusetenduste lahingus on vastamisi oma ala noored pädevad tegijad, kellel on lisaks nupukusele ka naljasoon.

Kolmapäev, 15. oktoober

16.00 Veiniorienteerumine (Pirogovi platsil) – lõbus veinikülalane orienteerumine läbi Tartu. Võistkonna neljast liikmest peavad vähemalt kaks olema neiud.
19.00 Luulevabadus (TÜ kirikus) – julgustame sõnaseadajaid avama liikumise teemat.
19.00 Toomemäe legendid (algus TÜ peahoones) – jalgutuskäik mööda Toomemäe hämaraid alleesid ja soppe, saateks legendid ja kummituslood, mis seni varjule jäänud.

Neljapäev, 16. oktoober

19.00 Tudengifilm (Tartu Elektri-riteatris) – kinolinal helendab tudengite loodud puhas filmikunst, pärjatud saavad parim entusiast ja profikategooria filmitegija.

Reede, 17. oktoober

16.00 Labürintorienteerumine (Tähtvere puhkepargi lastepargis) – parki rajatud labürint tuleb kaardi abil läbida võimalikult kiiresti.
20.00 Tudengibänd (Tartu üliõpilasmajas) – üksteiselt võtavad laval mõõtu parimad tudengimuusikud

Laupäev, 18. oktoober

14.00 Tudengiseiklus (algus Rae-koja platsil) – kiiretele jalgadele lisaks tuleb linnaorienteerumisel kasuks vahe mõistus.
18.00 TudengiLAN (TÜ akadeemilises spordiklubis) – öö läbi võisteldakse omavahel mängudes «League of Legends» ja «Warsow».
22.00 Tantsumaraton (Aparaaditehases) – tantsuheitluse võidab täht, kes peab tantsupõrandal kõige kauem vastu ja kelle liigutused löövad pahviks ka kõige tuimema tüki.

Pühapäev, 19. oktoober

13.00 Inim-lauajalka (Raekoja platsil) – tavaliste painumatute plastikmehikeste asemel asuvad võistlustulle hoopis sina ja su sõbrad. Selles mängus sa juba ei spinni!

Katre Talviste

LAULMINE ISEENDAST JA TEISTEST

Mõtteid tõlkivatest luuletajatest, 2013

Raamat sisaldab viit hoogsat esseistlikku käsitlust tõlkimise tähtsusest nii Eesti luulemaastikul kui elus üldse: „Laulmine iseendast on ju kena küll, aga muidu ma eriti ei soovitaks”, „Luuletaja leiab laiba”, „Luuletusi loomadest” (Eesti Kultuurkapitali 2013. aasta artikliauhinna laureaat), „Tuulest tulnud luule” ning „Ühe mehe Linux on teise OS/2”.

SARJAST KAASAEGNE MÕTE

Jüri Talvet

KÜMME KIRJA MONTAIGNE'ILE „Ise” ja „teine”, 2014

Jüri Talveti arutlused, mis on esitatud kümne Michel de Montaigne'ile lähetatud kirja vormis, asetavad tänapäevaseid küsimusi pikka ajaloolisse perspektiivi ning rikkalikku kirjanduslikku konteksti. Kirjade vahele on lükitud Talveti kaheksa vahelugemist: varem ilmunud saatesõnad maailmakirjanduse tippteoste väljaannetele.

W. Struve 1, Tartu, 737 5945, tyk@ut.ee, www.tyk.ee

TEADUSKIRJASTUS AASTAST 1632

Juua või mitte juua...

Aimar Ventsel

TÜ filosoofiateaduskonna
vanemteadur

Alkohol on väga tähtis asi. Selle olen ma viimastel aastatel kindlaks teinud nii teadlase kui ka praktikuna. Alkoholi kasutamise viisid ja tihedus, mida kasutada ja kas üldse kasutada, on oluline osa inimese identiteedist.

Väga suur osa tänapäeva inimese identiteedist on näiteks see, kas ta napsitab või mitte. Kui ei napsita, siis on kõik selge, kui aga napsitab, siis lähtuvad sellest eri võimalused: natukene, palju, mõõdukalt, veini, õlut, piiritust, aknooli jne.

Alkoholi manustamise viis ja rituaal on sageli määravad tegurid inimestevahelistes suhetes. Peale selle on kusagil ka üldsus ja riik, kes on võtnud endale õiguse protsessi suunata ja ettekirjutusi teha. Ja nagu näitab elu, ei saa sellest mängust kõrvale jääda ka Eesti.

Küsimus on selles, millisesse kultuuriruumi me kuulume, lähtudes alkoholist kui sümbolist. Mäletan, et Krister Paris juubeldas Eestis tänavajoomise lubamise üle, vastandas seda samal ajal Venemaal kehtima hakanud suitsetamiskeelule ning sidus kõik üsna lombakalt kokku demokraatia ja inimvabadustega.

Suitsetamisega on Venemaal nii, et see on poolest juulist siseruumides rangelt keelatud. Samal ajal vilistab aga 90 protsenti Venemaal elavatest inimestest igasugusele joomiskeelule.

Foto: erakogu

Olen Venemaal isegi ostanud kõigi keeldude kiuste viina keset ööd. Müüdi küll. Seega paistab Venemaal demokraatiaga kõik korras olevat.

Kasahstanis saab alkoholi kätte ööpäev läbi. Jooma peab aga siis üldjuhul üksi, sest traditsioone austavad muhameedlastest kasahhid pigem mängivad kui tegelevad napsitamise. Nad võivad istuda tundide kaupa ühe viinapitsi taga ja seda tilkhaaval manustada.

Käisin seal kunagi klubides. Rikkad mehed tulid sisse, tellisid laua head-paremat täis, jõid pitsikese, jätsid kõik lauale ja läksid uude klubisse, kus kõik uuesti kordus. Hommikul oli neil kõigil pohmell, ma imestas veel, et millest.

Mäletan veel ka seda, kui sattusin esimest korda Pariisis ühes kohvikus istuma. Kohvik asus kooli kõrval. Vahetunni ajal tulid õpilased, tellisid kamba peale pudeli veini ja jõid selle jutuaajamise kõrvale ära.

Prantsusmaa asub alkoholi tarbimise poolest nn lõunamaade kultuuriruumis, meie kipume olema aga nn põhjamaade kultuuriruumis. Vahe on selles, et esimeses juuakse alkoholi pidevalt, aga purju ei jääda, teises ongi peamine motivatsioon purju jääda.

Alkoholitarbimises satuvad vastamisi inimene ja alkohol. See ei tähenda aga automaatselt, et inimene joob end kohe täis. Kasahhid ja prantslased näiteks üldjuhul ei joo. Venelane ja eestlane võivad aga seda teha küll. Selline kultuuriline moment tingib ka ühiskondliku surve ja riigi rolli erineva mõtestamise.

Võib-olla on asi selles, et ma pole enam esimeses nooruses, aga ma ei taha näha igal pool ringikakerdavaid eri joobeastmes tegelasi, kes mulle pehme keelega seletavad, et joomine on nende inimõigus. Siia pole ka mõtet sisse tuua poliitilist dimensiooni ja siduda kogu kupatust demokraatiaga. Selline argument on pigem naeruväärne, eks ole?

Tuleb tunnistada, et Eesti joomiskultuur on tõsine Põhjala meeste kummutamine ja isegi siis, kui sellega tegeleb vaid vähemus, on see kõrvalseisjale piisavalt ebameeldiv.

Eestlased tahavad pidada ennast skandinaavlasteks, Skandinaavias aga on väga karmid alkoholiseadused! ¹

Ülikoolist ja rahast. Illusioonideta

Foto: Andres Tennus

Kersti Kaljulaid
TÜ nõukogu esimees

Kõrghariduse kulude kasv aastatel 2000–2009 on Eestis majanduskoostöö ja arengu organisatsiooni (OECD) liikmesriikide üks kiiremaid, ka on meil teadus- ja arendustegevuse kogukulud sisemajanduse kogutoodangus (SKT) suuremad kui Euroopa Liidu keskmine. Meie riigipoolne rahastus on tasemel, erasektori panus jääb aga OECD keskmisest väiksemaks. Olukorras, kus näiteks tervishoidu rahastatakse Eestis oluliselt alla EL-i keskmise jääva protsendiga SKT-st, ei saa ei kõrgharidus ega haridus tegelikult riigi ressursi- jaotusele väga suuri pretensioone esitada.

Kulu üliõpilase kohta on meil 2,5 korda madalam kui teistes OECD riikides keskmiselt. Kui aga võrrelda seda teiste riigi rahastatavate valdkondadega, nagu politsei, piirivalve, tervishoid, pole tulemus sugugi paha. Kindlasti suudavad kõik riigile olulised sektorid leida näitajaid, mis just neid vaeslapse rollis esitavad, kuid raske oleks tõestada, et haridusministri portfelli leidub erakordselt vähe raha.

Võib-olla on meil EL-i arenenud osaga võrreldes

liiga vähe kõrgharitud ja mahtude suurendamine on võimalik rahva üldise haridustaseme tõstmisega? Liidu eesmärgid aastaks 2020 näevad ette 40% inimeste kõrgharimist, praegu on see 26%. Eestis on vastav protsent juba 37,2. Jälle on meil 2020. aasta norm peaaegu täis. Ei ole põhjust oodata, et ühiskond aksepteeriks oluliselt suurema osa keskkoolilõpetanute jõudmist kõrghariduse juurde ja tahaks sellesse ka rohkem raha panustada. Vastupidi, kasvab kõrgharidusega noorte astumine kutsekoolidesse. Pigem viitab see sellele, et meie ekspansiivne kasv kõrghariduses sunnib teised süsteemi osad meie praaki nii-öelda parandama: andma inimestele ametioskuse.

Kõike eelöeldut arvesse võttes ei julge ma loota riigieelarve kõrgharidusse suunduva osa kiiret kasvu. Ka kaitse- ning sisekaitsekulutuste suurendamise ilmne vajadus vähendab seda lootust.

Siia lisandub teatud kahanemise risk. Aastatel 2010–2012 kahanes üliõpilaste arv 6%. 2014. aasta vastuvõtt jäi suuresti allapoole loodetud mahtu. TÜ nõukogu kindel seisukoht on, et hoolimata sellest ei peaks me alandama vastuvõtu lävendit, sest nii suureneks tühja töötamine. Kui pea ei võta või tahtmist pole, ei saa inimest ülikoolist läbi vedada. Panustaksime aega ja raha, kuid kaotaksime stuudiumi edukalt läbinute protsendis. See on aga haridusministeeriumi ja ülikooli vahelise tulemuslepingu osa. Nagu ka vastuvõetute keskmine lõpueksamite hinne.

Kõik see viitab olukorrale, kus poliitiliste prioriteetide ümberhindamisest raha oluliselt juurde ei tule – kui me just ei suuda saavutada järsku konkurentsi vähenemist kõrghariduses, st saaksime teiste arvelt raha juurde. Kuna suur osa nn kiisukoole on juba kinni, siis see ei ole väga tõenäoline.

Mida saame omalt poolt teha, et meie koolitusvõimsus demograafiliselt raskel hetkel jõude ei seiseks?

Eesti kõrgkoolide lõpetajad kaotavad oma ülikoolis omandatud oskusi kiiremini kui on OECD keskmine näitaja, meie kõrgelt harituil on madalam probleemilahendusoskus ja – huvitav küll – ka info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) vahendite kasutamise oskuste tase. Siin on ülikoolil kindel

kasvupotentsiaal: täiskasvanuõpe.

Uuenev ülikool peab pakkuma kõikidele tulevikuoskusi, mistahes eriala nad ka ei õpiks. See viitab justkui vajadusele oluliselt konsolideerida õppekavu ja vähendada peenemat jaotumist ühe valdkonna sees. Inimene peab olema funktsionaalselt kirjaoskaja, suutma suhelda teiste kultuuride esindajatega, distsipliinide vahel liikumist normaalseks pidav, isejuhtiv, loov, sotsiaalselt intelligentne. Muidugi ka arvutimaailmaga tuttav. Ilmselt on meil Eestis liiga palju õppekavu, kui tegelikult on vaja õpetada üsna universaalseid oskusi.

Näeme, et viimastel aastatel suureneb noorte soov õppida reaalset ametit. Siin on näitajad kõrghariduse kiire kasv kutseharidussüsteemis, kõrged konkursid meditsiinis, IKT-s. Siin on kasvupotentsiaal, eriti kuna meditsiini läks kogu 2000. algusaastate üliõpilaste arvu kasv sisuliselt mööda. Miks teeb näiteks Pärnu haigla meditsiiniõdede koolitusrühm koostööd Tallinna tervishoiu kõrgkooliga, kui Tartu ülikoolil on Pärnus kolledž?

Positiivse näitena saab tuua plaanid IT-majast Tartus ja lennukast arengust infotehnoloogiaõppes. Siiski peame nii selle kui ka paljude teiste õppekava puhul selgitama noortele, kes neist pärast saab, millised on nende töövõimalused just meie õppekava lõpetanuna. Visalt levivad noorte IT-meeste hulgas jutud, et Tartus tahetakse neist jõuga teadlasi teha. Samuti ei näe fundamentaalteaduste erialadele astujad muud karjääriperspektiivi kui õpetaja või õpetlase oma. Me peame seda suhtumist muutma. Peame näitama, kui palju laiemad on lõpetajate võimalused tegelikult. Muidugi peaksime enne seda üle vaatama, kas meie õppekavad annavad töepoolset need laiad võimalused või on liiga kitsas vaade takistuseks Tartust 21. sajandi hariduse saamisel.

Statistika näitab, et vaid pooled bakalaureusekraadiga lõpetajad lähevad kohe magistrantuuri. Bologna mudelile üle minnes eeldati, et edasi õppima läheb 2/3. Tööandjad eeldavad samuti, et inimene on saanud «päris» kõrghariduse. See hakkab noortele selgeks saama. Kuigi oleme praegugi väga tublid teiste kõrgkoolide kolmele oma kahte aastat juurde pakkuma, on siin reserv saavutada enamat.

Eesti ettevõtluse kasvualad on IKT, meditsiinitehnoloogia, e-tervis, materjalitööstus. Kõik need alad on kaetud TÜ teadustegevuse portfelliga. See on positiivne. Aga tulles tagasi jutu alguse juurde: teadus- ja arendustegevuse kogukulu on Eestis 2,4% SKT-st, Euroopa Liidu keskmine on 2,2. Kogusummas pole

ka siin niisiis teab mis järsku arengut loota. Aga ehk on siiski ettevõtetele koostöö tegemises kasvuvõimalus? Kindlasti on. Praegu on see tulu Tartu ülikoolil 2,4 miljonit eurot aastas. Ülikooli kogutulust on see kõigest 2%, seega ei avalda ka selle mitmekordistumine ülikooli kogueelarvele olulist mõju.

2012 kasvas ülikooli eelarve kiiresti ja 4/5 sellest tuli tõukefondidest. Teadusrahadest 52% on EL-i tõukevahendid. Suur osa sellest rahast ei lähe enam ühekordsetele projektidele, vaid on muutunud osaks põhitegevuse eelarvest. Sõltuvusest väljumise plaani meil pole. Aga peaks olema.

Keskmine palk ülikoolis on 1252 eurot. Eesti keskmine ületas just 1000 euro piiri. See vahe on liiga väike.

Kahtlemata ei tähenda kogu eeltoodu, et nõukogu arvates Tartu ülikoolile lisarahastust otsida muuhulgas ka riigieelarvest pole mõtet ega vajadust. See on lihtsalt aus kokkuvõte sellest, kuidas asjalood paistavad. Ja ka siis, kui raha minna juurde küsima, tuleb keerutamata suuta vastata küsimusele, kas oleme ära kasutanud kõik sisemised ressursid teenida enam tulu ja majandada optimaalselt selleks, et näiteks palgad oleks võimalikult kõrged.

Kuidas vastame küsimusele, miks paljudes Lääne-Euroopa ülikoolides on töötajate arv sama üliõpilaste arvu juures isegi madalam kui meil ja need ülikoolid ei paista samades pingeridades meist kehvemad? Galway ülikoolis Šotimaal on 2460 töötajat, meil 3748. Neil on veidi enam üliõpilasi. Kliinikumirahvast Galway personali sisse ei arvutata, aga igal pool mujal, kus vaatad – ei saa aru, miks me oleme ebaefektiivsemad? Tolle ülikooli eelarve on vaid 1,3 korda suurem TÜ omast, kuid nende palgad on konkurentsivõimelised, ilmsesti rohkem kui 1,3 korda kõrgemad meie palkadest. Kahjuks pole see ainuke näide.

Tulude prognoos järgneviks 5–6 aastaks on kardetavasti pigem lame kui kasvav. Eesti keskmine palk on vaid veidi madalam kui ülikooli töötajate keskmine palk. Just palkade kasvatamiseks vajame hädasti ressursse.

Vajame plaani ka juhuks, kui struktuuritoetuste osakaal eelarves järsult kahaneks. Kui Eesti saavutab 75% Euroopa Liidu keskmisest SKT-st inimese kohta, langevad meile makstavad toetused suurel määral. Selle perioodi referentsaastal oli meil ette näidata juba 72%, nii et napilt jääme «vaeste» riikide hulka!

Ülikoolis kokku lepitud struktuurireform loob eeldused muutuda efektiivsemaks, kuid ei tee seda veel iseenesest ära. Väga palju tööd on ees. ☺

Areng eeldab valikute tegemist

Rector Volli Kalm analüüsib õppeaasta alguse puhul vastuvõttu ning toob välja, kuidas uue põhikirja ja arengukava elluviimisega ülikooli liikmete ja vilistlaste elu paremaks muuta.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

2. septembri seisuga alustas sel õppeaastal Tartu ülikoolis õppetööd 3288 üliõpilast, see on enam kui 500 uut tudengit vähem kui mullu. Mida see sisuliselt tähendab?

Gümnaasiumilõpetajate hulk väheneb ja väiksem ülikooli astujate hulk oli prognoositav. Vastuvõtunumber kahanes kõigis ülikoolides ja tuleval aastal on need numbrid veel väiksemad.

Minu arvates peaksime sellest mitut asja õppima. Esiteks näitab see, et ülikoolid võiksid saavutada kokkulepped, et sarnased erialad omavahel ära jagada. Kui mitmes ülikoolis õpib lähedasi erialasid 3–4 inimest, võiks need õppekavad ühendada ühte kohta. Samas on ka iga ülikooli sees õppekavasid, mis on üksteisega sarnased ja kus on vähe tudengeid. Ratsionaalne käitumine oleks need kokku panna, nende kandepinda laiendada.

Kuulsin mõni nädal tagasi huvitavat näidet. Statistika ütleb, et Euroopa Liidus vahetavad inimesed õppimisest kuni vanaduspensionile jääamiseni keskmiselt kaheksa korda oma eriala, ametit või töö sisu. Selline liikuvus eeldab universaalseid oskusi. Kui praegu on inimeste tööelu kaheksa eritingimuskomplektiga, siis tudengid, kes praegu ülikooli lõpetavad, töötavad ka 40 aasta pärast ja võib arvata, et siis on teadmised maailmast muutunud veelgi mahukamaks ja komplekssemaks.

Juba praegu on tööturul vaja kombineerida palju eripädevusi. Kui saame sellest aru, siis ei tohiks küsimusi tekitada ka alatäitunud lähedaste õppekavade kokkupanemine. Just see võiks olla põhiline

õppetund vastuvõtust, mis on kõikides ülikoolides teist aastat järjest lõppenud märkimisväärse arvu täitmata õppekohtadega. Kui me sellest ka nüüd ei õpi, siis võib tuleval aastal mõne eriala päästmiseks olla juba liiga hilja.

Väiksema sisseastujate hulga juures on tegelikult ka palju positiivset. Hariduse rahastamine ei vähene, selle on rektorid ministriga kokku leppinud. Sisuliselt tähendab see, et iga tudengi koolitamiseks on meil natuke rohkem raha kui varem. Hea tulemus on ka see, et mitmendat aastat järjest on Tartu ülikoolis kasvanud nii Tallinnast ja Harjumaalt tulevate üliõpilaste kui ka välistudengite osakaal. Reaalsus on ka see, et sisseastujate hulgas on proportsionaalselt järjest enam vanemaid inimesi. Sel aastal oli kolmandik uutest tudengitest vanemad kui tänavu kevadel lõpetanud.

Kas sisseastujate vanuse kasv tähendab ka seda, et nad teevad teadlikuma valiku?

Tahaksin seda loota. Gümnaasiumid saavad meile infot, mis on saanud nende lõpetajatest – kuhu ja mida õppima on mindud. Samas Hugo Treffneri gümnaasiumi direktor ütles näiteks, et tegelikult ei ole sellise statistikaga suurt midagi teha. Pärast esimest semestrit ja aastat võivad asjad oluliselt muutuda. Noored saavad selle aja aru, kas valik on neile sobinud või ei ja nad teevad uusi valikuid. Ja see, et noored inimesed seda teevad, on normaalne.

See on taas vihje, et bakalareuseastme õppekavad võiks olla oluliselt laiapõhjalisemad kui praegu. Näiteks võiks asuda õppima loodusteadusi ja siis edasi vaadata, kas kõige rohkem huvitab keemia, füüsika, materjalitea-

dus või midagi muud. Mitte otse koolipingist tulnuna otsustada saada bioloogiks, geoloogiks või kellekski teiseks. Siis saaks ülikool paremini ja paindlikumalt ka inimeste arengu ja soovidega arvestada.

Kui ka praegu ülikooli töötajate seas ringi vaatan, näen näiteks arstiharidusega filosoofe, psühholoogiharidusega teolooge, matemaatikaharidusega geograafiaprofessoreid ja bioloogiharidusega arstiteaduskonna professoreid. Me oleme ise oma elu paljus muutnud ega tohiks ka praegusi tudengeid selles osas piirata.

Kui palju võisid uute tudengite hulka mõjutada karmid sisseastumistingimused?

Tartu ülikoolis tõstisime sisseastumiseks vajaliku miinimumpunktitaseme 60-lt 66-le, selle tõttu pääses kandideerima umbes 10% vähem inimesi. Lisaks oli tänavune matemaatikaeksam raske. Kui lasime vastuvõtulati allapoole, saaksime vastu võtta rohkem tudengeid, aga mina seda kindlasti ei poolda. Jah, ülikooli astujate hulk väheneb, aga pikas perspektiivis ei olegi oluline, kui palju inimesi ülikooli tuleb, vaid see, kui palju lõpetab. Madalam latt suurendaks ilmselt nende tudengite hulka, kes lõpetamiseni ei jõua.

Küll aga tuleb järgmiseks vastuvõtuperioodiks sisseastumistingimused üle vaadata. Mis eksameid ja kuidas kasutada. Kas ja kuidas teste korraldada. Või vaadata veel mingeid muid näitajaid. Mõned ülikoolid arvestavad näiteks koolilõpetaja keskmist hinnet. Aga vastuvõtutingimuste alandamine eesmärgiga saada suurem hulk tudengeid ei saa olla ülikooli eesmärk.

TÜ-s olid sisseastujate hulgas kõige populaarsemad õppekavad arstiteadus, IT ja õigusteadus. Mida võiks ülikool teha, et ka teised erialad suuremat tähelepanu saaks?

Ma usun, et peame noortele nende õppimisvõimalusi, tulevase ameteid paremini selgitama. Praegu me kutsume õppima füüsikat, filosoofiat, semiootikat, aga see ütleb tegelikult üsna vähe. Akadeemilise karjääri ja teadustööga jätkab umbes 5% lõpetajatest, aga mis võimalused on ülejäänutel?

Me räägime algusest: õppekavadest, millel õppida saab. Tegelikult peame rääkima lõpust: mis võimalused see haridus tööturul annab. Peame uurima ja rääkima, mida teevad need, kes eriala on juba omandanud.

Vastuvõtutemaatikaga haakub ka õppekavade ülevaatamine. Mida see endast kujutab?

Vastuvõtt näitas, kui väga on vaja, et me õppekavad üle vaataksime. Õppeprorektor Martin Hallik käis välja väga hea lähtepunkti: õppekavad, mis on rahvusülikooli jaoks mõõdapääsmatult vajalikud või kvaliteetsed ja kestlikud, tuleb eristada neist, mis seda ei ole. Loomulikult tekitab see vaidlusi. Aga otsusteni jõudmiseks on ka vaidlused vajalikud. See sortimine aitab aru saada, mida tulevikus teisiti teha, et kogu õppeprotsess oleks loogilisem.

Me ei räägi niivõrd õppekavade sulgemisest kui lähedaste ühendamisest. Ja kui ka otsustame ühiselt mingi õppekava kinni panna, siis nendega, kes on juba vastu võetud, käib töö niikuinii veel vähemalt 2–3 aastat edasi.

Üle tuleb vaadata kõik vastuvõtuaruved, ka need, millel täituvusega probleeme ei ole.

Seda nii tööturu kui ka soovijate kontekstis.

Suvel võttis senat vastu ja nõukogu kinnitas TÜ uue põhikirja, mis küttis meedias üles palju kirgi. Miks oli ülikoolil uut põhikirja vaja?

Juba nüüd, kus uue põhikirja vastuvõtmisest on möödas alles mõni kuu ja valmistume selle jõustamiseks 2016. aasta jaanuaris, on järjest rohkem näiteid eri valdkondadest, kus juba selles vaimus muutusi tehakse.

Näiteks LOTE-s käib praegu diskussioon, mida teha õppekavade, kus on alatäituvus. Arutatakse, milliseid bakalaureuseastme õppekavasid saaks liita ja laiapõhjalisemaks teha. Arvutitehnika osas teevad nad juba koostööd matemaatika-informaatikateaduskonnaga. Religiooniuuringute ja orientalistika vallas teevad omavahel koostööd usu- ja filosoofiateaduskond. Sotsiaal- ja haridusteaduskonnas kahe instituudi ühendamine oli tüüpiline näide struktuuri muutmise ja sellest, kuidas koondunud inimesed otsustasid ühiselt, mis nende õppekavadega edasi saab. Teaduse areng sõltub väga suurel määral nutika spetsialiseerumise koordineerimisest eri üksuste koostöös.

Kui meil oleks endiselt eraldi teaduskonnad ja nende välised teadusasutused, nagu mõni aasta tagasi, siis ma ei kujuta ette, et nende üksuste inimesed oleksid motiveeritud omavahel arutama probleeme, mida saab lahendada ainult ühiselt.

Kindlasti on uus tulevikuseltus sundinud ülikooli üksusi senisest rohkem koostööle. Ka senati uue koosseisu esimesel istungil arutasid erialade inimesed juba seda, kuidas saaks teha ühiseid dok-

torikoole, konverentse ja muud. Paljud neist läbirääkimistest oleks olnud võimalikud ka varem, aga nüüd on meil uus ühine platvorm ja tulevikusuunad, mis sellele mõtlema sunnivad.

Palusime 20. novembriks kõigil valdkondadel teha oma ettepanekud, kuidas nad näeksid tulevikus oma valdkonna struktuuri ja instituutide töökorraldust. Ettepanekud koondab kokku ja süstematiseerib teadusprorektori juhitud komisjon, et senat saaks neid asju arutama hakata. Näiteks *medicina* valdkonna nõukogu on oma visiooniga juba valmis.

Kas see tähendab, et novembrist edasi enam midagi muuta, arutada ei saa?

Novembrikuu tähtaeg ei ole kindlasti lõplik. Pärast seda alles algavad üleülikoolilised arutelud ja kahtlemata saab teha lisaettepanekuid. Ei ole probleemi, kui mõne struktuuri osas jõutakse enne kokkuleppele ning senat saab selle kinnitada, teine aga vajab veel pikemaid läbirääkimisi. Tegutseme vastavalt sellele, kui kaugele on keegi oma otsustega jõudnud. Näiteks on senat filosoofiateaduskonna maailma keelte ja kultuuride kolledži loomise juba otsustanud.

Loomulikult on igaühel oma huvid, aga valdkonna huvid peavad domineerima väikeste akadeemiliste rühmade huvide üle. Muidugi ei ole absoluutselt kõik selle üle õnnelikud, et tuleb neli suurt akadeemilist üksust ja kaks juhtimistasandit, aga need otsused on juba praegu toonud suurema selguse, kuidas edasi minna.

Muudatused on aidanud palju kaasa, et otsused ei veni enam kuude ja aastate kaupa. Õppeka-

vade ja professuuride avamine, teaduse rahastamise taotluste esitamine, tähtajatute töölepingutega professorite atesteerimine toimub valdkonniti. Akadeemilise nõudlikkuse stiili hakkavad kujundama valdkonnad ise, kes on enda oludega kõige paremini kursis.

Põhikiri rakendub ametlikult 2016. aasta algusest. Kui kaua ja ulatuslikult võib põhikirja arutelu veel kesta?

Kõik suured muudatused, mis puudutavad paljusid inimesi, tuleb teha enne 2016. aasta 1. jaanuari. Praegu on valdkonnal veel koordineeriv roll, selleks ajaks on valdkond juba struktuuriüksus. Selleks ajaks on valitud ka juba dekaanid ja instituutide ning kolledžite nõukogud.

Muidugi on põhikiri, nagu iga teine õigusakt, inimeste kirjutatud ja seega ka nende muudetav. Praegu kehtivat põhikirja on parandatud nüüdseks vist ligi 20 korda. Muutused ei ole välistatud, ka pärast jõustumist võib alati tekkida vajadus midagi muuta, täpsustada, ajakohastada. Üks, mille muutmist ma enam ei näe, on tuleviku raamistik: neli põhilist akadeemilist üksust ja kaks juhtimistasandit. Need on määratud, üldiselt aktsepteeritud ja jõustuvad. Pigem on rahulolematuse seotud nimeküsimumega.

Nii et nimeküsimum on endiselt õhus?

Põhikirja on teadlikult sisse kirjutatud, et instituudi nime üle otsustab senat igal konkreetsel korral eraldi. Mis nimi see on ja kuidas seda kasutada saab. Kui senat põhikirja vastu võttis, ei aktsepteeritud tol hetkel võimaliku paindlikkust valdkonna

nime küsimuses. Ma mõistan soovi kasutada sama tasandi struktuuriüksuste puhul sama nimetust, aga paindlikkust võiks võib-olla ka seal rohkem olla. Ma ei välista, et senat selle küsimuse juurde tagasi tuleb.

Aga nimeküsimum ei ole kindlasti põhiküsimum. Kõige olulisem on endiselt hariduse kvaliteet, õppekavade sisu, teadustöö. Järjest rohkem peame hakkama valikuid tegema.

Kuidas seda suvist konfliktide ja kompromisside aega tagantjärele hinnata?

Eelkõige oli suhtlemise probleem ja valesti mõistmine – seda ka rektoraadi poolt. Kui lugeda kokku see uskumatu arv koosolekuid, siseveebi materjale ja muud, mis suvele eelnes, tundus mõistetamatu, et põhikirja teemal on vaja veel uuesti samu asju arutada.

Arvasime, et oleme oma argumentidest nii palju rääkinud, et kõik on selge. Aga ühel hetkel tajusime, kui vähe ikkagi välja loeti, kuulati ja aru saadi. Sealt tulenes kohati uskumatu kriitika ja jutud, et see või teine teaduskond pannakse kinni. Ülikool jäi paraku reageerima tagantjärele sellele, mida keegi kuskil ütles.

Aga ma ütleksin, et kõige selle juures, mis suvel toimus, on ka selge positiivne sõnum. Kui ülikooli käekäigust hoolivad inimesed suudaksid ühiskonda samamoodi mobiliseerida ka muudes ülikoolile olulistes asjades, nagu näiteks kõrghariduse või teaduse finantseerimine, oleks see fantastiline!

Loomulikult peavad inimesed olema oma eriala patrioodid. Aga esikohal võiks olla ikkagi ülikooli tervikuna. See, mis suvel meedias toimus, näitas selgelt, et ülikooli

sees on rohkem vaja arusaamist, et ülikooli eri osade huvid peavad kandma ja toetama ülikooli kui terviku huve. Siis saab ka ülikool kui tervik paremini konkreetsete erialade eest seista.

Sellega on tihedalt seotud ju ka ülikooli arengukava aastani 2020, mis samuti sel suvel vastu võeti.

Just. Tegelikult ei ole arengukavast vähe räägitud, aga põhikirjaga seotu on selle ära varjutatud. Arengukava on nüüdseks kinnitatud. Pikemad eesmärgid aastaks 2020 on olemas ja praegu üritame paika saada hetkel kõige tähtsama: mis tuleks ära teha 2015. aasta jooksul. See on otseselt seoses praegu tehtava eelarvega. Ideaalis arvestabki eelarve ju seda, mida on vaja arengukavas planeeritud tegevuse elluviimiseks.

Muidugi ei keera arengukava midagi pea peale. Ikka on põhilised teemad hariduse kvaliteet ja lõpetajate tase, teaduse mõju suurendamine ning ühiskonnateenimine. Kavas on välja toodud nendega seonduvad viis põhisuunda, mille alla kuuluvad igasugused alategevused. Oleme püüdnud neid täpsustada ja panna juurde ka mõõdikud, et oleks

«Kõige selle juures, mis suvel toimus, on ka selge positiivne sõnum. Kui ülikooli käekäigust hoolivad inimesed suudaksid ühiskonda samamoodi mobiliseerida ka muudes ülikoolile olulistes asjades, nagu näiteks kõrghariduse või teaduse finantseerimine, oleks see fantastiline!»

midagi, mille põhjal öelda, kuidas on plaanid realiseerunud.

Selge on see, et väga suur roll on valdkonna nõukogudel. Ootame neilt alusteavet struktuuri, õppekavade, teadusvalikute ja oma arengueesmärkide kohta. Me saame väga hästi aru, et see on tohutu koormus. Aga tegemata neid asju jätta ei saa.

Lisaks on loodud ka töörühm arendusprorektori vedamisel, mis töötab juba pikemaajalisemate, mõõtmist võimaldavate eesmärkidega. Alates 2016. aastast on meil eelarve kujundamisel võimalik nendega arvestada. Meil on vaja pikemaajalistes eesmärkides kokku leppida, mida eelarvega siduda ja mille saavutamist mõõta.

Võib tekkida hirm, et eelarves rahastatakse ainult nn maha-jääjaid ja juba tublid jäävad tagaplaanile. Päris nii see vist ikka ei ole?

See, kui palju suudame arenguid toetada, on õigustatud küsimus. Järeleaitamiseks kulutame me raha üsna tihti, aga ma usun, et me ei ole sellega seni liiale läinud. Oleme alati toetanud ka näiteks arsti- ja õigusteadust. Need on erialad, mida me mingil juhul Tartu ülikoolis kinni ei pane ja millele on ka suur nõudlus.

Toetada tuleb nii tugevaid teadusvaldkondi kui ka neid, mida tuleks järele aidata. Kõiki aga toetada ei saa, ka siin tuleb valikuid teha. Selles osas oskab suuniseid anda aga jällegi valdkond ise – veel üks põhjus, miks on valdkondi otsustustasandina vaja.

Kui veel tulevikku vaadata, siis milline võiks olla Tartu ülikool aastal 2019, kui tähistame eesti keelse ülikooli 100. aastapäeva ning oleme juba mitu aastat ela-

nud tänava suvel vastu võetud põhikirja ja arengukava järgi?

Ülikoolil on suur struktuur selleks ajaks paigas. Neli suurt valdkonnapiirkonda, mille all teisel tasandil on instituute oluliselt vähem kui praegu. Ma usun, et see areng jätkub ka pärast 2016. aasta jaanuari.

Demograafiat vaadates on ilmselt ka tudengeid umbes kolmandiku võrra vähem, võrreldes aastatega 2011–2012, kui TÜ-s oli umbes 18 200 üliõpilast. Kuna tudengeid on vähem, on meil tõenäoliselt ka töötajaid vähem kui praegu. Positiivses võtmes võib öelda, et ülikoolis on siis oluliselt motiveerivam töökeskkond ja tasustamisvõimalused korraliku akadeemilise konkursi läbinud tublidele inimestele.

2019. aastaks on meil kindlasti kolmandiku võrra vähem bakalaureuseõppekavasid, aga need arvestavad oluliselt rohkem tööturuga ja tudengite soovide. Kui me praegu peame pingutama, et kõikides üksustes oleks rahvusvahelist seltskonda, siis selleks ajaks oleme rahvusülikoolis jõudnud olukorda, kus rahvusvaheline töökeskkond on normiks ja meie tähelepanu koondub hoopiski kvaliteetse eestikeelse töötajas- ja õppekeskkonna toetamisele.

Ja ma loodan, et selleks ajaks on ülikool jõudnud sinna, kus ta praegusest oluliselt täpsemalt mõõdab oma vilistlaste mõju ühiskonnas. Ma usun, et teadustöö tase ülikoolis on endiselt väga hea, aga oluliselt rohkem võiks olla neid ülikooli lõpetajaid, kes on maailmas mingi muu tegevusega väga hästi hakkama saamas. Näiteks Euroopa tippametnikud või edukate ettevõtete loojad ja juhid. Selles osas võiks spekuloida juba. ①

Mure teaduse rahastamise pärast

Merilyn Merisalu

merilyn.merisalu@ut.ee

Septembris saatsid nii TÜ senat kui ka Eesti teadusagentuuri hindamisnõukogu, rektorite nõukogu ja Eesti teaduste akadeemia pöördumise vabariigi valitsusele, et juhtida tähelepanu Eesti teaduse arengut ja kestlikkust ohustavatele probleemidele.

2. septembril peaminister Taavi Rõivasele saadetud kirjas rõhutab senat eelkõige seda, et teadusasutuste, mille alla kuuluvad ka ülikoolid, kvaliteedipõhine ja stabiilne rahastamine riigieelarvest on ühiskonna arengu tagamiseks hädavajalik.

«Ülikooli senati kiri oli selgelt suunatud sellele, et kevadel võeti vastu täiesti korralik teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia (TAI), aga paraku näeme, et 2015. aastat silmas pidades seda ei täideta,» ütles rektor Volli Kalm.

Teadus- ja arendustegevuse rahastamist on Eestis viimastel aastatel edukalt suurendatud Euroopa Liidu tõukefondide toel, need toetused on aga ajutise iseloomuga ega taga teaduse ja sellel baseeruva kõrghariduse ning innovatsiooni pikaajalist arengut konkurentsivõimelisel tasemel.

«Ainult ajutiste tellimustega ei saa elada, see ei anna kindlustunnet. Stabiilselt rahastatud teadlased on aga võimelised teadustöö kõrvalt võtma vastu ka tööstusettevõtete tellimusi. Projektipõhise rahastamise probleem on ka see, et me ei saa

andekaid noori tööle võtta,» täpsustas rektor.

VÄGA VAJALIK ÜKS PROTSENT

Üksnes TAI strateegias ette nähtud avaliku rahastuse kindlustamisega – mahus 1% SKP-st juba alates 2015. aastast – on võimalik tagada EL-i struktuuritoetuste abil loodud võimaluste täiemahuline rakendamine. Praeguse seisuga jäävad järgmiste aastate teadusrahastuse esialgsed prognoosid aga ühe protsendi eesmärgist kaugemale. Ainuüksi tuleval aastal oleks vaja juurde 14 miljonit eurot.

17. septembril tegid avaliku pöördumise ka Eesti teadusagentuuri hindamisnõukogu, rektorite nõukogu ja Eesti teaduste akadeemia. Kõige pakilisema otsusena, mis teha tuleb, toodi välja vajadus suurendada alates 2015. aastast institutsionaalsete ja personaalsete uurimistoetuste rahalist mahtu, mida sätestab ka juunikuus teaduspoliitika komisjoni heaks kiidetud TAI strateegia 2014–2020 rakendusplaan.

«Institutsionaalsed ja personaalsed uurimistoetused on üks peamisi finantseerimisallikaid enamikele Eesti teadusrühmadele ning eeldus teistes rahastusmeetmetes osalemiseks. Need on sageli ka ainus rahastusallikas töörühmadele, kes tegelevad fundamentaalteadustega ning Eesti kultuuri, majanduse või tervishoiu seisukohast olulise uurimistööga,» seisab pöördumises.

Uurimistoetuste rahastuse suurendamine võimaldaks korraldada 2015. aastal institutsionaalsete uurimistoetuste taotlusvooru ja

anda tugevatele uurimisrühmadele võimaluse uurimistööd alustada või jätkata ka järgneval aastal.

Postimehele antud intervjuus tõdes TÜ teadusprorektor Marco Kirm näiteks, et TÜ kliinikumi naistekliiniku juhataja professor Helle Karro uurimisteema naise reproduktiivmeditsiinist sai rahastuse vaid umbes veerandi ulatuses taotletud summast, professor Hele Everausi uurimisteema on jäänud aga kahel viimasel aastal üldse rahastamata ja see paneb löögi alla vähihaigusega seotud uurimistöö.

Suurema hulga personaalsete uurimistoetuste ja nende rahastuse suurendamine võimaldaks kindlustada ka noorte teadlaste karjäärivõimalusi ning toetada Eesti tipptasemel teadust.

SÜSTEEM TULEB ÜLE VAADATA

Lisaks vajab Eesti teaduse tulevik veel kaht pikaajalist sammu. Esimesena tuleb kriitiliselt hinnata ning muuta viimase reformi käigus loodud teaduse rahastamissüsteemi. Üle tuleks minna kaksikjaotusele, kus saaks eristada konkurentsipõhist projektitoetust ja hindamispoliitika institutsionaalset baasrahastust, kusjuures baasrahastuse osakaal peaks praegusega võrreldes suurenema.

Teise olulise sammuna tuleks lõpule viia 1990. aastatel pooleli jäänud teadus- ja arendusasutuste reform. Otsustamist vajab see, milliste riiklike ülesannete täitmiseks on vaja iseseisvaid riigi teadus- ja arendusasutusi ning need ülesanded ka asutuste põhikirjas fikseerida.

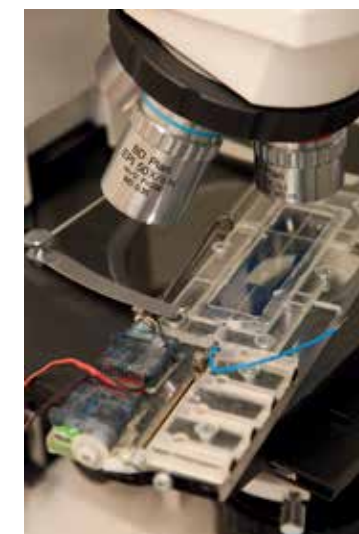

Foto: Andres Tennus

Ka haridus- ja teadusminister Jevgeni Ossinovski on esitanud taotluse suurendada järgnevatel aastatel märkimisväärselt Eesti teaduse rahastamist. 28. septembril andis haridus- ja teadusministeerium teada, et teadusasutuste baasfinantseerimine suureneb järgmisel aastal 10%.

«Eesti teadusele on olnud iseloomulik valdavalt projektipõhine finantseerimine ning lisaraha suunamine rahastuse stabiilsuse suurendamiseks aitab tasakaalustada projektipõhise finantseerimise kõikumist, mis on teadlaskonnas tekitanud omajagu pingeid,» ütles Ossinovski.

Hiljuti otsustas minister moodustada teaduse rahastamise analüüsimeeskonda ka töörühma, kus valitsusele pöördumised kirjutatud asutused on endi kinnitusega valmis aktiivselt osalema. ①

Loe mõlema pöördumise täisteksti UT kodulehelt ajakiri.ut.ee.

Elis Saar: kui piisavalt tahta, jõuab kõike

Magistriõppes semiootikat ja kultuuriteooriat õppiv Elis Saar on üks kolmest «Matemaatika õhtuõpiku» autoritest, kes tegeleb lisaks illustreerimisega ka maalimisega ja 3D-modelleerimisega ning käib kahes koolis korraga. Nii tekitab küsimus, kuidas ta jõuab ja kas äkki on tema ööpäevas rohkem kui 24 tundi.

Merilyn Säde
merilyn.sade@ut.ee

Lisaks ülikooliõpingutele panustab Elis suure osa oma ajast ka Tartu kunsti- kooli 3D-modelleerimise kursusele. Kunstikooli sattus ta üsna juhuslikult, tänu sotsiaalmeediale. Facebookis jagas keegi tema sõpradest postitust, et kunstikoolis on 3D-modelleerimise kursusel vabanenud koht.

Kuna Elis on varem Tartu ülikooli maaliosakonnas eri kursusi võtnud, sealhulgas proovinud modelleerimist, mõtleski ta oma teadmisi selles vallas täiendada. Kunstikooli õpetajad olid vastutulelikud ning kui Elis eelmise aasta oktoobri alguses programmiga liitus, tehti talle kiirkursus, et ta teistele õpilastele järele jõuaks.

«Kui ma eelmisel semestril jooksin sõna otseses mõttes koolist kooli, siis käesolev semester peaks tulema õnneks rahulikum,» arvab ta ja põhjendab, et ülikoolis on aineid, milles veel hinne saamata, jäänud järele vähe. «Kuid ega tegevusest pole sellegipoolest puudust,» lisab ta kavalalt.

Semiootikat asus Elis õppima seepärast, et pärast keskkooli

vabaks võetud aastal luges ta väga palju eri teemadel ning ühel hetkel avastas ta enda jaoks selle valdkonna. «Ma ei teadnud varem semiootikast midagi ja kui ma lugesin Tartu ülikooli lehel selle eriala tutvustust, tundus mulle, et see on väga põnev!»

Elis ütleb, et ta nägi semiootikas võimalust, kuidas ühendada kunstihuvi teadusliku ja teoreetilise poolega. «Ma kartsin, et kui ma lähen kunsti õppima, siis jääb see natuke liiga ühekülgselt, semiootika ja kunst täiendavad teineteist minu arvates väga hästi.»

Semiootika õppimine on aidanud Elisel näiteks mitmekesisemat loometööd teha, sest ülikoolis õpitu on teinud ta oma tegemistest teadlikumaks. «Võib-olla teeksin ma muidu liialt sarnaseid asju ega mõtleks neid niivõrd läbi.»

MATEMAATIKAST, KIREGA

«Matemaatika õhtuõpiku» lehekülgedelt vaatavad vastu illustatsioonid, mis on sündinud Elis peas ja ilmselt ka südames. Tema jaoks oli «Matemaatika õhtuõpiku» koostamisel üks põnevamaid kohti õppimine ekspertidelt. «Üks asi on õppida matemaatikat kooliõppimise, hoopis teine

aga, kui sellest räägib matemaatik ja teeb seda sealjuures kirega,» selgitab ta.

Õhtuõpiku tööprotsessis osalesid peale Elise ka veel matemaatik Juhan Aru ja Tartu ülikooli informaatikadoktorant Kristjan Korjus. «Nemad olid õpikuga juba väga palju vaeva näinud ja suure töö ära teinud, enne kui mina oma käe külge panin,» ütleb Elis. Noormehed olid enne Elise kaasamist õpiku kallal tööd teinud juba paar aastat. Pärast Elise liitumist läks aega veel poolteist aastat, enne kui raamat reaalselt kaante vahele jõudis.

«Kuna neil oli juba väga palju tehtud, oli mul lihtsam illustreerimisega alustada.» Raamatu illustreerimisprotsess käis nii, et Kristjan ja Juhan olid teksti juurde teinud Elisele märkmeid stiilis «võid siia midagi vabas vormis välja mõelda» või «tee siia seesugune joonis», mille juurde oli kas Kristjan või Juhan omalt poolt visandanud joonise esialgse variandi.

«Jooniste ja graafikutega juhtus aga nii, et kui ma olin tükk aega mõne joonise kallal vaeva näinud ja sellega väga rahul ning kui ma seda siis Kristjanile näitasin, ütles ta mulle, et «ei-ei, see on liiga minu joonistatu sarnane,

tee see kuidagi ilusamaks,» räägib Elis ja lisab, et nii käisid päris mitmed joonised ja graafikud autorite vahel edasi-tagasi, kuni lõpuks jõuti variandini, mis kõigile meeldis.

Küsimusele, kas Elis illustreeris matemaatikaõpikut iga päev, vastab ta, et ideaalis oleks ta võinud seda teha, kuid reaalsus nägi välja teistsugune. «Nende töödega ei saa päris niimoodi, et teed iga päev järjest, eriti kehtib see illustreerimise puhul,» ütleb ta. Elise sõnul ei tule seesuguse töö tegemiseks iga päev õiget vaimu peale.

ÕHTUÕPIK AVAS UKSED

Elise arvates ei osanud keegi neist kolmest ette näha, et matemaatikaõpik inimestele nii hästi meeldib ja et seda hakatakse ostma ka suurtes kogustes. Nimelt müüdi raamatu esimene trükk välja nii kiiresti, et Tartus ei jõudnud autorid isegi enne raamatu esitlust korraldada. «Hooandjas me saime aru küll, et see raamat tekitab inimestes huvi ja kui me sealset vastukaja jälgisime, siis tekkis tõesti korraaks tunne, et vau,» kirjeldab Elis ärevaid aegu, kui raamatu saatus polnud veel kindel.

Raamatust räägiti meedias ja ka rektor Volli Kalm tunnustas noori õhtuõpiku ettevõtmise eest. «Me saime rektoriga koos õhtust süüa, ma pole vist kunagi nii uhkel ja maitssal õhtusöögil käinud,» räägib Elis naerdes ja lisab, et see oli suurepärase kogemuse, mida ta kunagi ei unusta. Mitte ainult hea toidu, vaid ka võimaluse pärast rektoriga mitmesugustel teemadel vestelda.

Peale selle ütleb Elis, et õhtuõpik on andnud talle ka tulevikuks väga palju. «See õpik andis mulle võimaluse endale nime

teha, sest kirjastuse inimestega rääkides sai selgeks, et illustreerijaid on Eestis praegu piisavalt ja konkurents väga tihe.»

Seega aitas esimene õhtuõpik pista Elisel jala illustreerimismaailma ukse vahele ning praegu nokitseb ta juba paari uue projekti kallal. «Kuna õhtuõpiku kaubamärk kuulub nüüd kirjastusele, siis soovitakse välja anda uus samalaadne keemiaõpik,» räägib Elis. «Keemia õhtuõpiku» illustratsioonid valmivad matemaatikaõpikus olevatele joonistustele sarnases stiilis, kuid mitte täielikult. «Eks ma ikka vahetan seal tegelasi ja lisan väikesed aatomid juurde,» jutustab Elis muiates.

«Keemia õhtuõpiku» illustreerimisega on Elis tegelenud suve algusest saadik ning kui kõik hästi läheb, ilmub uus õhtuõpik tuleva aasta esimeses pooles.

Elis nendib, et uute inimestega koos töötamine nõuab harjumist, kuid samas on ta rahul, et uuel alal on võimalik targemaks saada. «Kuna õhtuõpikute eesmärk on teha inimestele asju selgeks võimalikult selgelt, lihtsalt ja põnevalt, siis olen mina mõnes mõttes ka esimene kontroll-lugeja,» selgitab ta ja räägib, et heade illustratsioonide tegemiseks tuleb tal samuti teemadest aru saada, et suuta raamatu sisule oma loomingu lisaväärtust juurde anda.

«Matemaatika puhul ei teadnud meist keegi, kuidas me raamatu lõpuks välja anname või kuidas me jõuame valmis tooteni.» Esimese õhtuõpiku valmimise tegi keeruliseks koostööpartnerite otsimine ja sellele kuluv aeg. «Paljud kirjastused leidsid, et see ei pruugi osutuda kuigi edukaks projektiks ja ütlesid meile seetõttu ära.»

Kuid õhtuõpiku projekt sai

Hooandjas piisavalt palju toetust ning lõpuks leiti ka kirjastus, kes oli nõus raamatu välja andma.

«Praegune tööprotsess on selles mõttes tunduvalt lihtsam, et mul tuleb vaid joonistada ja teistel kirjutada ning seejärel tuleb raamat ainult üle anda,» sõnab Elis.

UNISTUSED JA KAMEELEON

Lisaks «Keemia õhtuõpiku» illustreerimisele teeb tegus magistrant veel ka voltimisraamatut. Kirjastus Helios võttis Elisega ühendust ning käis välja idee teha uut moodi voltimisraamat, mille õpetuste järgi saab ehk juba tuleval aastal Tallinna vanalinna hooneid voltida. «Voltimisega on nii, et kõigepealt ma teen 3D-mudeli mingist hoonest, näiteks raekojust. Seejärel voldin ma selle teise programmi abil lahti ehk teen pinnalaotuse, kolmandas programmis teen tekstuurid ja neljandas küljenduse,» selgitab Elis keerukat tööprotsessi.

Küsites, kuidas ta kõigi nende projektide ja kahe kooliga korraga tegeleda jõuab, vastab ta naerdes, et ta ei tea ise ka. «Ma ei ole enda arvates kuigi hea ajaplaneerija ja imestan vahel isegi, et kuidas ma jõuan oma asjad ära teha.» Magistrant õpetab, et suuremad projektid tuleb jagada väiksemateks ülesanneteks ning iga päev tuleb järjekindlalt midagi ära teha.

«Nii ongi ette võetud asjad ühel päeval tehtud,» räägib Elis enda kogemusest. Magistrant on siiski jätnud endale ka mõne taganemistee ning kui elu peaks liiga kiireks muutuma, lükkab ta oma ülikooliõpingud mõneks ajaks edasi. «Ma ei taha ühelgi puhul kvaliteedis järeleandmisi teha,» lausub Elis tõsiselt.

Unistustest ja tulevikust rääkides ei ole Elis veel kindel, mida ta

«Matemaatika õhtuõpik» on olnud sedavõrd edukas, et üllatas nii autoreid kui ka ilmselt kirjastusi, kes õpiku avaldamisele punast tuld olid näidanud.

Fotod: 2x Andres Tennus

pärast magistrantuuri ja kunsti-kooli lõpetamist tegema hakkab. «Kindlasti tahan ma Eestisse jääda, sest kuigi mulle meeldib reisida, ei taha ma siit väga kaua ära olla,» lausub ta mõtlikult ja lisab, et kunagise tallinlasena armastab ta Tartut selleks siiski juba liiga palju, et siit kaua ära olla.

«Ja mul ei ole suuri unistusi, ainult sellised väikesed. Näiteks tahaks ma väga kunagi teha ühe lauamängu,» ütleb Elis. Lauamängu teeks ta samuti koostöös mõne oma ala spetsialistiga.

«Lauamängu teeksin just see pärast, et mind on inspireerinud tänapäevased põnevad ja ilusa kujundusega mängud, seetõttu tahaksin ka ise midagi seesugust teha.»

Kohtumise lõpetuseks ütleb Elis, et tal tuleb nüüd lemmikloomapoodi minna ja oma kodus toitu ootavale kameeleonile Juanile süüa osta. «Juan armastab väga ussikesi ja kilke ning nad peavad tingimata elus olema, et ta neid üldse sööks,» lausub Elis, istub seejärel jalgrattale ning tuiskab

vihmasabinas loomapoe poole.

Nädala pärast kohtume Elisega juba tema kodus, kus Juan ootab kannatamatult oma puuris, et välja saada. Aknalaua lähikäepigripis sibavad musta värvi putukad ei oska ilmselt aimatagi, et nad üsna pea kameeleoni lõunasöögiks saavad. Kui pildistamisega alustame, muutub ka Juani käitumine, ta ronib aegluubis Elisele pähe ning poseerib seal rahulolevalt. «Ta ei ole kunagi varem mulle pähe roninud,» imestab Elis naerdes. ①

Robert Wilson toob lavale abstraktse materjali

Septembri esimesel nädalal pidas TÜ kiriku saalis draamafestivali raames loengu maailmakuulus lavastaja Robert Wilson, keda võib pidada teatrimaailma Arvo Pärdis.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Järgmise aasta maikuus etendub Tallinnas Wilsoni suurlavastus «Aadama passioon», mis põhinebki mulluse TÜ vabade kunstide professori Arvo Pärdi muusikal.

TÜ teatriteaduse lektor Madli Pesti arvates sobibki Wilsoni ilmeksimatult äratuntav käekiri paremini abstraktsetele materjale, nagu on seda ka Pärdi muusika. Näiteks kasutab lavastaja näitlejaid kui nukke ja venitab aja tuntuvalt pikemaks. Ka valgusrežiis on tal oma kindlad reeglid.

«Wilsoni erilise seisneb kindlasti eri kunstiliikide sulatamises: koreograafia, muusika, valguskunst, *performance*-kunst, installatsioonikunst ja muu,» rääkis Pesti ja lisas, et Wilson eksperimenteerib ka nende kunstiliikide ja eri väljendusvahendite lahususe ja ebasünkroonsusega.

Näiteks ei pea muusika tingimata teksti illustreerima,

Ameerika eksperimentaalne lavastaja Robert Wilson valmistab Eestis ette Arvo Pärdi 80. sünnipäevale ja muusika-aastale pühendatud kontsertlavastust.

Foto: Erik Prozes/Postimees/Scanpix

koreograafia ei pea toimuma sünkroonis valguskujundusega. Muusikat ja teksti võivad eri loojad luua täiesti eraldiseisvalt ning lavastaja on kui struktuuride kokkupanija.

Tartus pidas Robert Wilson enam kui kolme tunni pikkuse loengu, kus ta tutvustas oma loomingut ja tööstiili, aga ka põhjuseid, miks ta üldse teatrit tegema hakkas.

Texase väikelinnas sündinud ja kasvanud Wilson on hariduselt tegelikult arhitekt, teatrikoolis õppinud pole ta kunagi. Tude-

ngipõlves Broadway muusikale ja ooperilavastusi vaatamas käies ei meeldinud teater talle sugugi. Seda hetkeni, mil ta nägi New Yorgi linnaballetis koreograaf George Balanchine'i lavastust John Cage'i muusikale.

ALGUSES ON LIIKUMINE

«Mulle meeldis viis, kuidas tantsijad laval käitusid – nad tantsisid kõigepealt endale ja alles siis mõtlesid publikule. Kõik liigutused olid väga põhjalikult läbi mõeldud. Laval oli palju ruumi ja aega mõelda,» kirjeldas Wilson.

Samu asju pani ta tähele ka teise koreograafi, Merce Cunningha-

mi lavastustes. Hiljem sai Wilson teada, et tantsijad kuulsid John Cage'i muusikat alles esietendusel. Sellest ka liigutuste täpsus ja keskendumine. Sama tehnikat – liigutused enne muusikat – kasutab Wilson ka ise.

Robert Wilsoni lavastajakäe-kirja on paljus mõjutanud ka erivajadusega inimesed. 1967. aastal adopteeris ta tumma mustanahalise poisi, Raymond Andrews, kes oleks vastasel juhul hooldekodusse pandud. Just kasupoja käitumist ja reaktsioone jälgides otsustas Wilson ise teatritegemisega algust teha.

«Raymond ei kuulnud, kuidas teised räägivad või linnud laulavad. Aga ta vaatas, kuidas inimesed räägivad, oma huuli ja keha liigutavad. Ma hakkasin aru saama, et tegelikult jääb mul nii palju nägemata, kuna pöoran kuulamisele liiga palju tähelepanu. Lõpuks otsustasin sellest lavastuse teha,» meenutas Wilson.

Tema esimese lavastuse ettevalmistamine võttis aega ligi neli aastat. Näitlejatena kasutas Wilson tavalisi inimesi, keda ta oli tänaval kohanud, ka Raymond mängis seal. Tulemus oli ilma tekstita, seitsme tunni pikkune lavastus. Isegi kui ta lühendas selle vähem kui kahe tunnini, oli Ameerika ajakirjandus negatiivne.

Üks ülikooli professor, kes Wilsoni tööd aga nägema juhtus, oli sellest paelunud. Ta palus lavastust mängida täispikkuses ühel festivalil ning sealt kutsuti see edasi juba Pariisi. Seitsme tunni pikkust sõnatut lavatükki mängiti seal menukalt ligemale pool aastat, iga kord istus saalis enam kui 2000 vaatajat. Ning siis hakkasid tulema kutsed teistesse teatritesse.

Wilsoni revolutsioonilises etenduskunstide maailmas jääb

1970.–1980. aastatesse, kuigi tema tööd on mõjutanud nüüdis-teatri arengut juba 1960. aastate lõpust. Rahvusvahelise teatriareeni tipus on lavastaja püsinud alates muusikateatri ajalukku läinud ooperiprojektist, monumentaalsest lavastusest Philip Glassi ooperile «Einstein on the Beach» aastal 1976.

See ooper on üks mitmest lavastusest, kus Wilson tegi koostööd ka ajukahjustusega poisi Christopher Knowlesiga. Christopher elas enne lavastajaga kohtumist hooldekodus, kus poisi täiskasvanute jaoks segased kirjatükid ja lindistused ära võeti ja teda alaarenenuks peeti.

VABA SEOSTE LOOMINE

«Kõik, mida Christopher tegi, oli mõistlik. Lihtsalt mitte selles mõttes, millega inimesed harjunud olid,» rääkis Wilson, keda innustas noore autistiga kohtumine oma lavastustes teksti kasutama. Näiteks ooperit «Einstein on the Beach» ette valmistades küsis ta Christopherilt lihtsalt, kes Einstein oli ning noormees trükkis talle masinal sellest enda nägemuse.

Praeguseks on Christopher Knowles vähemalt Ameerikas üsna tuntud kunstnik, kelle tekste, joonistusi, helisalvestusi ja skulptuure hinnatakse just nende siiruse, vaimukuse, ilu ja reeglivaaduse tõttu.

Modernistlikud teatrikriitikud peavad Wilsonit tema ebatavalise lavastusmaterjali pärast tavaliselt postdramaatiliseks, mitte postmodernseks lavastajaks ja ütlevad, et lavastaja seab oma tööga kõik teatrit puudutavad arusaamad kahtluse alla. Ise eelistab mees end pigem formalistiks kutsuda.

«Ma ei anna tähendusi sellele,

mida ma teen. Nii saab igitüks vabalt omamoodi seoseid luua. Kui ma hakkaksin tõlgendama, võtaksin teiste mõtete tekkimise võimaluse ära. Ma eelistan otsad lahti jätta,» kirjeldas Wilson kuulamist, vaatamist ja seoste loomist teatris.

PUBLIKU ŠOKEERIMINE

Professionaalseid näitlejaid eelistab lavastaja oma töödes mitte kasutada, kuna tavaliselt on neile teatrikoolidest külge jäänud komme tõlgendada teksti, mitte aga keskenduda oma kehale. Wilsoni sõnul ei mõista sellised inimesed liikumise olulisust, hea näitleja suudab publikut mõjutada ka ühe sõrmeliigutusega.

Sõna ei ole Wilsoni jaoks nii oluline, kui seda on liikumine või valgus. Ta pooldab improvisatsiooni, spontaansust, teatriruumiga mängimist ja püüab oma lavastustes iga elementi rõhutada, et need räägiks isegi enda eest.

«Tekst annab liiga palju vastuseid ja on etteaimatav. Teatris tuleb teada, kuidas ja millal publiku jalge alt vaip ära tõmmata, neid šokeerida. See paneb inimesed kuulama, mõtlema. Vastuste otsimine on nende töö,» seletas Wilson.

Eestis on Robert Wilson ette valmistamas koostöös Arvo Pärdiga muusikateatrilavastust «Aadama passioon», mis esietendub 2015. aasta maikuus Noblessneri valukojas. Suurlavastusega tähistatakse Arvo Pärdi 80. sünnipäeva ning muusika-aastat Eestis.

Robert Wilsoni loominguga tutvumine kuulub Tartu ülikooli teatriteaduse magistriõppe programmi. Lavastaja elust ja ka loomingust saab väga hea ülevaate filmist «Absolut Wilson», mis võib nüüdiskultuuri huvilistele huvi pakkuda ka laiemalt. ¹

Foto: Ove Maidla

Viieteist aasta jagu absurdi ja rõõmu

Oktoobri keskel tähistab oma 15. sünnipäeva Eesti kõige vanem järjepidevalt tegutsenud tudengiteater.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Praegune Tartu üliõpilasteater (TÜT) on välja kasvanud 1993. aastal keemik Timo Kikase alustatud TÜ draamastuudiost, mida nimetati Nõmeteatriks.

«Mind kutsuti 1999. aasta

kevadell üht Nõmeteatrit etendust vaatama ja küsiti, kas ma ei tahaks nendega tõsisemalt teatrit tegema hakata,» meenutab üliõpilasteatri juht ja algataja Kalev Kudu. Samal sügisel esietendus TÜT-i esimene lavastus.

Sellest ajast saadik on üliõpilasteater tõusude ja mõõnadega püsinud. Igal aastal on publiku

ees etendatud vähemalt 1–2 lavastust.

TÜT-is viimased üheksa aastat näidelnud, lavastanud ja dramatiseerinud Enor Niinemägi mõonab, et tegelikult ei ole sugugi keeruline eri tasemega näitlejad koos tööle panna. Isegi siis, kui suur hulk inimesi igal aastal vahetub. Tuleb nad lihtsalt

ninapidi kokku lasta, ning anda selge ülesanne ja piisavalt aega.

Suur roll koostegemisel ja -olemisel on muidugi ka teatritöö välisel ajal. Kui trupp tahab koos hästi mängida, tuleb üksteist usaldada. Seda aga ainult proovisaalis kokku puutudes ei saavuta. Kui usaldus on olemas, võib laval imelisi asju sündida.

USINAD VAREM LAVALE

Aktiivsed uued tulijad jõuavad varem või hiljem trupi tuumikusse, kiiremini lavale suuri rolle mängima ja ka festivalidele kaasa.

«Käime päris palju välismaal festivalidel, mõnel aastal isegi mitmel. Enamasti saame reisile minna väikese lavastusega, kus ei ole palju inimesi, seepärast on ka festivalidele pääs aktiivsematele hea boonus,» täpsustab Kalev.

Pärast üliõpilasteatri juubelipidustusi ootab näiteks ees kümnepäevane reis Marokosse.

Rahvusvahelised festivalid, kus käiakse ülikooli ja Tartu esinduskollektiivina, annavad noortele näitlejatele palju juurde. Eri kultuuridega kokku puutumine laiendab silmaringi nii ehk naa, kõige kasulikum on aga kokku puutuda teiste teatritega, kellelt võib palju õppida.

«Mina olen TÜT-is olnud aja jooksul käinud umbes 20 festivalil ja näinud selle aja jooksul nii kohutavalt halba kui ka tohutult professionaalset teatrit. Ühe Prantsuse trupi lavastus, mida kunagi nägin, on siiani minu elu üks vapustavamaid teatrielamusi!» kinnitab Enor.

Tehtud on ka palju tänavateatrit. Näiteks manifestlavastuse «daDa sEIN» järges, tänavaperformance'is «Ewiges Wiederschneitzel» sai oma teatriristsed ka praeguseks Viljandi

kultuuriakadeemia näitlejana lõpetanud Katrin Kalma.

Tänavateendus oli alustuseks päris suur šokk, kuna tänaval mängimine ja võõraste inimestega otse suhtlemine nõudis suurt eneseületust. Tunne pärast etendust, kui kõigega oli hakkama saadud, oli aga seda parem.

«Praegu on varasemate aegade võrreldes sisseastujatel hoopis suurem võimalus kohe lavale saada, TÜT-ist on saanud teatrikoolide hüppelaud ja igal aastal võetakse paremad noored kas Tallinnasse või Viljandisse,» mõtiskleb Katrin.

TEATRIKOOLOIDE KASVULAVA

Näiteks õpib praegu kultuuriakadeemia ja lavakunstikooli teatrilendudes üle kümne TÜT-i kasvandiku, mullu Viljandis lõpetanud lennus oli neid koos Katriniga pool kursusest.

«Eesti teatris on kümne aasta pärast kari näitlejaid, kes on tulnud üliõpilasteatrist ja teine osa, kes on tulnud mujalt. Ja kui TÜT-i ahvid saavad kokku, on seda kohe näha, sest neil on millegipärast ilgelt lõbus. See trupivaim ja seltskond on lihtsalt võimas,» arvab Enor.

Algusest peale üliõpilasteatri juures tegutsenud ja enam kui kümnes TÜT-i lavastuses ja projektis osalenud ja peaaegu kõiki lavastusi näinud Sven Paulusel on sellise perspektiivi üle hea meel.

«Ma loodan salamisi, et TÜT-ist alguse saanud anarhismipisik imbub nõnda kohati sumbunud riigiteatritesse ja teeb sealgi revolutsiooni! Väga head näited on sellest juba Noor Ugala ja Must Kast,» ütleb ta.

Üliõpilasteatri suureks teeneks võibki pidada teatri uuendamist. TÜT-i tõlgete, dramatiseeringute ja nende jaoks loodud uute

TARTU ÜLIÕPILASTEATER

TÜT-i tegevuses on teiste seas osalenud Tartu Lille maja noorsootöö spetsialist Auli Auväär, TÜ keemiateadur Indrek Tulp, Vanemuise teatri näitleja ja lavastaja Tanel Jonas, Teatribussi juht Marko Mäesaar, Eesti Draamateatri näitleja Mari-Liis Lill, Tartu Elektriteatri juht Andres Kauts, filmilavastaja Vallo Toomla, kunstnik Kudrun Vungi, reklaamiagentuuri Cream tegevjuht ja muusik Madis Kubu, tantsuõpetaja Helen Solovjev, teatrikriitik Keiu Virro, lisaks veel suur osa Eesti teatri praeguseid ning ka tulevase näitlejaid ja lavastajaid.

15. sünnipäeva tähistab teater kolm päeva kestva absurdifestivaliga. 16.–18. oktoobril näeb Genialistide klubi laval lisaks Tartu üliõpilasteatri kahele lavastusele ka kolme külalisteatrit.

tekstidega teevad juba tööd ka mitmed professionaalsed teatrid. Näiteks Sarah Kane'i kaht lavastust mängiti hiljuti edukalt Von Krahli teatris.

Kalev tunnistab aga, et tekst ei ole üliõpilasteatris sugugi põhiline. Tema alustab tööd loost, mis on teksti taga. Enne teksti on liikumine ja konkreetne tehnika-harjutused. Umbes samamoodi, nagu kuulsal lavastajal Robert Wilsonil.

«Käisin septembri alguses TÜ

kirikus Wilsoni loengut kuulamas. Minus süveneb järjest enam veendumus, et kõik, kes on teatris midagi suurt loonud, on kas süsteemi vastu läinud või teatrist väljastpoolt tulnud,» arvab teatrijuht.

Üliõpilasteater käsitleb teemasid filosoofiliselt, aga teravalt. Enor täpsustab, et teatri roll polegi kõike kandikul vaatajate ette tuua ja ära seletada, mis on hea ja mis halb, vaid hoopis selle kõige üle mõtlema panna. Kuna üliõpilasteatril ei ole kommerts-eesmärki, saab riske võtta ja laval rohkem katsetada kui suured riigiteatrid.

Just seepärast ongi TÜT-i lavastuste ühisnimetajateks absurdus ja jaburus.

Absurdifestivaliga Genialistide klubis tähistavad nad ka oma juubelit. Sünnipäeva puhul on külla kutsutud kolm välisteatrit. Tbilisi Akhmeteli nimeline riiklik teater toob Eestisse lavastuse, mida Kalev Gruusias tegemas käis. Ammune sõprusteater Belgiast Liège'st etendab festivalil Rumee-nia versiooni kuulsast teatriloo «Godot' oodates» ning kohale tuleb ka tehnoloogiline teater Brasiiliast.

Ise mängib TÜT ette kaks lavastust. Üks neist on praegu mängukavas olev «Morfium», mille lavastas Tbilisi teatritegija Irakli Goglia, teine on aga spetsiaalselt sünnipäevaks kokku pandud juubelietendus, kus näeb läbilõiget viimase 15 aasta lavastustest.

MURE RUUMI PÄRAST

Järgmist juubelit loodavad teatritegijad pidada juba oma saalis. Statsionaari puudumine on alati olnud üliõpilasteatri üks valu-koht, sest korralikke teatrisaale on Tartus vähe. Needki on aga kogu aeg kasutuses ja suurema

TÜT on tihti olnud osaline ka ülikooli korraldatud üritustel. Näiteks 2010. aastal etendasid nad kuulsat kirurgi ja anatoomi Nikolai Pirogovi 200. sünniaastapäeva puhul tema tegemisi välihospitalis.

Foto: Andres Tennus

osa ajast hoopis muude kollektiivide poolt.

«Kalevi tänava üliõpilasmaja saalid on nädala sees rahvatantsijate päralt, nädalavahetusel sõidavad aga paljud tudengid linnast ära ja siis ei saa me tööd teha. Lutsu tänava Teatri Kodus tohib mängida ainult pikaajalise lepinguga Vanemuise teater,» toob Kalev näiteid.

Praegu annab üliõpilasteater etendusi enamasti Genialistide klubis, aga sealne kultuuriprogramm on väga tihe. Järgmisel aastal alustab seal tööd maja enda teater Must Kast, kardetavasti niigi kirjusse programmi kaks teatrit aga ei mahu.

«Oleme küll otsinud ja leidnud eri mängupaiku, aga teater vajab hea akustikaga korralikku ruumi. Ja kogu aeg ringi liikuda ja endale uut kohta otsida on väga raske,» on Kalevil kahju.

Selles, et oma koht peab olema

kesklinnas, on kõik üliõpilasteatri tegijad ühel meelel. Eriti, kui tegu on üliõpilasteatriga, kelle publikust on samuti suur osa tudengid.

Teatril on pakutud näiteks ülikooli peahoone õuel asuvat vana kirikut, mis on mitmel viimasel aastal draamafestivali ajal end väga hea teatri- ja kontserdisaalina tõestanud. Sinna oleks võimalik teha korralik põrand, ehitada valgussillad ja tribüünid. Kalevi hinnangul mahuks sinna korralik, kuni 300-kohaline teatrisaal.

«Näiteks Liège'i teater, kes meile külla tuleb, sai statsionaari oma ülikooli peahoonesse. Seal ehitati üks auditoorium väikeseks teatrisaaliks, olemas on ka abiruumid ja väike kohvik ning lavastusi mängitakse tervele linnale,» viitab Kalev ja lisab, et loodetavasti on viie aasta pärast oma ruumid ka Tartu üliõpilasteatril. ☹

Praktika hindamine on endiselt probleemne

Foto: Andres Tennus

Septembrikuu viimasel nädalavahetusel toimunud füsioteraapiahariduse eestvedajate konverentsi ENPHE peateemad olid praktika õpiväljundid ja praktika hindamine, sest tegelikkus näitab, et parimate lahendusteni ei ole veel jõutud.

Merilyn Säde
merilyn.sade@ut.ee

Konverentsi ühe korraldaja ja Tartu ülikooli füsioteraapia eriala endise programmi juhi Kadri Pilli sõnul on teemade valiku taga mitmeid põhjuseid. «Ühelt poolt on see valdkond Tartu ülikoolis väga aktuaalne ning teiselt poolt mõtlevad erialade programmi juhid üha enam praktika tähtsusele,» ütles Pill.

Füsioteraapeutide praktikat hinnatakse mitme komponendi alusel. Selle hulka kuuluvad väga head teoreetilised teadmised, suhtlemine kliendiga, sealhulgas anamneesi võtmine ehk kliendi haiguse kohta taustainfo kogumine, oskus kliendi olukorda adekvaatselt hinnata ja rakendada teaduspõhiseid praktilisi töövõtteid, mida üliõpilasel patsientidega tegelemisel kasutada tuleb.

Pilli arvates on seoses õpiväljundipõhisele õppekavale üleminekuga tekkinud palju probleeme. Üks on õpiväljundite sõnastamine ja ka see, millised peaksid õpiväljundid üldse olema. Kuidas sõnastada need nii, et õppejõud ja tudengid neist ühtmoodi aru saaksid.

Sõnastus ja selle olulisus tõuseb erilisel esile praktiliste ainete puhul, sest siin on peamine probleem see, kuidas hinnata adekvaatselt tudengi läbitud praktikat. Füsioteraapia õppejõud on palju mõelnud sellele, kas praktikat tuleks hinnata eristavalt või mitte.

Praegu hinnatakse füsioteraapia tudengeid bakalaureuseastmes eristava hindamissüsteemi

järgi. Sama eriala magistriastmes hinnatakse praktilisi aineid aga mitte-eristava süsteemi järgi. Miks ühes astmes ühtmoodi ja teises teistmoodi hinnatakse, sellele ei oska ka endine programmi juht täpselt vastata.

Kui Pill asus 2008. aastal programmi juhi kohale, oli praegune süsteem juba kasutusel. «Üheks põhjuseks võis olla see, et tollal ei olnud Eestis magistriõppe üliõpilastele piisavalt kvalifitseeritud juhendajaid ega praktikabaase, seega arvati ilmselt, et ei ole õiglane neid üliõpilasi eristavalt hinnata,» mõtiskles Pill magistriõppe hindamissüsteemi olemuse põhjuse üle.

Endise programmi juhi sõnul arutletakse ka teistes Euroopa ülikoolides samalaadsetel teemadel, samuti selle üle, millised oskused peaksid olema bakalaureuseõppe lõpetajal ja magistriõppe lõpetajal. «Sest praegusel ajal on Euroopas väga vähe selliseid ülikoole, kus on olemas ka füsioteraapia doktoriõpe, meie oleme üks väheseid ülikoole, kus pakutakse füsioteraapia eriala üliõpilastele edasiõppimise võimalust sporditeaduste doktorantuuri näol,» rääkis Pill.

HINDAMINE VÕIB MUUTUDA

Praegu on füsioteraapia erialal suurim kitsaskoht see, kuidas hinnata adekvaatselt ja õiglaselt üliõpilase praktikat ja käelist oskust. «Praktika hindamine teeb keeruliseks asjaolu, et käelist tegevust on kõrvalseisjal väga raske hinnata,» ütles Pill.

Näiteks massaažipraktika puhul on kõrvalseisjal äärmiselt keeruline aru saada, kas üliõpila-

ne teeb massaaži teatud elemente või võtteid A-vääriliselt või B-vääriliselt. Üliõpilasele antud hinnet tuleb samuti kirjeldada, ka see tekitab omakorda probleeme ja on olemuselt keeruline protsess.

«Ma ei väsi kordamast üht näidet, mida ma ka ise olen koolitustel kuulnud: kui hinnata päästjate tegutsemist inimese elustamisel, siis ei tule kõne allagi, et inimene on teist inimest elustanud hinde B või C vääriliselt. Küsimus on ju siiski selles, kas abivajaja jääb elama või ei, kas sa oskad elustada või mitte,» arvas Pill ja lisas, et ka füsioteraapia tudengite praktikat hinnates ei tohiks olla nii-öelda lahtisi otsi.

Eristava hindamise puhul on hinnetevahelised piirid õhkõrnad, mis teeb hindamise keeruliseks. «Tegelikult ei saa olla mingisugust vahepealset varianti, füsioteraapeut kas oskab inimest adekvaatselt aidata või mitte.» Seetõttu peab Pill üsnagi tõenäoliseks võimalust, et ka füsioteraapia bakalaureuseastmes muudetakse praktika hindamine mitte-eristavaks.

Pill märkis aga, et paljudel üliõpilastel võib olla mitte-eristavast hindamisest vale arusaam ja tihti arvatakse, et mitte-eristav hindamine annab rohkem mänguruumi ja võimaluse väiksemaks pingutuseks. «Ka mitte-eristava hindamise puhul ei tohiks teha allahindlust ja ka hinde «arvestatud» alla peaksid kuuluma kõik need kriteeriumid, mille järgi üliõpilase oskusi praktika lõpus hinnatakse.»

Kindlasti on see mõnevõrra karm, sest sel juhul ei jääks enam võimalust, et mõned oskused on võib-olla veidi puudulikud.

Osata tuleks täpselt nii palju, nagu hinde «arvestatud» kriteeriumid ette näevad. «Mitte-eristava hindamise puhul peaksid need kriteeriumid, mis üliõpilast aineksest nii-öelda läbi lasevad (ehk oskuste baas) vastama piisavalt kõrgetele nõudmistele,» selgitas Pill.

Füsioteraapia tudengite praktika hindamine, nagu ka teiste erialade praktika hindamine, on väga subjektiivne. Ühe üliõpilase B ei pruugi kaugeltki olla võrdne teise tudengi B-ga. «Sellegipärast mõtlen, et mitte-eristava hindamise puhul oleks olukord võib-olla võrdsem ja selgem. Kui tudeng ei oska, tuleb praktika uuesti teha.»

Tänavu Tartu ülikooli füsioteraapia bakalaureuseastme lõpetanud Andras Banyasz leidis samuti, et praktika hindamine on üsna subjektiivne. «Väga palju oleneb sellest, milline on praktika juhendaja, sest aine hinne sõltubki 80 protsendi ulatuses praktikast,» lausus Banyasz ja selgitas, et on kursusekaaslastelt nii mõnigi kord kuulnud, kuidas juhendaja tudengi keelevääratuse pärast kohe hinnet alandas. «Nad ütlesid, et nad pidid väga ettevaatlikud olema ja vaatama, mida ütlevad või teevad, sest iga eksimus võis hinnet alandada.»

Banyasze sõnul on tema praktikakogemused olnud siiski meeldivad. «Kuid on ette tulnud ka seda, et pidin terve praktika jooksul tegelema ainult ühe ja sama diagnoosiga patsientidega, seega sain selle konkreetse diagnoosi selgeks, kuid ülejäänud haigused jäid varju, sellest oli kahju,» sõnas Banyasz.

Kadri Pill sõnas eeltoodu kohta, et praktiliselt on võimalik, et tudengitel seesuguseid olukordi ette tulla küll. «Kunagi ei või teada,

missuguste probleemidega inimesed üliõpilase praktikaperioodil haiglasse satuvad,» lausus Pill.

PROBLEEMSEID KOHTI ON PALJU

Kuna bakalaureuseastme füsioteraapia ainete sees on nii teoreetiline kui ka praktiline osa, siis esimese jätkaks programmi juht siiski eristava hindamissüsteemi põhiseks. Seda põhjusel, et teoreetilisi teadmisi on Pilli arvates nii-öelda kergem mõõta ning eristav hindamine näitab ära, missugusel tasemel on üliõpilase teoreetilised teadmised.

Sealsamas võib ka mitte-eristava hindamise puhul tekkida mitmeid raskusi. «Kui mingi aine läbimiseks tuleb näiteks täita viis kriteeriumi ja tudeng täidab neist ühe nigelalt või ei täida seda üldse, kas siis ongi kõik?» mõtiskles Pill. Otsus oleks tegelikult lõplik ja suure kaaluga, sest füsioteraapia tudengitele tähendaks see, et mingi osa õppekavast jääb esialgu täitmata ja lõpetamine lükkub edasi.

«Siin on kindlasti probleeme palju, seega ongi konverents just õige koht, kus küsida nõu ja uurida, kuidas teised selliseid olukordi lahendavad.» Endise programmi juhi sõnul oleks väga hea variant see, kui mõni ülikool oleks juba mingisuguse uue hindamise meetoodika välja töötanud ja selle põhjal toiminud, see näitaks, kas meetoodikast on kasu. «Selge on ka, et üks või kaks aastat ei näita tegelikult suurt midagi,» arvas Pill.

«Paljuskki tundub mulle praegu siiski, et konverentsidel käies on viimased paar aastat olnud olukord selline, et hoopis meie spetsialistid on saanud näidata teistele, kuidas tegutseme. Oleme rääkinud parimast praktikast ning toonud asjakohaseid näiteid, mis läbi oleme

Füsioteraapia tudengite praktika hindamine, nagu ka teiste erialade praktika hindamine, on väga subjektiivne. Ühe õpilase B ei pruugi kaugeltki olla võrdne teise tudengi B-ga.

töestanud ka meie praktika tulemuslikkust,» lausus Pill.

Parimast praktikast rääkides ütles ta, et üheks heaks näiteks on Tartu ülikooli *spin-off*-ettevõtte Fysiokeskus OÜ, mis annab füsioteraapia tudengitele võimaluse oma praktilisi oskusi harjutada ning sealsamas ka inimesi reaalselt aidata. Pilli sõnul on tudengid selle võimalusega väga rahul.

Pill ütles ka, et TÜ füsioteraapia õppejõud on väga uhked selle üle, et neil on välja töötatud praktika õpimapp. «Ma muidugi ei välista, et teistel ülikoolidel seda pole, aga seesuguses kompaktses raamis ja nii-öelda portfooliona neil seda olemas ei ole,» rääkis Pill. TÜ füsioteraapia tudengite õpimapp antakse esimese kursuse tudengitele ning selles on kuni magistriõppe lõpuni praktikate juhendid, mille järgi tudeng oma õpimappi õpin-gute ajal täitma peab.

Pilli sõnul on Euroopa ülikoolides nõudmised väga erinevad. Üks eesmärk ongi jõuda arusaamisele, kui suured erinevused on füsioteraapia praktika õpetamisel ja hindamisel eri riikides. «Me teame, mida meie oma üliõpilastelt nõuame, kuid mida nõuavad näiteks Soome, Läti, Taani või Norra, seda me täpselt ei tea,» arutles Pill ja lisas, et teiste koolide kogemused aitavad loodetavasti märgata midagi, mida Eesti ülikoolid veel võib-olla ei ole teadvustanud. ①

Propaganda- aparaadi enesepeetus Eesti NSV-s

Eesti NSV ajakirjandus kui Nõukogude propagandaaparaadi üks osa oli keerulisem totaalset ajupesumasinast, millele sageli viitavad läänes tehtud üldistused, leiab hiljuti meedia ja kommunikatsiooni alal doktoritööd kaitsnud ajaloolane Marek Miil.

Mart Zirnask
mart.zirnask@ut.ee

Vaatlesite oma töö ühe osana kommunistliku partei katseid tõkestada Soome TV levikut Eestisse, aga ka parteiorganisatsiooni mõju ETV tegevusele. Ent alustuseks, milles seisnes nõukogude propagandaaparaadi jaoks Eesti eripära?

Rahvuslikus ajaloos. Eneseteadlikkuses, demokraatia, sõnavabaduse ja vaba ajakirjanduse kogemuses, mis mitmetel teistel Nõukogude Liidu rahvastel puudus. Mõnes kohas asendus tsaaririik bolševistliku režiimiga ja seetõttu jäi demokraatia ning sõnavabaduse kogemus tegelikult olematuks.

Teiseks on tähtis ka kohaliku rahva mälu. Näiteks «Tallinna vabastamine», mille kajastusi ajakirjanduses ma samuti uurisin. Ajaleht võis küll kirjutada sellest propagandistlikult, aga need, kes teadsid tegelikust, olid ju elus, ja inimlik on uskuda pigem oma

lähedasi. Nõukogude propagandaasüsteemil ei olnud oma tõlgendustega siin kuigi lihtne.

(Miili analüüsi põhjal kirjutati Nõukogude Eesti ajalehtedes 22. septembrist 1944 ka aastakümneid hiljem sarnases narratiivses mustriis, mis samas vastavalt ühiskondlikele oludele veidi muutus. – toim)

Kui hästi propagandasüsteem Eestis teie meelest toimis?

Arvestades, kui kiiresti hakati Nõukogude Liidu lagunedes parteipileteid lauale panema, ei saa öelda, et n-ö vaimne veenmine oleks siin õnnestunud. See oli partei seisukohalt ikkagi suur enesepeetus.

Tundub, et just ideoloogia ise tingis paljud partei ja propagandaaparaadi piirangud: ideoloogilistes dogmades ei saanud järeleandmisi teha. Ning kuna rääkida sai ainult ühte juttu, siis tuli alternatiivse informatsiooni levitajat kas rünnata või takistada tema info siia jõudmist, nagu seda

näiteks püüti teha Soome TV puhul.

Kas võib öelda, et propagandaasüsteem läks lihtsalt liiga keeruliseks?

Pigem on ikkagi raske ühiskonda veenda, kui propagandistlik jutt ja tegelikkus teineteisele ei vasta. Kaua sa räägid progressist ja sotsialismi jõudmisest, kui iga päev valitseb töökollektiivis kägalöömine või poes ei ole kaupa. Veenmiseks peab pidevalt olema värsket toetusmaterjali.

Samamoodi on välisvaenlase kujundiga: kui tont maalida aastakümneid, siis ühel hetkel see minetab hirmumomendi ja põnevuse. Nii ka praegu. Kuivõrd me suutsime päevast päeva jälgida näiteks Iraagi sõda? Samasugune näide on Afganistan ja julgen väita, et ka Gruusia konflikt: esialgu ajasid kõik lehes näpuga järe, oli põnev, aga hiljem minetasid need konfliktid igapäevastunduste kõrval oma atraktiivsuse.

Kas see tähendab, et pikaks veninud sõjaseisund mandub ajapikku ka meedia- või propagandasündmusena?

Julgen väita, et inimesed ühel hetkel lihtsalt harjuvad ära. See kaotab oma erksuse ja uudisväärtus väheneb.

Kui lugeda Teise maailmasõja mälestusi, siis ka seal kirjeldati, et alguses olid lahingud ja pommitamised midagi uut ja ainulaadset. Kuid kui sõjategevusest sai argipäev, ei pööratud sellele enam nii palju tähelepanu.

Soome televisiooni tõkestamiseks ENSV-s krutiti avalikes asutustes maha antennid ning telerite värvi- ja heliplokke. Kas te olete mõelnud, miks

Eesti Televisiooni Tartu stuudio liikuvjaam 1960. aastatel.

Fotod: 3x Voldemar Lindströmi raamatust «Retk telemaailma»

partei siiski ei julgenud sama teha inimeste kodudes?

Teise maailmasõja ajal korjati raadioid ära ning inimesi võidi vaenuliku propaganda kuulamise eest maha lasta.

Hilisemal ajal oleks kodudesse minek ilmselt olnud rahvusvaheline skandaal ja see oleks pakkunud Nõukogude Liidu vastastele ammendamatu propaganda materjali. Ka nõukogude režiim tahtis näidata ennast tänapäevase ja avatuna... Aga selget vastust siin tegelikult ei ole.

Ainsas intervjuus pärast Eestist lahkumist, mille Karl Vaino andis 2000. aastal Bengt von zur Mühlenile, küsiti temalt täpselt sedasama. Ja ta jäi ebalevaks: et Eesti oligi lihtsalt teistmoodi piirkond, siin oli liberaalsem mõttelaad ning keelamised ei toiminud. Seda ei suudetud teha, sest siin aeti asju teisiti kui muudes liiduvabariikides.

Propagandistlikud katsed tõmmata tähelepanu Soome TV saadetelt eemale konkurentsivõimeliste eestikeelsete saadetega või lääne info laimamise teel jätavad teie töö põhjal samas kuidagi õnnetu mulje.

Muidugi oli Eesti Televisioonil ka õnnestunud saateid, aga tervikuna polnud see siiski väga efektiivne ei ressursside, tegijate professionaalsuse ega parteilise kontrolli pärast.

Tuli ette, et teles polnud piisavalt filmilinti või võttemeeskond ei jõudnud transpordi puudumise tõttu õigel ajal õigesse kohta. Või siis suudeti hommikusest sündmusest saata uudis telemaja vahetult enne «Aktuaalset kaamerat». Aga teisest küljest: kui uudise kommentaare tuleb kooskõlastada kes teab kui kõrgel ja kaugel – parteitegelased istuvad kuskil ja nuputavad, et mida me siis selle asja kohta ütleme –,

siis on Soomest tulnud juba uus info uute väidetest. Selles osas oli konkurents Soomega keeruline ja kohati ehk ka juba ette täiesti läbikukkunud.

Retoorika ja argumentatsiooni tasandil tundub ikka kuidagi mõeldamatu, et ajupesu ei muutu ühel hetkel n-ö absurdiiks.

Jah, aga enamasti ei ole inimestel ju võimalik minna fakte kontrollima. See tuli ka minu tööst välja: inimestel lihtsalt tuli valida, keda nad usuvad.

Ka praegu ei tea kumbki meist, milline on täna tegelik rindejoon Ukrainas. Aga võime uskuda seda, mida räägib ERR või BBC. Või olla kriitilisemad Ukraina enda rindeteade suhtes ja päris kriitilised Venemaa info suhtes. Mis samas sugugi ei tähenda, et Venemaa alati valetab.

Nõukogude ajal ei kasutatud psühholoogilise kaitse terminoloogiat, aga inimeses püüti tekitada teatud immuunsust. Et nõukogude inimene mõtleks: hästi, võin selle saate ära vaadata, aga suhtun kogu aeg kriitiliselt. Sest tean, et imperialistid on selle vale kinni maksnud.

«Võlu» ongi selles, et samu fakte saavad enda huvides ära kasutada eri pooled. Kuid piir on väga õrn: kui totaalse valega vahele jääd, on usaldusväärsus kadunud.

Viitate töös, et näiteks ETV-s andsid nõukogude ajal tooni konformistid. Teistpidi jääb mulje, et ka karjeristid.

Jah, telemaja veteranid rääkisid, et seal töötamine oli prestiižne, aga säravaid tähti, nagu Valdo Pant või Enn Eesmaa, oli ikkagi üksikuid. Majas oli palju rahvast,

«Aktuaalse kaamera» meeskond 1960. aastatel.

aga sealhulgas ka suur hulk inimesi, kes ei teinud õieti midagi.

Üks juhtiv funktsionäär olevat neljasilmavestluses teise mõjuka ideoloogiatöötajaga öelnud, et ei kavatse Karl Vaino káske vaidlustada, sest tahab lihtsalt rahulikult oma kohal ära istuda. Ilmselge kompromiss ja kohanemine, aga samas väide, mida ei saa kuidagi kontrollida, sest üks vestluspool on juba surnud.

Kuivõrd sai ajakirjanik neis oludes teie meelest üldse olla ajakirjanik tänapäevases, objektiivsust taotlevas mõistes?

Marju Lauristin, Peeter Viha-lemm, Halliki Harro-Loit ja Epp Lauk on seda põhjalikult uurinud. Rohkem tegevusruumi oli ikkagi kohalikul tasandil ja pehmemates valdkondades, nagu kultuur või sport.

(Ajakirjandusuurijad Lauk ja Harro-Loit on Nõukogude Eesti ajakirjanikku kirjeldades välja pakkunud neli tüpaaži – küünilise, süsteemi lollitavast konformistist nomenklatuuri usaldusaluseni –, ent samas leidnud, et enamik ajakirjanikke otsis oma töö kaudu siiski võimalusi valitseva režiimi vastu võidelda. – toim)

Milline ajakirjanik oli veendunud kommunist, milline mitte, jääb paljusk saladuseks, kuna tagantjärele võib ajakirjanik ise väita mida iganes.

Kuidas ajakirjandust kui propaganda tegemise ühte vahendit teie töö valguses edasi võiks uurida?

Nõukogude tsensuuriga on Eestis päris palju tegeletud, aga minu meelest on uurimata n-ö lubav pool: kuidas õigupoolest toimus

vaenlase diskrediteerimine, kui partei sellise ülesande püstitas.

Teatud materjalidele polnud Eesti ajakirjanikel üldse ligipääsu. Need saadi kas keskajalehtedest või siis vastavatel instruktaazidel, kus spetsialist tuli ja rääkis: see kuulus sinna, see või teine Ameerika Hääle töötaja on tegelikult endine SS-lane ja nii edasi.

Aga kas ja kuidas ajakirjanik mikrotasandil neid sõnumeid kaalutles, kas ta kopeeris keskajakirjandust või juhindus kirjutamisel millestki muust? Kust ta inspiratsiooni sai?

Nende mehhanismide kohta oleks huvitav leida mingeid allikaid.

Kas teile ei tundu, et nõukogude süsteemi puhul huvitavad Eesti ühiskonda endiselt ennekõike n-ö kes-oli-koputaja-tüüpi küsimused? Selle ajastu filosoofilisemaks, süüdlasi mitte otsivaks mõtestamiseks ei ole meie ühiskond justkui endiselt küps.

Nojah, see seostub ka ajaloolaste dilemmaga: on materjale, mille saaksime juba praegu kokku panna, aga avaldamiseks on need küpsed võib-olla alles mõnekümne aasta pärast.

Paljud inimesed ei tahagi oma mälestusi avaldada, sest tunnevad ühiskondlikku survet oma edasisele elule. See on valus teema. Ka mina vältisin oma töös tegelikult osaliselt nimedega isiklikuks minekut.

Aga jutule saite kõigi allikatega?

Kellega tahtsime, jah – iseasi, kui palju nad rääkisid. Ja saime ka materjali, mis ei ole veel avaldamiseks valmis ning mille suhtes leppisime allikatega kokku, et

nende eluajal seda ei kasutata.

Saksamaal toimus pärast Teist maailmasõda denatsifitseerimine. Samasugust desovetiseerimist ei ole meil olnud, see oleks ka ilmselt olnud ühiskonnale väga lõhestav. See oleks tõstatanud ka paljude armastatud tele-, raadio- ja kultuuritegelaste puhul küsimuse, kus ja kuidas nad oleks saanud taasiseisevunud Eestis edasi tegutseda.

Kuidas aitab Nõukogude propagandasüsteemi uurimine mõtestada praegust ühiskonda?

See aitab mõista, kuidas teevad inimesed valikuid, kui ühiskondlik kord või režiim vahetub. Millised dilemmad on siis inimese ees.

Näiteks, arvestades ka ühiskondlikke piiritõmbamisi, lubamisi ja mittelubamisi – kuidas saavad praegu edasi toimetada nõukogude režiimi ajal töötanud

ajakirjanikud?

Ka mõjustamine ise on samas huvitav: mis töötas, mis ja miks ei töötanud, kui vaadata 50 aastat kommunistliku partei katsetusi Eestis.

Totalitaarsed režiimid on propaganda tähenduse muutnud loomuvastaseks, aga mõistena ei ole see ju negatiivne. Propaganda on kõigest vahend. Küsimus on vaid selles, kelle käes ja mis eesmärkidel. Nõukogude süsteemi juurutati Eestis pool sajandit. Kas ja kui lihtne on Eestil ühes oma NATO koalitsioonipartneritega teise kultuuriruumi, näiteks Afganistani, uskumusi muuta ja panna sealsed inimesed lahti ütleva tõdedest, et lääne kultuuri ei pea vaenama? Kohalikud võivad korraldada panna ette maski, et kõik on korras, me ei ründa teid, ei pane teile pommi, kuid kas me suudame mõne aastaga nende tegelikke väärtusi ja hoiakuid muuta. ①

«PALJASTAMINE», «KATMINE» JA NAISSAARE HIIGELVÕRK

Vaadeldes propagandasüsteemi tegevust aastatel 1968–1988, joonistas Miil oma töös välja kolm meetodit Soome TV mõju vähendamiseks.

Tehnilised abinõud: Soome TV levikualasse jäävate avalike asutuste teleritelt krutiiti välja heli- ja värviplokke ning eemaldati antenni. Eratelerid ja -antennid jäid samas siiski puutumata. Kõige suurejoonelisemate plaanidena on viidatud ka idee ehitada signaali tõkestamiseks Naissaarele sajakonna meetri kõrgune hiigelvõrk.

«Paljastamine»: Järjekindel vaenlase diskrediteerimine, antud juhul lääne meedia ebausaldusväärse ja valelikuna näitamine. Selleks loodi Eesti Raadio pressibüroo (1979) ja selle järglane, teleraadiokomitee koosseisu kuulunud informatsiooni- ja arvutuskuskes (1982).

«Katmine»: Eesti raadio ja televisiooni omatoodang püüti teha lääne saadetest atraktiivsemaks ning panna need kavas väliskanalite kriitiliste saadetega samale ajale. Ühtlasi tuli selleks parandada siinsete programmide kuulatavust-nähtavust.

Foto: Wikimedia Commons

Tšernobõli veteranid pole keskmisest haigemad

Eesti Tšernobõli veteranide vähihaigestumus ja üldsuresus ei erine oluliselt riigi meesrahvastiku näitajatest. Küll on neil keskmisest suurem enesetapurisk.

Mart Zirnask
mart.zirnask@ut.ee

Tervise arengu instituudi epidemioloog Kaja Rahu on Tšernobõli veterane uurinud üle 20 aasta. Alustuseks ütleb ta kindlalt, et pooldab tuumajaama ehitamist ka Eestisse.

«See tundub õige valik,» mõtiskleb ta. «Õnnetusi tuleb muidugi karta ja ennetada. Aga radiatsioonihirmud on see uurimistöö minul maha võtnud.»

RISKID ON «PEAS KINNI»

Tšernobõliga seotult on seni kinnitust leidnud vaid kilpnäärmevähki haigestumise tõus nende

saastatud piirkonna elanike hulgas, kes olid avarii toimudes lapseas. Laste kilpnäärmesse jõudis piima või juurviljade kaudu radioaktiivset joodi. Siiski, 99%-l juhtudest oli ravi tõhus.

Tuginedes kõigi Balti riikide vähiregistrite andmetele aastatest 1986–2007, leidis Kaja Rahu, et kilpnäärmevähk esineb keskmisest sagedamini ka siinsetel Tšernobõli veteranidel – iseäranis neil, kes saadeti töödele vahetult pärast avariid ning keda lühikese poolestusajaga radioaktiivne jood sestas enam ohustas.

Sama on näidanud ka Ukraina ja Venemaa veteranide seas tehtud uuringud. Samas ei pruugi

statistilist haigusnäitajat tõsta kiirgus, vaid kilpnäärmehaiguste söeluuring, mis veteranide hulgas õnnetuse järel tehti, viitab Rahu analüüsis, mis moodustas ühe osa tema TÜ tervishoiu instituudis kaitstud doktoritööst.

Suures plaanis aga oli veteranide vähkihaigestumus võrdne oma kodumaa meesrahvastiku keskmisega. Lisaks leidis Rahu ainult Eestit hõlmanud kitsamas uuringus, et ka siinsete veteranide suures ei erinenud aastatel 1986–2011 Eesti meeste keskmisest suures. Karmi täpsustusega: Tšernobõli veteranide enesetapurisk oli meesrahvastiku keskmisest 30% suurem. Seda ka

26 aastat pärast õnnetust.

«Ka teisi radiatsiooniepideemioloogia uuringuid arvestades oli täiesti eeldatav tulemus, et suuri tervisekahjustusi ei ole,» ütleb Rahu. «Samas on ikkagi üllatav, et radiatsioon on nii nõrk vähitekitaja. Selle mõjul haigestumine eeldab väga kõrgeid doose. Ennekoike on veteranide terviseriskid ikkagi psühholoogilised.»

PALJU TEADMATUST

Radioaktiivse kiirguse neeldumist eri kiirguse tüüpe arvestades mõõdetakse greides (Gy). Tšernobõli reaktori plahvatus tappis kaks inimest, 134 tuletõrjujat said ägeda kiirituse ning 28 neist suri peagi (tuumajaamas mõõdeti kiirgustasemeks 10–100 Gy tunnis, samas kui surmani on viinud

ka 5 Gy intensiivsusega doos).

Ent hiljem avariitöödele saadetud meeste keskmine kiirgusdoos jäi väiksemaks kui 0,1 Gy tunnis, viitab Rahu oma doktoritöös.

«1986. aastal polnud selliseid teadmisi nagu praegu,» mõtiskleb Rahu. Infopuudus ja väärinfo Nõukogude armee (mille reservi päästetöödele saadetud mehed kuulusid) võimendas hirme; ühe esialgse reaktsioonina soovitati meestel radiatsioonikahjustuste vähendamiseks koguni alkoholi juua, räägib ta.

Avariitöölisi oli kokku ligi 530 000, sealhulgas 17 000 Baltimaadest (ligi 5000 Eestist). Selge info sellest, kui tugeva kiirituse nad üldse said, neil puudus. Enamik mehi viibis tööl mitu kuud, tähendab, kumulatiivne kiirgus-

annus kujunes pika aja jooksul. Pikaajalise väikese annuse mõju uurimine eeldab aga suuri kohorte ja täpset infot paljude taustateguri (näiteks veterani tervisekäitumise) kohta, ning nii Eesti kui ka Balti veteranide ühendkohort on annusest sõltuva haigusrisi kohta üldistuste tegemiseks liiga väikesed. Küll annavad Baltimaades toimivad rahvastikupõhised meditsiiniregistrid hea võimaluse uurida veteranide tervist võrreldes meesrahvastikuga.

Annusesõltuvat riski on mõõdetud Ukraina, Valgevene ja Venemaa kordi suuremates kohortides, seal aga on registrid probleemsed, viitab Rahu. Ukrainas puudub Eestiga sarnane surmaregister, mis inimese ja tema surma põhjuse hõlpsalt seoks.

Venemaal nenditakse «surmade puudujääki», mistõttu veteranide terviseanalüüsid on järjepidevalt «esialgsed». Nii vähijuhtude kui ka surmade registreerimine sai neis riikides hoo sisse alles pärast Tšernobõli avariid.

Samas ei ole teadlased praegu veendunud, kas mingi kindel inimorganismile ohtlik pikaajalise radioaktiivse kiirguse lävi üldse eksisteerib. Ning selle analüüsiks oluliste taustategurite paljus on mõned teadlased ka küsima pannud, kas madalate doosidega üldse tuleks edasi tegeleda.

NAGU TEISED MEHED

Tšernobõli avari mõjude analüüsi raskendavad ka Nõukogude aja lõpu ühiskondlikud muutused, sealhulgas Gorbatsõvi 1985. aasta nn kuiv seadus, viitab Rahu. Ka Eestis vähendas see eriti meesrahvastiku suremust. Hiljem aga tõusis suremus uuesti ja järsult, ilmselt üleminekuaja olude tõttu. «Siduda see suremuse tõus Tšernobõliga on väga lühinägelik,» nendib Rahu.

Just seda aga paljud veteranid teevad, jätkab ta. Osundavad, et koguni 20% neist on juba surnud. Olgugi et ka teistest sellesse ikka, keskeltläbi kuuekümnendatesse, jõudnud meestest on 20% sama aja jooksul surnud.

«Selle peale arvatakse tavaliselt, et siis pole veteranidel häda midagi, nad on sama terved nagu ülejäänud Eesti mehed. Aga pigem peaks seda tõlgendama nii, et nad on sama haiged nagu teised Eesti mehed.»

Tšernobõli saadetud Eesti meeste kohort oli kokkuvõttes veidi kaldu mitte-eestlaste poole. Kaja Rahu analüüsid näitavad muuhulgas ka seda, et rohkem, kui Tšernobõlis viibimine, mõ-

jutab veterani terviseriske tema haridus ja sageli ka rahvus.

«Võib-olla ütlen liiga karmilt, aga kõigis meie tehtud uuringutes on mitte-eestlaste tervisenäitajad halvemad kui eestlastel,» ütleb Rahu. «Ei ole ka uudis, et haridus on meeste suremusel üldiselt väga kõva kaitsetegur. Ka Tšernobõli psühholoogiliste tagajärgedega on haritumad veteranid selgelt paremini toime tulnud.»

Eesti Tšernobõli uuring on seni ainuke, mis on võimaldanud hinnata veteranide enesetapuriski. Eesti on üsna kõrge suitsiidiriskiga maa, enesetapud aga on seotud alkoholi kuritarvitamise ja depressiooniga.

Veteranid psühholoogiliste probleemidega arsti juurde ei tõta. Aga ka ülejäänud Eesti mehed mitte, mõtiskleb Rahu. «Oluline oleks veteranide vaimset ja füüsilist tervist käsitleda koos.»

Hiroshima ja Nagasaki tuumariünnaku üleelanuid märgib ametlik termin «ellujääjad» (*survivors*). Tšernobõli veterane nimetatakse aga «ohvriteks» (*victims*).

«Kõige kurvem on, et nad peavad ennast ka ise ohvriteks,» arvab Rahu. «See on see, mida nad ise ütlevad.»

Siit kumab läbi probleem, millega õnnetuse järel ehk hästi toime ei tulnud: kuidas viia veteranideni adekvaatset infot. Et nad usuksid seda, et nende tervis pole lõplikult untsus, jätkab ta.

«Aga inimesed ei usu. Ka meie Tšernobõli veteranid mitte. Eesti Tšernobõli komitee on neid lausa käitpidi psühholoogi juurde talutanud. Aga see ei aita. Nad eelistavad sageli olla ohvrid ja ajada kõik, mis on elus halvasti, Tšernobõli kaela.

Paljusid hädasid, näiteks

suitsetamist või alkoholi tarvitamist, saab ju ise kontrollida. Aga radiatsiooni näol on neil asi, mis ei ole nende kontrolli all. Vaikne riskitegur: me ei kuule seda, ei näe, ei tunne. Aga teame, et tekitab vähki.»

TŠERNOBÕL JA EESTI RIIK

«Halb oli see, et Tšernobõli ei mindud vabatahtlikult. Seda on veteranid ka ise öelnud: nad said seal tegelikult väga kõrget palka, ja selle eest oleks suurelt Venemaalt leidnud küllalt vabatahtlikke. Otsus minna oleks olnud igapähe enda vastutusel. Praegu võttis vastutuse keegi teine.

Neile lubati igasugu asju: kortereid, autosid. Enamasti nad neid ei saanud, muidugi ka Nõukogude Liidu lagunemise tõttu. Aga veterane teeb see tisedaks, praeguseni,» mõtiskleb Rahu.

Eesti riik tagab kõigile Tšernobõli veteranidele tervisekindlustuse ja viis aastat varasema pensioni. Eesti kodanikud on võrdsustatud represseeritute, lisasoodustusi pakuvad kohalikud omavalitsused.

Kuivõrd aga võiks veterane ohvri-mentaalsusest välja aidata see, kui riik neile üldse mingeid soodustusi ei pakuks?

«See ongi see, mida nad kardavad,» arvab Rahu. «Minu meelest peab küll pakkuma. Just sellepärast, et nad ei läinud sinna vabatahtlikult. Võib-olla peaks sotsiaalministeerium kõva häälega välja ütleva, et ei võta neilt soodustusi ära. Riigieelarvet see oluliselt ei koorma, neid mehi on vähe.

Ka meile ütlevad veteranid, et Eesti valitsus on uuringu kinni maksnud, kuna tahab näidata, et mingeid terviseriske ei ole, ja siis soodustused ära võtta.»

Tartu ülikooli tudengite turundusklubi on üliõpilaste juhtimisel hoo sisse saanud ning viis aastat tegutsenud klubiga liitus sel sügisel eri teaduskondadest 88 tudengit.

Merilyn Säde
merilyn.sade@ut.ee

Turundusklubi tegevjuht Kristella Kõrgesaar ja kommunikatsioonijuht Heleri Tamme lausuvad kui ühest suust, et tänavune liitujate suur arv oli nende jaoks väga ootamatu. «Meie siht oli, et tänavu võiks

liitujaid olla kuni 50 inimest, aga see, et tuli hoopis 88, ületas kõik meie ootused,» lausus Kõrgesaar rõõmsalt.

Tamme lisas, et põhjus peitub ilmselt selles, et sel aastal nägi turundusklubi juhtkond iseenda majandusteaduskonnast väljapoole turundamisega palju vaeva ning tulemusi vaadates kandis see ka vilja.

«Osalesime üliõpilasesinduse «Ole rohkem» tudengiorganisatsiooni leidmise kampaanias ning tegime ise kohvihommikuid ja infoõhtuid,» rääkis Kõrgesaar ning lisas, et ka turundusklubi eelmised liikmed on oma heade sõnadega klubi turundanud.

Turundusklubi juhtkonda kuulub praegu kolm liiget: tegev-

Foto: erakogu

juht, kommunikatsioonijuht ja partnerlussuhete juht. Kõrgesaare sõnul suurenes sel aastal koos liikmete arvuga ka juhtkond. «See, et ka meie enda töörühm on nüüd suurem, teeb asjad palju lihtsamaks ning tulevikus, kui liikmeid tuleb juurde, tuleb ilmselt taaskord mõelda juhtkonna suurenemisele,» sõnas tegevjuht.

Sel aastal on turundusklubiga liitunud ka väga palju neid tudengeid, kes pole otseselt majandusteaduskonnaga seotud, kuid kes näevad turunduses iseenda jaoks väljakutset ja võimalust õppida, et sealsamas kohe ka uued teadmised praktikas proovile panna.

Kõrgesaar rääkis, et viis aastat tagasi loodi turundusklubi eelkõige siiski majandusteaduskonna tudengitele. «Poolteist aastat tagasi me mõistsime, et tegelikult ei ole turundus ainult majandusteaduskonna teema ning et see on seotud ka paljude teiste erialadega.» Tegevjuht lisas veel, et turundust võib vaja minna ükskõik missuguses valdkonnas ning kui tudengitel on selle vastu huvi, siis miks mitte anda võimalust ka teiste teaduskondade üliõpilastele.

Tänavu on turundusklubi 88 liikme seas 65 uut liiget, ülejäänud neist on juba varem turundusklubi projektidest osa võtnud. «Suur osa liikmetest on muidugi jätkuvalt majandusteaduskonna tudengid, kuid sel aastal on klubis ka üliõpilasi arsti-, filosoofia-, kehakultuuri-, õigusteaduskonnast, ajakirjanduse erialalt jne,» loetles Tamme teaduskondade esindatust turundusklubis.

TUDENGID ÕPIVAD ÜKSTEISELT

Pärast seda, kui rühmad on moodustatud ja igaüks on leidnud endale sobiva projekti, viiakse tuden-

gid ettevõtete kokku. «Sellest kuust alates hakkab töö peale ja kui kõik rühmad on oma ettevõtte kontaktisikutega kohtunud, on neil võimalus juba ise planeerida hakata,» rääkis Tamme.

Kuna projektidega tegelevad rühmad moodustab turundusklubi juhtkond, siis on rühmade liikmed erineva taustaga, mis annab tudengitele võimaluse õppida ka üksteiselt. «Rühmajuhi määrame me ise, sest seda peab tegema keegi, kellel on juba varasem kogemus ning ta peab oskama ka oma rühma motiveerida,» sõnas Kõrgesaar.

Lisaks sellele, et tudengid õpivad üksteiselt, on neil küsimuste ja probleemide korral võimalik pöörduda ka asjatundjate poole. Nimelt seisab turundusklubi selja taga majandusteaduskonna turunduse õppetool, kes nõu ja jõuga alati appi tuleb. «Kui me oleme mõne projektiga ummikusse jooksnud või kui meil on vaja midagi küsida, siis on kogu turunduse õppetool meile alati abiks olnud,» rääkis Kõrgesaar.

Kommunikatsioonijuht Tamme lisas, et ka turundusklubi üks asutajatest, Andres Kuusik, on alati valmis küsimustele vastama ning probleemide korral aitama. «Ta jälgib, mida me teeme ja kui kõik toimib, siis ta otseselt ei sekku, aga nõu küsime me temalt vajaduse korral alati.» Ka uutel liikmetel on alati võimalus kellegi poole pöörduda ning probleemid ei jää lahenduseta.

Turundusklubi ei oota aja ja teadmiste panustamist mitte ainult tudengitelt, vaid ka ettevõtetelt. Kõrgesaare sõnul peavad ettevõtted arvestama, et neil on olemas keegi, kes on valmis tudengitega järjepidevalt kohtuma ja juhtnööre andma. «Me pööra-

me väga palju tähelepanu sellele, et igal ettevõttel oleks keegi, kes samuti tudengeid juhendaks ja nendega kohtuks, sest ainult nii on koostöö kõige efektiivsem,» ütles tegevjuht.

Kõrgesaare sõnul ongi varem kõige rohkem probleeme olnud sellega, et projekti lõpufaasis kaob ettevõtte nii-öelda pildilt ära. «Tihti on ette tulnud, et ühel hetkel ei leia ettevõtte enam aega, et tudengitega kohtuda ja suhelda,» lausus Kõrgesaar. Nii kaob ka tudengite motivatsioon ning projekt jääb lõpetamata. «Seepärast olemegi sel aastal väga tähelepanelikud, sest me ei taha, et taoline olukord korduks.» Eelmisel aastal jäi tegevjuhi sõnul seepärast lõpetamata paar projekti.

IDEED SAAVAD REAALSUSEKS

Tegevjuhi sõnul viiakse enamik projektidest, olenevalt nende olemusest, ka realselt ellu. «Kui eesmärk on luua näiteks turundusplaan või strateegia, siis ettevõttega koostöös seda ka tehakse.» Siinkohal ongi oluline ettevõtte panus, et idee hiljem rakenduse leiaks.

Ühe näitena toob Kõrgesaar üle-eelmise aasta e-kaubamaja projekti ja kliendipäeva, mida ettevõtte igal aastal korraldab. Sügisel kaasati protsessi ka turundusklubi üks rühm ning tudengid pidid välja mõtlema, mis kliendipäeval toimuda võiks, kes seal esineks ning kes võiks seda üritust sponsoreerida. Tudengite tööprotsess kulmineerus sellega, et üliõpilased korraldasid kevadel kliendipäeva iseseisvalt algusest lõpuni.

Turundusklubi projektid on väga palju seotud ka mitmesuguste küsitluste ja uuringutega,

mistõttu väljastpoolt vaadates ei pruugigi aru saada, millega täpsemalt on tegeletud. «Eelmisel aastal oli meil Felixi rühm, kes katsetas uut toodet sihtrühmade seas, tegi küsitlusi ja uuringuid,» tõi tegevjuht näite teistsuguse iseloomuga projektist.

Kõrgesaar ütles, et tudengid töötasid mitmesuguste toodete kallal, mida inimesed degusteerisid ning mis praegu löövad Soome ja Rootsi turul väga hästi läbi. «Eestlastele aga ei maitsenud see toode üldse, selle tegid kindlaks tudengid ja see ongi põhjus, miks neid asju on vaja katsetada,» arvas Kõrgesaar.

Sel aastal on kommunikatsioonijuhi sõnul suur osa projektidest seotud eelkõige konkurentsianalüüsiga. «Ettevõtted tahavad teada, mida teevad teised sama valdkonna ettevõtted ja nad ootavad siis sellest lähtuvalt turundusklubilt uusi lahendusi,»

lausus Tamme.

Ka tegevjuht ütles, et põhiline osa projektidest on seotud siiski ettevõtete sooviga, kuidas jõuda laiemale hulga inimesteni. «Selleks on eri võimalused ning tulemus on olemas väga töörühmast ja ka ettevõtte endast,» rõhutas Kõrgesaar.

Tema sõnul on sel aastal turundusklubini oma tee leidnud ka Tartu suurimad klubid. «Club Illusion, Club Tallinn ja Atlantis hakkavad nüüd meiega koostööd tegema. Varem ei olegi me nii laiapõhjaliselt klubidega koostööd teinud, seega on nende projektid arengud väga põnevad,» rääkis Kõrgesaar. Tamme lisas, et hoolimata sellest, et klubid on omavahel konkurendid, ei sega see turundusklubi tööd sugugi, sest eri projektidega tegelevad siiski eri inimesed.

Kui turundusklubi on selle loomise algusest olnud ettevõ-

tetele saajaprotsendiliselt tasuta, siis nüüd on klubi oma tööpõhimõtteid veidi muutnud. «Eelmisest aastast alates küsime me ettevõtetelt eraldi tasu juhul, kui tudengid korraldavad suuremahulise uuringu näiteks mitmesaja inimese seas,» ütles Kõrgesaar ja põhjendas seda sellega, et seesuguste uuringute tegemise peale kulub tohutult aega.

«Raha, mida me ettevõtetelt saame, on täpselt see, millega me saame tudengeid motiveerida, korraldada koolitusi või väljasõite,» lausus tegevjuht.

Selliste uuringute puhul on turunduse õppejõud need, kes oma aega tudengite juhendamisele panustavad ning turundusklubi arvates ei saa sellist tööd päris tasuta teha. «Kindlasti on meie uuringud oma kvaliteedi poolest sama head, kui mõne sel alal tegutseva firma omad,» leidis Kõrgesaar. ¹

TUDENGITELT TUDENGITELE MEETOD TOIMIB

Andres Kuusik

TÜ majandusteaduskonna turunduse õppetooli juht, turundusklubi üks asutajatest

Turundusklubi tegevusega olen praegu üliväga rahul. Just sellepärast, et sellest on saanud toimiv ja järjepidev tudengiorganisatsioon, mis toimetab ise. Mina ainult vahel aitan ja suunan.

Kui ma selle klubi ellu kutsusin, siis kahel-kolmel esimesel aastal olin igal kevadel veendunud, et järgmisel sügisel ma seda enam ei ava, sest igaks kevadeks oli klubi kokku

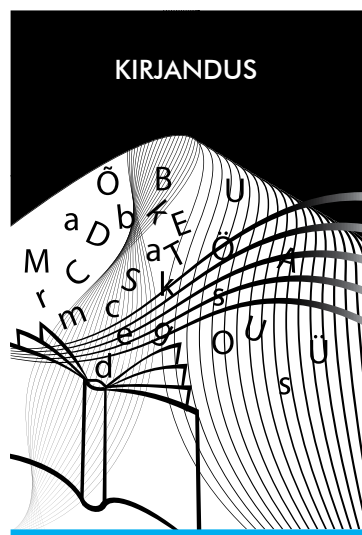
kuivanud. Probleem oligi see, et oma töö kõrvalt vedasin seda mina, mitte tudengid ise. Kõige keerulisem on turundusklubi puhul hariduslik aspekt, mis tegelikult pole siiani hästi lahendatud. Lihtne on anda rühm tudengeid mõne firma käsutusse, kuid kuidas teha nii, et oma ülesandeid lahendades lähtuksid nad teoreetiliselt õigetest meetoditest ja teeksid asju õigesti? Selleks oleks vaja neile mentoreid, üksi ma seda paraku ei suuda. Samuti tahaks, et õppetunid ei jääks vaid rühma-

desse – iga rühm puutub kokku isemoodi probleemide ja nende lahendamise-ga. Kuidas aga tagada info liikumine rühmade vahel? Vaat selle ühiste teadmiste ja kogemuste jagamise ning ühise arutelu või probleemide ühislahendamise organiseerimine on kõige keerulisem. Turundusklubi visioonist rääkides sooviks kindlasti kaasata ülikoolist suuremat seltskonda. Variant oleks ka püüelda professionaalse agentuuri poole, kuid siis kaoks ära see võlu, et hetkel on võimalik kõigil, kes soovivad, kätt proovida.

Lugemine on loomine

Eva Lepiku ja Edward Kessi õpik «Maailm veetilgas» on 10. klassi kohustusliku õppeaine «Kirjanduse analüüs ja tõlgendamine» õppematerjal, mis püüab tänapäeval juurdunud pinnalise lugemise kõrvale teha hingamisruumi sügavale ja tähenduseseoseid loovale lugemisele.

Mirt Kruusmaa
filosoofia 2. aasta bakalaureuse-
tudent

Õpik jaguneb 12 peatükiks: kirjandus kui sõnakunst, fiktsionaalsus ja faktuaalsus, kirjanduse väärtus, autor ja teos, autori koht ajastus, kirjandus ja kirjanik, lugejakeskne vaatenurk, tekstikeskne vaatenurk, lugude ülesehitus, narratoloogia, intertekstuaalsus ning «Suuri rästikuid ridu» ehk peatükk, mis on pühendatud luulekunstile.

Kusjuures eelmisel kuul on kursuse «Kirjanduse analüüs ja tõlgendamine» ülesehitust õppekavade värskendamise tõttu märgatavalt lihtsustatud: ära on jäetud liiga üldine teema «kirjanduse olemus ja roll», positivism kirjandusteaduses, mudellugejad,

lugemismudelid ja intertekstuaalsus. Need teemad on õpikus «Maailm veetilgas» kesksed, ent võivad 10. klassi õpilasele tõepoolest olla raskemini haaratavad.

Teksti vahele on poogitud huvitavaid märkusi silmapaistvate isikute või teoste kohta, mis annavad õpiku sisule laiemat konteksti. Pildimaterjalina on sageli kasutatud maalikunsti klassikat nagu Kristjan Raua, Henri de Toulouse-Lautrec'i ja Egon Schiele' taieid, mis toonitavad sümbolite loomise sarnasusi eri kunstialades.

Sisu on üsnagi tihe ja abstraktnene, mille tõttu võib õpik paiguti tunduda liiga teoreetiline. Näiteks võib õpilasele jääda hämaraks lihtsalt pealkirjastatud teema «Millest lood koosnevad?», milles kirjeldatakse abistaja, saatja, subjekti, objekti, kinkija ja vastase funktsiooni lugudes. Keerulisemaid kohti selgitavad tekstinäited ja küsimused, mis õpetavad lugejale, kuidas abstraktseid ideid praktiliselt rakendada.

Kui kursuse «Kirjandusteose analüüs ja tõlgendamine» eesmärk on anda õpilastele vahendid kirjanduse lahtimõtestamiseks, siis «Maailm veetilgas» astub sammu võrra kaugemale ja püüab mitte ainult selgitada, kuidas raamatut analüüsida, vaid ühtlasi innustada noori sügavalt lugema.

Õpiku sisu- ja näidete tihedusest kasvab välja idee, et lugedes ei võta me pelgalt vastu lõpetatud teksti, vaid aitame kaasa loomingu-prot-

sessile, mille alustas autor. Nii muutub lugemine fantaasiamänguks, millest peab aktiivselt osa võtma – see on vastukaaluks levinud arusaamale, et lugemine on midagi kvantitatiivset ja passiivset.

Tõenäoliselt oleme kõik tundnud ühel hetkel tungi lugeda kiiresti ja võrrelda inimeste lugemust vastavalt sellele, kui palju raamatuid nad on «alla neelanud» – mida rohkem, seda uhkem, aga mitte ilmtingimata parem. «Maailm veetilgas» on pealiskaudse teksti sisseahmimise kindel vastuseisja, mida eredalt ilmestab õpiku lõpus esitatud nimekiri lugeja õigustest, milles muuhulgas on ära märgitud õigus mitte lugeda. Lugemine pole kohustus, vaid positiivsete vabaduste sfäär.

Järelkult paistab Lepiku ja Kessi õpik ühelt poolt silma nii teoreetilise kui ka tundeelamusliku kirjanduskäsitusega. Niisugune emotsionaalne lähenemine on meie peamiselt faktiteadmiste tuginevas õppesüsteemis haruldane ja minu meelest vägagi teretulnud. Lugemise elamusele rõhutamine on iseäranis tähtis, kuna lugedes loodame rikastada oma hingemaailma. Selles osas saab «Maailm veetilgas» väga hästi hakkama ning usun, et pärast õpiku läbi lugemist on kõigil selge, missugune on ilukirjanduse ja luule eriline väärtus.

Üks viis, kuidas õpik noort lugejat köidab, on külluslik teksti-

Õpikus on kirjandusmaterjalide ilmestamiseks palju pildimaterjali, teiste seas ka see Akseli Gallen-Kallela illustatsioon romaanile «Seitse venda».

näidete ja viidete varamu. Nõnda avaneb kirjandusmaailm mitte küll täies rikkuses (kirjanduses on täielikkus kui niisugune üleüldse saavutamatu), ent kahtlemata mitmekihiliselt. Esile on toodud nii kirjandusklassikat kui ka noorte autorite tekste, nii hõlpsamini mõistetavaid kui ka paljutahulisemaid tekste. Iga lugeja peaks leidma oma, tundes seejuures ka loomet, mis teda ei kõneta.

Eri isikutele, teostele või detailidele osutamine tõmbab joone alla märksõnale, mis varjatult ja ilmselt tõuseb õpikus läbivalt pinnale: intertekstuaalsus. Kummatigi ei kujune teksti tähendus ainult teiste tekstide kaudu, vaid – nagu autorid peatükk peatüki haaval harutavad – koosneb teksti tähendus ajastute, perspektiivide, keele, märgisüsteemide ja (eri kunstide) narratiivide võrgustikust, mis kinistumise asemel on alati avatud

uuele tõlgendusele.

Selline seoste labürint peaks igat uudishimulikku noort tiivutama ja on kindel alus kirjanduse edasiseks analüüsimiseks.

Kas see õpik paneb lugema neid noori, kes raamatutest ei huvitu? Arvestades õpiku raskustaset, tõenäoliselt siiski mitte. Pigem on «Maailm veetilgas» mõeldud neile, keda kirjandusepisik on juba hammustanud, ent kellel pole piisavat tagapõhja, et teksti süvitsi lahti mõtestada.

Sellisele lugejale pakub Lepiku ja Kessi õpik vajaliku raamistiku, mille abil raamatutes peituvad inimlikud väärtused kergemini üles leida. Ometigi ei pea ma silmas seda, et teosed paistaksid pärast õpiku läbitöötamist lihtsamad. «Maailm veetilgas» hoopis heidab valgust ilukirjanduse kompleksusele, aga teeb seda niimoodi, et

keerukus hirmutamise asemel ergutab ning just sellepärast on lugejal kergem teose maailma sisse elada.

Lõppude lõpuks ei saa ka väita, et Lepiku ja Kessi õpik oleks lugemisest kõrvalehoiduvale noorele nagu hane selga vesi. Kirjakunsti avaram mõistmine on kindlasti saavutatav, isegi kui sellest eluaegset lugemisharjumust külge ei jää.

Eva Lepiku ja Edward Kessi õpik «Maailm veetilgas» on põhjalik ülevaade lugemiskunstist. Olgugi et vahel liiga abstraktnene, on tegemist vajaliku õppematerjaliga, mis valmistab õpilased ette iseseisvaks ja hoopis põnevamaks rännuks kirjandusmaastikul. ¹

Eva Lepiku ja Edward Kessi koostatud õpiku «Maailm veetilgas» andis tänavu augustis välja õppematerjalide kirjastus Maurus.

Tartu kutsehariduskeskuse missioon on praktilise õppe läbi sealsed õpilased meistriteks kujundada. Muide, ka pintsaku koolijuhi seljas õmblesid valmis kutsehariduskeskuse noored.

Foto: Merilyn Merisalu

Eesti suurimat kutse- ja täiendusõppekeskust juhtiv kehakultuuriteaduskonna vilistlane Andrus Möttus leiab, et oskus enda kätega midagi luua annab elule palju juurde.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Kui Andrus veel ise koolipoiss oli ja aktiivselt muu spordi kõrvalt ka motokrossiga tegeles, olid tal tulevikuplaanid selged. Pärast sõjaväe tuleks minna tehnikumi ja saada kas keevitajaks või treialiks, kes saaks head palka. Asjalood

arenesid aga natuke teises suunas.

«Keegi peretuttavatest tegeles numeroloogiaga ja arvutas, et Andrus – sina oled tippjuht number üks!» meenutab mees. See tegi talle küll nalja, aga kuna kevadel Vene kroonusse minek oleks motokrossi võistlustele kriipsu peale tõmmanud, tuli sügiseste nekrutite hulka pääsemiseks öelda, et minek on kõrgkooli.

Ka vanemad soovitasid, et ehk võiks tark poeg tõesti tehnikumi asemel kõrgemale sihtida. Maapoisina oli esimene mõte EPA (praegune maaülikool – toim) ja et tuttav oli tippjuhi ametist rääkinud, siis asuski Andrus majandust õppima. Mine tea – äkki saab temast kunagi kolhoosiesimees. Kuu aega enne kõrgkooli lõpetamist saigi.

Tartu ülikooli tõi Andrus aru-

telu hilisemate kolleegidega. Ta meenutab, kuidas Eesti Energias teenindusjuhina töötades mõeldi meeskonnaga, kes mida tulevikus teha võiks.

«Olin kogu oma senise teadliku elu äriettevõtteid juhtinud ja mõtlesin, et pikalt ei taha äris edasi olla, vähemasti pensionini kindlasti mitte. Võiks teha missiooniga tööd – näiteks mingit kooli juhtida,» räägib Andrus.

Koolijuhtimise mõte hakkas talle meeldima ja et tulevikus sel teel miski takistuseks ei saaks, mõtles eluaeg spordiga tegelenud mees Tartu ülikoolis kehalist kasvatust ja sporti õppida.

Selleks ajaks oli Andrus võistlusspordi juba lõpetanud. Uusi teadmisi kogudes oli lausa kahju mõelda, et kõike õpitut varem teades oleks ka tulemused võinud olla palju paremad. Kuigi tegelikult olid tulemused ka selleta väga head: Andrus on Eesti meister bagikrossis ja võitnud medaleid noorteklassis rajooni tasemel nii kerge- kui ka raskejõustikus.

KOOLID LÄBI KIIRELT JA KORRALIKULT

«Ma olin enne õppinud juhtimist ja ka ise juhtinud mitmeid organisatsioone ning ei kujutanud ette, et näiteks biokeemia, funktsionaalse morfoloogia või kinesioloogia õppimine sellele nii palju juurde annab,» tunnistab Andrus.

Inimorganismis toimuv ja selle reguleerimine vastab aga täpselt sellele, kuidas ka suur organisatsioon töötab. Just teooria pool oligi see, mis teda kehakultuuriteaduskonnas õppimise juures kõige rohkem köitis.

Tavaliselt on õppimise kõrvalt tööl või töö kõrvalt koolis käivatel tudengitel raskusi oma aja planeerimisega. Ka Andrus mõtles

alguses, et ehk on mõnel aastal tööd nii palju, et õppimiseks aega napib ja võttis igaks juhuks nii palju õppeaineid, kui graafik lubas. Tuli aga välja hoopis nii, et ülikooli sai ta aasta varem lõpetanud – kõik eksamid ja ka lõputöö said nii palju varem valmis.

Kavandatust varem koolide lõpetamine tundub Andrusel elukäiku vaadates täiesti tavaline asi. Kui ta mõned aastad pärast TÜ lõpetamist pikal palverännakul oli, tuli mõte, et äkki peaks ka teoloogiat õppima – siis saab ehk tulevikus õpetajaks hakates mõne väikese maakiriku sulgemise ära hoida. Kirikuõpetaja ordinatsiooni saamiseks arvestas ta seitsme õppimisaastaga.

«Et pastoriks saada, peab olema teoloogiline magistrikraad ja läbitud aastane pastoraalseminar. Ehk neli aastat teoloogia-õpinguid, kaks aastat magistrantuuri ja aastane seminar. Lõpuks õnnestus mul saada ordinatsioon hoopis kolm aastat pärast Tartu teoloogia akadeemiasse õppima asumist,» tunnistab Andrus.

Juba varem kahekordse kõrgharidusega mees lõpetas akadeemia aasta varem ja seda isegi kahel erialal. Lisaks jõudis ta töö ja ülikooli kõrvalt lõpetada ka pastoraalseminari. See avaldas konsistooriumile muljet ja ta pühitseti ametisse.

«Võib-olla olen ma laisk ega viitsi pikalt õppida,» muigab Andrus ja lisab, et tegelikult on asi ehk lihtsalt praktilises meeles. Kuna tulevikku ei saa vaadata, ei tea, kas võimalust ja aega õppimiseks on ka aasta või mitme pärast. Et kool lõpetamata ei jääks, tuleb aega võimalikult hästi kasutada ja teha nii palju asju ette ära, kui jaksu on.

Ilmselt on selle kõige juures kasuks tulnud nii loomulik tööelus kui ka hea sportlik vorm.

Andrus tunnistab, et kui ta pikka aega end korralikult liigutanud ei ole, ei jõua ka vaimselt palju. Aga kui olla füüsiliselt aktiivne, on tervis ja ainevahetus rohkem korras ja ka mõtted liiguvad kiiremini. Ehk kes teeb, see jõuab.

«Praegu on mul kaks täisajaga tööd: juhin kooli ja kirikut. Need ei anna ajaauku, et midagi muud suurt teha, midagi juurde õppida või pikale palverännakule minna,» räägib Andrus, kes alustas 2012. aastal töötamist nii Kambja koguduse õpetaja kui ka Tartu kutsehariduskeskuse direktorina.

TÖÖKOGEMUS TULEB KOOLIJUHILE KASUKS

Varem mitmeid eri valdkondade ettevõtteid juhtinud mehe sõnul tuleb ettevõtluskogemus ka koolijuhtimisel kasuks. Töömaailmaga tuttav inimene oskab paremini kutseõppe erialasid mõista ja tunnetada, milliseid spetsialiste tööturule oodatakse.

Kui küsida, kui palju Andrus ise juhtimise kõrvalt praktilise käedkõlge-tööga kokku puutunud on, saab selgeks, et palju. Koolivennana loodud kohukeste tootmise firmas oli ta alguses ainuke töötaja. Ise tuli pidada läbirääkimisi, üles panna seadmeid – mutrivõti käes, vajaduse korral trossiga korda teha umbe läinud kanalisatsioon jne. Huvist kõik kohukeste valmistamise tööloigud järele proovida,

«Olin kogu oma senise teadliku elu äriettevõtteid juhtinud ja mõtlesin, et pikalt ei taha äris edasi olla, vähemasti pensionini kindlasti mitte. Võiks teha missiooniga tööd – näiteks mingit kooli juhtida.»

tegi ta ka liinitööd.

Maal elades on ta ka kodutalus teinud kõike ehitamisest remontimiseni. Küll on vahetatud pesumasina laagreid ja ise metsas langetatud puudest palksaun ehitatud. Andrusel on isegi enda sepikoda – kahju ainult, et juba peaaegu aasta pole jõudnud seal tuld ääsi alla panna.

«Kutsehariduskeskuses on üle 60 eriala. Loomulikult ei saa neis kõigis tippspetsialist olla, aga kui suudad neid enam-vähem ette kujutada ja oskad aimata, kuidas mingit riista käes hoida, annab see ikkagi enesekindlust juurde,» ütleb ta.

Kutseoskuse võlu on Andrusel sõnul paljuski selles, et kui oskad midagi teha, teeb see enesetunde heaks. Kui oled midagi ise teinud, on sellel eriline väärtus, mida poest ostes ei saa.

Eelmisel aastal jõustunud kutseõppeasutuste seadus ei ole Eesti suurima kutsekeskuse elu palju muutnud. Seda põhjusel, et kool üritab võimalust mööda ise seadustest eespool käia.

«Tehnikaspordis sai mulle selgeks, et kui tahad jõuda tippu, pead tegema nii nagu tugevamad. Kui tahad olla number üks, pead tegema nii, et teised sinust eeskuju võtavad. Minu eelkäijad on kooli hästi juhtinud, meil on tugev meeskond ja meie trump on see, et püüame ajast ees käia.»

Küll on üks murekohti kutseõppe endiselt madal maine, kuigi olud on kümnekonna aasta taguse ajaga väga palju muutunud.

«Paljud mäletavad nõukogudeaegset süsteemi, aga see on juba kauge möödanik. Ka pearaha süsteem hariduses ei aita sellele kaasa. Nn torukoolidel, kes õpetavad klasse 1–12, on väga suur motiiv jätta põhikooli lõpetajad

edasi gümnaasiumisse. Küsitakse kallutatult, et kas sa tõesti tahad kutsekooli minna, tule ikka gümnaasiumisse,» toob Andrus ühe võimaliku näite ja tõdeb, et selle paradigma muutmine võib aega võtta isegi kümneid aastaid.

MADAL MAINE, AGA KÕRGE TASE

Tegelikkuses on kutsehariduskeskuses nii hea tase kui ka väga head õppetingimused. Seda näitavad nii erialavõistlustelt saadud kõrged kohad kui ka see, et kooli 16 õppekavarühmast on 14 saanud maksimaalse akrediteeringu. Ülejäänud kahel on see veel ees.

«Meil on väga praktiline õpe. Juuksurid teenindavad reaalseid kliente. Ehitajad saavad praktikat linna lasteaedades remontides. Ka kogu toitlustamine ja majutus on praktiline. Meil on oma õppehottell ja restoran, sööklas valmistavad toitu oma õpilased – kursusi käivad andmas ka tippkokad,» jutustab Andrus.

Näiteks keskkonnatehnika-lukksepad remondivad asju, mida on tarvis. Ka autoremonditöökoda Põllu tänavas ei näe välja väga erinev mõnest Toyota teenindusest. Paljud õppebaasid ongi sisustatud ettevõtete abil, kes pakuvad õpilastele head praktikabaasi, erialavõistlustel edukaimatele lõpetajatele tihti isegi allkirjastatud töölepinguid.

Tihe koostöö toimub ka Tartu ülikooliga. Kutsehariduskeskus osaleb ka haridusuuenduskeskuse töös ja innovatsioonikoolide projektis. Ülikooli kutseõpetajatele on keskus praktikabaas ja mitmetel erialadel õppijad saavad oma praktika läbida ka ülikoolis.

Et kutsekeskhariduse omandamisel on kolme aasta jooksul vähemalt pooled praktilised

erialased ained, on aeg üldainete omandamiseks oluliselt lühem kui üldhariduskoolis. Selle kompenseerimiseks toimub lõimitud õpe, kus erialatundide sees õpetatakse ka sellega seotud üldaineid. Kes pärast kooli lõpetamist soovib edasi ülikooli minna, saab huvi korral aga võtta lisa-aasta, mille jooksul viia üldainete tase vastavusse kõrgkooli nõuetega.

«Sel aastal tuli meile IT-d õppima üks poiss, kelle keskmine hinne põhikoolis oli 5,0. Ta ütles, et teab, mis tema on eriala on ega taha üldhariduses kolme aastat kaotada. See näitab selgelt, et õppima tulijate seas läheb teadlike valikute osakaal järjest suuremaks,» toob Andrus näiteks.

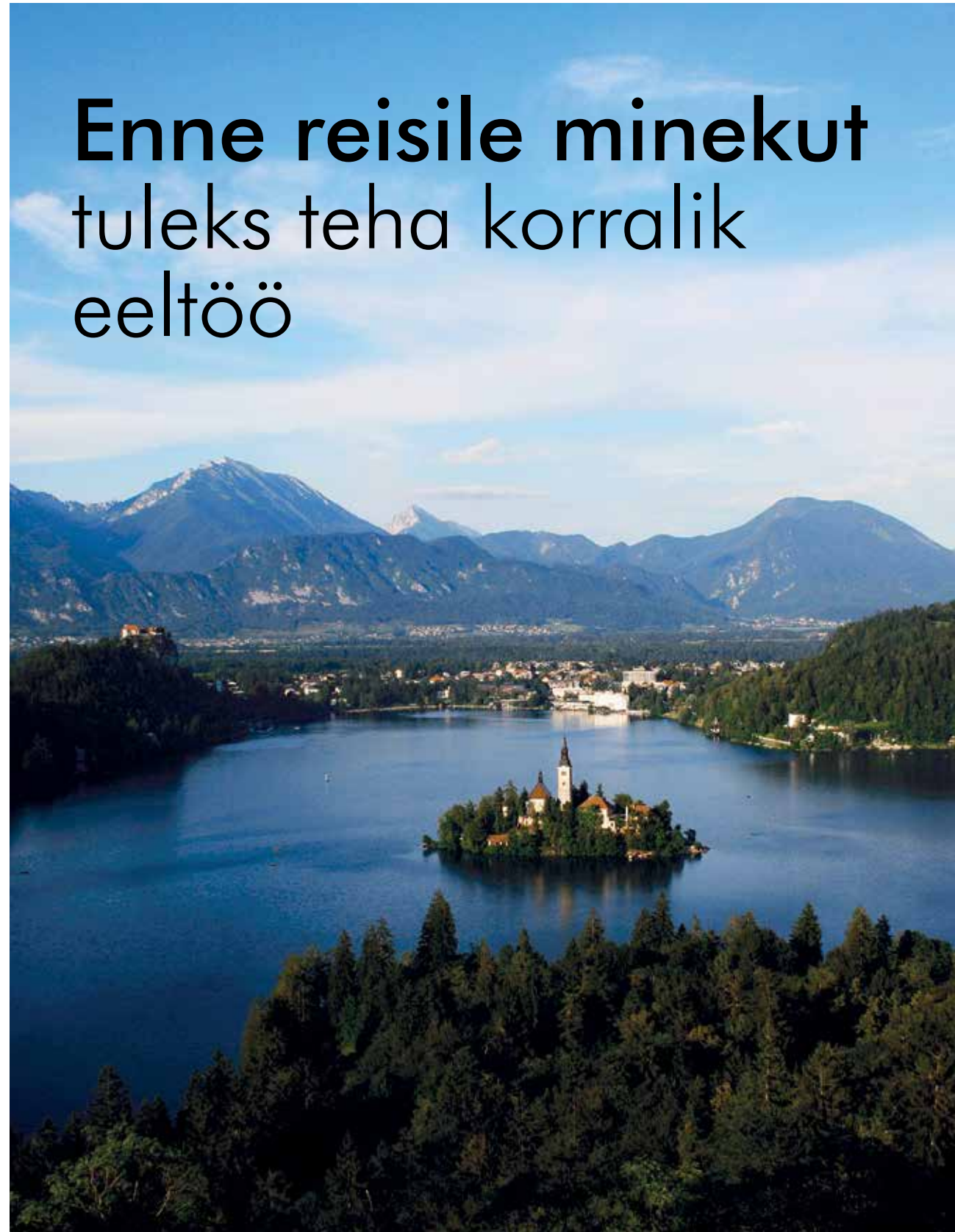
Lääne-Euroopat vaadates lähevadki ligi pooled põhikoolilõpetajad edasi kutseharidusse, Šveitsis ja Austrias on see osakaal isegi 70–80%. Eestis on see praegu veidi üle veerandi lõpetajatest, aga hoiakud kutsehariduse suhtes on ka Eestis muutumas.

«Varem vaadati meil kutseõppeasutust kui viletsamate põhikooli lõpetajate õppebaasi. Aga juba paar aastat tagasi oli murdepunkt, kus kutseõppesse tulijate osakaal gümnaasiumilõpetajate seas kasvas.»

Andrusel sõnul tuleb vähemalt Tartus kutsehariduskeskusesse järjest rohkem nii gümnaasiumi- kui ka kõrgharidusega õppijaid. Nende osakaal on igal viimasel aastal lausa kahekordistunud. Palju on ka magistrikraadiga uusi õppureid.

«Ma usun, et lähema paari-kolme aasta jooksul on gümnaasiumilõpetajate esimesed valikud Tartu linnas paar-kolm tugevamat gümnaasiumi ja kutsehariduskeskuse. Ja kes neisse sisse ei saa, jagatakse ülejäänud gümnaasiumide vahel ära,» mõtiskleb koolijuht. ¹

Enne reisile minekut tuleks teha korralik eeltöö

Kindlasti on paljud meist mõelnud korduvalt, et võiks minna ja sõpradega Euroopat avastada. Kuid enne seda tasuks läbi mõelda, kuhu ja kuidas sõita ning mida vaadata.

Margit Ajaots

TÜ Pärnu kolledži turismi- ja hotelliettevõtluse 3. aasta üliõpilane

Esimene mõte Euroopasse reisida tekkis minul ja mu sõpradel mai lõpus. Planeerisime oma reisi terve juunikuu ning 13. juulil asusimegi teele. Tagasi jõudsime 26. juulil. Otsustasime minna autoga, milles jagus parasjagu ruumi neljale inimesele ning reisivarustusele.

Enne reisi olime koos välja valinud paigad, mida tahtsime kindlasti külastada ning hiljem olin nende põhjal koostanud ka orienteeruva ajakava. Riigid, mida läbisime, olid Läti, Leedu, Poola, Itaalia, Saksamaa, Tšehhi, Austria ja Sloveenia. Meie eesmärk oli jõuda Itaaliasse ning eelpool nimetatud riigid jäid samuti meie teele. Selleks, et tagasitee oleks samuti põnev, otsustasime sõita läbi Saksamaa. Pikemalt kirjutan kolmest viimasest ehk Tšehhist, Austriast ja Sloveeniast, kuna just need riigid üllatasid mind.

KUIDAS REISI PLANEERIDA?

Suurepärase reisi õnnestumiseks on põhjalik eeltöö väga oluline. Kui ei tea, kust planeerimist alustada, siis siit teile mõned

soovitused. Esmalt oleks mõistlik välja selgitada, kui palju on reismiseks aega. Seejärel tuleks läbi mõelda, kuhu soovitakse jõuda ehk milline on reisi kaugeim sihtpunkt ning mida tahetakse teel sinna veel külastada. Kindlasti ei soovita kaugele reismise puhul kõiki päevi ainult pikkadeks sõitudeks planeerida. Valige ka teel mõni meeldiv sihtkoht, kus saaks mõnusalt aega veeta ja söitmisest hinge tõmmata.

Näiteks meie valisime üheks selliseks paigaks Camping Bledi, millest ka hiljem natuke juttu tuleb. Teekonna ja sõidule kuluva aja väljaselgitamiseks on täiesti sobilik kasutada *google maps*'i, kuna seal saab teavet ka teeparanduste või teede tüüpide kohta. Väljamõeldud teekonna võiks kaardile märkida ning välja printida. Infot eri turismiobjektide kohta saab peamiselt internetist ja blogidest. Samuti tuttavatelt, kes on külastavates riikides käinud.

Meie otsustasime teha ühe peatuse Ostravas, mis on suuruselt kolmas linn Tšehhis. Reisi planeerides avastasime, et selles linnas asub Miniuni ehk paik, kus on väikesel kujul järgi tehtud kõik olulisemad maailma vaatamisväärsused. See andis meile võimaluse näha ka selliseid kohti, mida me oma reisirajal ei külastanud. Miniuni on suurepärase paika lühikeseks peatuseks, et jalgu sirutada, ka pilet ei olnud kallid, nelja õpilase eest tuli tasuda viis eurot ja nelikümmend senti.

Esimese pikema peatuse tegime Austria kaunis pealinnas Viinis, kus me keset linna asuval telkimisalal ööbisime. Telkimisala

olime samuti enne reisi välja valinud. Veetsime peaaegu terve päeva Viinis asuvas maailma vanimas loomaaias Tiergarten Schönbrunnis (pileti hind täiskasvanule 16 eurot ja viiskümmend senti).

Pärast loomaaiast külastust satustime keset Schönbrunni lossiväljakut. Kui olime sealset kaunist vaadet piisavalt kaua nautinud, suundusime taas auto juurde, et õhtuks Camping Bledi jõuda.

LUKUS KÕRVAD JA PEAPÖÖRITUS

Reisil oli omaette katsumuseks kiir- ja mägiteedel sõitmine, kuid hoolimata sellest otsustasime siiski ära käia Glossglockneri mägiteel, mille kõrgus on 3,7 kilomeetrit. Tegime peatuse 2,4 kilomeetri kõrgusel, kust avanes vaade liustikule. Ümbritsevatel mägedel ronisid kitsed ja sibasid ringi armsad marmotid. Jätkasime oma teed aina kõrgemale, kuigi kõrvad olid rõhu muutusest vahelduva eduga lukus ning pea käis keerutavast mägitest aegajalt ringi.

Öö veetsime Werfenis, kuhu olime eelnevalt toad broneerinud. Järgmisel päeval külastasime Eisrienwelti jääkoobast. Olulisi paiku on kõige parem vaatama minna võimalikult vara, nii saab vältida pikki järjekordi. Piletid neljale maksid koos gondlisõiduga 72 eurot, mis on väga hea hind, sest kolme üliõpilase ja nooruki asemel saime kaks nooruki piletit ja kaks üliõpilase piletit. Kindlasti tuleks reisile minnes kaasa võtta õpilase või tudengi staatust kinnitav dokument, et mitte maksta täispileti eest.

Austrias, Glossglockneri mäel, 2,4 kilomeetri kõrgusel sibasid lisaks kitsedele ringi ka «suured oravad» ehk marmotid.

Fotod: 2x erakogu

Kolmanda päeva hilisõhtul jõudsime Camping Bledi, kus olime planeerinud ööbida ja aega veeta. Selle paigaga meil vedas, sest kuigi jõudsime kohale pool tundi enne sulgemist ning ööbimispaik oli täis, lubati meil otsida koht, kuhu saaksime telgid üles panna. Siiski ei soovitaks ma öhtust kohalejõudmist hiljapeale jätta.

Järgmise päeva õhtupoolikul küsisime infoletist nõu, mida võiks veel külastada või vaadata. Soovitan seda teha ka teistel reisisellidel ja küsida abi kas ööbimiskohast või kohalike käest. Meil soovitati ära käia 660-meetrise mäenukil, mille otsast avanes võimas vaade kogu Bledile.

Hommikul enne Itaaliasse suundumist käisime ära veel mõne kilomeetri kaugusel asuval matkarajal, mis kulges mööda helesinise veega jõesängi. Ma ei olnud kunagi varem pidanud ühegi matkaraja eest maksmat, kuid nüüd tuli igal inimesel tasuda kolm eurot. Samas on

selline lähenemine positiivne, sest tasustamine võib aidata ühest küljest vähendada külastajate arvu, et säilitada taluvusvõime, ning teisalt aitab see ka rada korras hoida.

ISE VÕI REISIKORRALDAJAGA

Omal käel reismise puhul on suurimaks plussiks see, et kogu reiskava on enda teha aja planeerimisest kuni külastatavate objektide ja hommikuse äratuseni välja. Omal käel võib keeruliseks osutuda sobiva majutuse broneerimine või leidmine, seda eriti pikemal reisil, kus enamik öid veedetakse eri paikades. Meie magasime pooled ööd telkides ja pooled külaliskorterites. Osa ööbimispaiku olime varem välja vaadanud, kuid mitte broneerinud. Teised otsisime üles GPS-i abil umbes 30 kilomeetrit enne sihtkohta, milleni olime lootnud jõuda.

Soodsa majutuse leidmiseks kasutasime internetilehekülge

booking.com. Viimasest leidsime väga meeldivad ja mõistliku hinnaga külaliskorterid. Suvisel ajal tasub vaadata näiteks suusakurortides või asulast natuke väljas olevaid külaliskortereid. Omal käel reisides tuleb arvestada ka sellega, et kui esineb tõrkeid, siis tuleb neile ise lahendus leida, sest reisikorraldajat ei ole käepärast võtta. Samas, kui eeltöö on korralikult tehtud, siis ei tohiks ette tulla ka suuri probleeme.

Põhiline soovitus aja ja heaolu säilitamiseks on koostada enne reisile minekut ajakava, panna reisi ajal kõik oma kulutused teemade kaupa märkmikusse kirja ja võtta kaasa korralik GPS. Ajakava koos külastatavate sihtkohtadega aitab vältida vaidlusi, mida edasi teha. Kulutuste märkmik aitab eelarvest kinni pidada ja GPS leiab tee nii ööbimiskohta, muuseumisse kui ka koju. Soovitan soojalt oma mõtted realiseerida, kuid enne seda tuleks teha piisavalt eeltööd! ☺

VAKTSINEERIMINE VS VANEMATE OTSUSED

Rainer Ratnik

TÜ õigusteaduskonna 2. aasta magistrant,
advokaadibüroo LEXTAL jurist

Gilber Kask

Helsingi ülikooli arstiteaduskonna resident,
TÜ majandusteaduskonna 2. aasta magistrant

1998. aastal vapustas teadusmaailma Andrew Wakefieldi artikkel, mis viskas kinda mitmesaja aasta saavutustele inimeste kaitsmises paljude kõige laastavamate tõvede vastu. Wakefield väitis olevat tõendanud, et eksisteerib seos laste MMR-vaktsiini ehk leetrite, mumps ja punetiste vastu vaktsineerimise ning autismi ja seedeelundkonna haiguste kujunemise vahel. Pärast umbes kümme aastat kestnud uuringuid selgus, et tema töö oli teaduslikult vale, tulemusi võltsiv ja ebaeetiline – seost ei leitud.

Hoolimata sellest, et tegemist oli pettusega, on tänapäevani õhus paanikat ja arusaamatust. Vaktsineerimise põhjendatusest on kujunenud vaidlus, milles üks pool kahtleb vaktsineerimise ohutuses, teine pool seevastu tugineb teadustulemustele ja nõustub, et kaitsepookimistega võivad kaasnedä väikesed hästi hallatavad riskid.

Mitmel pool on jõutud järeldusele ja selgitatakse, et teatud haiguste vastu vaktsineerimine võiks muutuda kohustuslikuks neile, kellel ei ole meditsiinilist vastunäidustust – seda põhjendusel, et vanemate suvaotsusel vaktsineerimata jätmine on põhjendamatu risk lastele ja kogu ühiskonnale. Selline reguleeritud kohustus näiteks on Euroopa Liidu kõige uuemas liikmesriigis Horvaatias. Kas ka Eestis võiks muuta kõige ohtlikumate haiguste vastu vaktsineerimise seadusega kohustuslikuks? Millised on teadusliku tõepõhjaga seonduvad argumendid ja millistel puudub tõendus põhine alus?

Toonitame, et peame silmas vaid imikueas tehtavaid kaitsepookimisi väga raskete tagajärgedega haiguste vastu, nagu mumps, lastehalvatus, leetrid, difteeria, läkaköha jne, mis peaksid olema sellisel

juhul riigi rahastatud. Seega keskendumine enne-kõike tõendatud efektiivsusega aastaid kasutusel olnud vaktsiinidele ning küsimusele, kas tõeliselt ohtlike haiguste vastu tuleks lapsed vaktsineerida kohustuslikus korras.

Meditsiiniõiguses on üheks kõige tähtsamaks juhtumõtteks patsiendi tahtevabadus. On mõistetav, et täiskasvanud inimene võib otsustada, kas ta soovib end vaktsineerida või pigem riskida nakkushaigusega. Aga kuidas mõista lapsevanema tahtevabadust oma lapse elu üle otsustamisel? Õiguskord annab üldjuhul põhjendatult meditsiinküsimustes otsustusvabaduse lapsevanemale – siin on lapsevanem kui lapse esindaja ja tema huvides otsustaja.

Ühe äärmuslikuma näite vanemate tahtevabaduse probleemist Eestis võib tuua nii-öelda jehoo-vatunnistajate kaasusest, kus vanemad keelasid arstidel teha reesuskonflikt all kannatanud vast-sündinule vereülekanne. Vanemate otsuse aluseks oli see, et nende religioon ei peeta vereülekan-deid õigeks. Laps suri, sest teda ei aidatud. Kurb on tõsiasi, et selle juhtumi puhul ei võetud kedagi sisuliselt vastutusele. Ometi sai Eesti avalikkusele ja arstikonnale selgeks, et teatud juhtudel on arstidel õigus vanemate tõekspidamistest mööda vaadata.

Asetades sama loogika vaktsineerimise võtmesse, tuleb tõdeda, et vaktsineerimine meditsiinilise protseduurina ei ole alati ühesugune. Kui vereülekan-de tegemise kontekstis tuleb asjaolusid vaadelda just läbi elupäästmise prisma, siis vaktsineerimise puhul on tegemist pigem passiivse tegevusega, mis seisneb lapse immuunsüsteemi kaitsevõime loomises tuleviku tarbeks. Seega kaitsepookimise tegemisel lapse elu ja tervise huvides ei saa arstid vanemate soovidest mööda vaadata ning kui vanem otsustab lapse vaktsineerimisest keelduda, siis on see kehtiva õiguse järgi tema otsustusvabadus.

Kaitsepookimisega, nagu mis tahes meditsiinilise protseduuriga, kaasnevad alati ohud. Reaalne ja kõigile ammuilma selge oht on anafülaktiline šokk, mis on harva esinev immuunsüsteemi maruline

reaktsioon, kui verre satuvad võõrad ained (antigeenid). Ometi on see risk kaduvväike. Samasugune reaktsioon võib tekkida näiteks herilase nõelamise tagajärjel.

Kuna vaktsineerimisi tehakse meditsiiniastutustes, siis arstide ja õdede teadmised ja oskused maandavad anafülaktilise šoki ohu. Eraldi tuleb mõista seda, et inimesi teatud kindlate haiguste puhul ei vaktsineeritagi. Sellisel juhul ei saa ka sundida – neid inimesi peab kaitsma ühiskonnas see, et teised ümberringi on vaktsineeritud ega levita haigustekitajaid.

Hoolimata sellest, et tõendus põhine meditsiini tõde ühe reaalse ohu eksisteerimist, põhinevad vaktsineerimise vastaste seisukohad hulgal muudel argumentidel. Sellistel, millele tunnustatud teaduskirjandusest või andmebaasidest tõendus põhine tausta ei leia. Mitmelt poolt internetiportaalist leiab palju intrigeerivat materjali, mis räägiks justkui teaduslikest faktidest, aga konkreetsetele uurimustele need ei viita ega too ka sisulisi selgitusi. Näiteks leiab kerge vaevaga portaalist Telegram.ee info, et gripivaktsiin põhjustab Alzheimeri tõbe. Sealtsamast leiab mõttekäigu, mis paneb isekeski kahtlustavalt küsimärgi alla nende institutsioonide usaldamise, kes põhjendavad vaktsiinide kasutamist.

Üha enam kohtab seisukohti, et vaktsineerimata jätmine on justkui moodsam ja nii-öelda rohelisem valik. Vaadates aga elu praktilist külge, tekib kohe probleem: kui rohelist maalähedast elu võrreldakse modernse maailma võludega, näiteks lennureisidega Taisse ja muudesse eksootilistesse paikadesse, kus erinevalt Euroopast levivad veel näiteks ka leetrid, siis tuuakse roheliselt kasvatatud võsukestega haigused koju ja jagatakse neid ka teistele ökolastele.

Seega on probleem reaalne ning me näeme juba praegu, kuidas paarkümmend aastat tagasi unustatuks peetud rasked haigused, näiteks leetrid ja lastehalvatus, naasevad Euroopasse.

Kollasemaigulisemast uudisvoost ja ka foorumitest leiab mitmeid vastukõnelejaid, kes viitavad isiklikule *ex post* kogemusele ning kes sarjavad vaktsineerimist ja peavad seda suureks ohuks. Internetiavarustest leiab anonüümseid avaldusi, millest osad peavad vaktsineerimist laste hädade, nagu näiteks allergia või põdura tervise põhjuseks.

Tõsi, teaduskirjandus kinnitab seda, et pärast kaitsepookimist leiab inimorganismis aset immu-

niseerumise reaktsioon. Immuunsüsteemile nii-öelda haigustekitajate antigeenide tutvustamine tekitabki inimese loomuliku immuunsüsteemi aktiveerumise ja sellega võib kaasnedä palavik. Ent näiteks allergia ja vaktsineerimise vahel teadusajakirjandusest tõendatud seost ei leia.

Kui valdav osa inimestest on vaktsineeritud, siis tekib olukord, kus haigustekitajad ei levi, sest vaktsineeritud inimeste ümber ei ole võimalik haigustekitajatega kokku puutuda – tekib grupiimmuunsus. Seega, isegi kui kõik inimesed ei ole vaktsineeritud, siis neil vähestel, kes näiteks tervisehädä tõttu ei ole end vaktsineerida saanud, puudub oht haigustekitajaga kokku puutuda.

Tänapäeval on immuniseeritud inimeste osakaalu langus aga ühiskonnas reaalne probleem ning nakkuste levimise suurenemist täheldatakse mitmel pool Euroopas. Varem olid mõned inimesed tervislikel põhjustel vaktsineerimata, kuid see ei tekitanud silmapaistvaid probleeme, praegu on aga pilt teistsugune.

Väga lihtsustatult võib võrrelda seda igapäevase liiklusega: kui mõni juht vahetevahel suunatud ei näita, siis tõenäoliselt ei ole sel ühiskonnale statistiliselt märgatavat mõju. Kui aga juba neljandik või kolmandik juhtidest üldse suunamärguandeid ei anna, siis on tulemused halvad ning mõjutavad suuresti ka neid, kes reegleid järgivad.

Kas lapsevanematele antud täielik otsustusvabadus on põhjendatud, kui haigused on jälle levimas? Et kaitsta lapsi ja ühiskonnas raskete haiguste levikule piir panna, tuleb foorumites leiduva suvalise informatsiooni põhjal tehtud otsustega midagi ette võtta. Seepärast fookustub tähelepanu lapsevanema laia otsustusõiguse põhjendatusele. Heaks näiteks sellest, kuidas ühiskonna arenedes on riigi tasandil vanema otsustusõigust piiratud, on koolikohustus. Ilmselt ei kahtle modernses maailmas enam keegi koolikohustuse põhjendatusest ja seadusega loodud ulatuslikes laste tööpiirangutes.

Kontrollimata faktiväidetele ja ökoühiskonna ideedele tuleks jätta vähem ruumi, sest need on unustanud, millised haigused olid Euroopas veel sajand tagasi igapäevaprobleemid. Paraku peitub aga mitmete lapsevanemate kaalumisoskuse taga mitte lapse tervise kaitsmine, vaid tõusev trend on põhjendamatu vaktsineerimata jätmine. Seega on aeg hakata arutlema, kas ja kuidas riik saaks tagada, et laste vaktsineerimine raskete haiguste vastu muutuks kohustuslikuks. ¹

Kaasteelistega Raadil

Esimene ülikooli mälestuspäev Raadi kalmistul 15. septembril 1982. aastal.

Foto: E. Sakk/TÜ muuseum

Ülikooli mälestuspäeval mälestatakse neid, kes on olnud enne meid, kes meid on mõjutanud, õpetanud.

Varje Sootak
varje.sootak@ut.ee

«Ükskõik, kas oleme nende ideedest vaimustunud, kas oleme tahtnud nende mõttekäikudele alternatiive pakkuda, kas oleme moodustanud ühise koolkonna või pigem mässanud kõige vastu, mida eelnev põlv on pakkunud – siin ei ole vahet,» on kõnelnud Raadi kalmistul EELK Ülikooli-Jaani koguduse abiõpetaja Triin Käpp.

«Vorminud on nad meid siiski, kas ühel või teisel moel.» Kuid Triin Käpp kutsub nägema peale haudade enda ümber ka tänaseid kaasteelisi. Nemad kannavad samuti edasi teadmisi ja väärtusi, mis on Tartu ülikoolist teinud just sellise ülikooli, nagu ta on.

ALUSTATI 1982

Just üks selline ülikool, mis sai 350-aastaseks 1982. aastal, avaldas ühiselt lugupidamist õppejõududele, üliõpilastele ja töötajatele, kes on jätnud oma

eelkäijaist ja endist järeltulijaile pärandi. 15. septembril kõlas Raadi kalmistul meeskoorilaul, loeti luulet, lausuti mälestussõnu. Küünlaleegid ja lilled jäid kaunistama endiste rektorite ja paljude teiste õpetlaste viimset puhkepaika. Tekkis kaunis tava, kus teaduskondade ja teiste struktuuriüksuste rahvas kõndis kolletavate lehtede aegu pärast kalmistu keskväljakul toimunud tseremooniat oma lahkunute kalmude juurde.

See oli tollal vaid üks sündmus

mitmepäevasest pidustustejadast. Hiljem hakkas kalmistupäevi seirama üks okupatsiooniajast pärit mälestusmärk. Ei olnud ülikooli esindajail võimalik jätta näiteks 1984. aastal tähistamata Tartu vabastamise 40. aastapäeva. Ikka pidid nad enne Teises maailmasõjas hukkunute memoriaalkompleksile Raadi pargis mitmel aastal pärja või lilled asetama ja alles seejärel liiguti kalmistule.

Ülikooli nimiste kalmistuil mälestamisega on seotud ka omaaegsed kohustuslikud kevadised laupäevakud. Ülikoolis oldi nii ettevõtlikud, et plaani võeti ka kalmistu koristamine. Laupäevakukomisjoni aseesimees, füüsi- kadotsent Ando Ots kiitis 1979. aastal ülikoolilehes ajalookomisjoni, kelle eestvõttel korrastati teist aastat endiste õppejõudude ja töötajate haudu Vana-Jaani kalmistul. Märkimisväärsed tööd tegi seal peamiselt ajaloo- ja filoloogiatundengeist moodustunud rühmitus Noor-Tartu, kuhu kuulusid Mart Laar, Lauri Vahtre, Heiki Valk jt. Nemad olid oma südameasjaks võtnud mitme Tartu ajaloomälestise ja kultuuriloolise paiga korramise. Noor-Tartu tegevus osutus aga nii isamaaliseks, et keelati ära.

Eriti tõusis päevakorda kalmistu korramine 1982. aasta juubeli eel. Juubelitööde staabiülem, keemiadotsent Rein Pulleritsul oli põhjust kiita arstiteaduskonda, kelle hoole alla oli antud Vana-Jaani kalmistu. «Kui vaatasin algul vana võsast surnuaeda, tundus endalegi uskumatu, et siin nii palju ära jõuab teha. Aga muru juba kasvab,» on lugeda ülikoolilehest.

RAADI NEKROPOL

Vana-Jaani kalmistu on vaid üks mitmest erineva koguduse kalmistust, millele anti ühine

Raadi kalmistu nimi 1961. aastal. Väljaspool linna Narva maantee lähedale hakati hauaplatses jagama 1770. aastatel, kui keisrinna Katariina II keelas kirikutesse ja kirikuaedadesse matmise. Esimestena saidki hauaplatsid Jaani kiriku eesti ja saksa koguduse ning vene kirik juba olemasoleva Maarja kalmistu kõrvale.

1979. aastal rõhutas kunstiajaloo õppejõud Kaur Altoa ülikoolilehes Vana-Jaani kalmistu tähtsust. Kuna enamik keiserliku Tartu ülikooli õppejõude kuulus just Jaani koguduse hingekirja, on nad ka sellele kalmistule maetud. 19. sajand oli aga ülikooli teadusajaloo üks kulminatsiooniperioode. «Vaieldamatult on see üks suuremaid Eesti kultuurisuuruste ja maailmamastaabiga teaduskorüfeeide nekropole, millega võiks meil võrrelda üksnes Metsakalmistut.» Nimetagem vaid mõningaid sinna maetud suurmehi: K. E. von Baer, Fr. R. Faehlmann, Fr. R. Kreutzwald, J. K. S. Morgenstern, J. W. Krause, J. F. Parrot jpt. Arvukate kabelite ja skulptuuridega on see kalmistu ka omalaadne kunstiteos.

Ülikooli heakorratöödel leiti võsastunud tsoonist eelkõige tänu keemiadotsendile, ülikooli patrioodile Tullio Ilometsale üles teadlaste hauad, mis kõik tähistamist vajasisid. Kuid juba paar aastat pärast ülikooli 350. aastapäeva muretses Rein Pullerits TÜ lehes selle üle, kes peaks hooldama üle põlvkõrgusesse võssa kasvavat kalmistut. Ta tõstatas küsimuse, kas anda kalmuaed mõne teaduskonna hoole alla või tuleks see korraldada kuidagi teistviisi. 1988. aastal arvas majandusosakonna juhataja Arno Mägi, et on aeg lõpetada mitme naha (laupäevaku sildi all tasuta tööjõud)

võtmine ülikoolilt.

1982. aastal alguse saanud septembrikuised mälestustalitused jätkusid kalmistu korramisprobleemidest hoolimata. Kandsid ju sageli kauge aja eest lahkunute kalmude eest hoolt teaduskondade inimesed ise. Meenutushetki on peetud ka koos maaülikooli kolleegidega. 1987. aastal toimus memoriaaltalitus samuti Ropka-Tamme kalmistul. Järgnevatelgi aastatel on mindud lahkunutele austust avaldama teistele Tartu kalmistutele.

Õppejõud on pidanud vajalikuks oma eriala üliõpilastele ka ise Raadi nekropoli tutvustada. Näiteks rahvaluule dotsent Tiit Jaago ütles, et tema esimene käik Raadile oli esimese kursuse lõpul, kuhu viis neid kogu kursusega professor Eduard Laugaste. Ühisel mälestuspäeval on sageli ülikooli ajaloo head tundjad tutvustanud kaasteeliste, kuhu üks või teine õppejõud on maetud.

Dotsent Jaago hindab väga võimalust koondada oma tähelepanu lahkunutele ja olla koos teistega ühel ja samal ajal Raadil. «See vähendab killustatust ja annab tuge, kas või koosolemise ja kaasamõtleamise samaaegsuse tõttu. Aga ka korduva tegevuse tõttu, mis hakkab looma järjepidevuse tunnet, sest iga uus Raadil käik tuleb meelde eelmisi.»

Nõukogude ajal tõmbas Raadi kalmistule eesti rahvuskangelase, 1919 Paju lahingus langenud Julius Kuperjanovi kauni mälestusmärgiga haud. Kuperjanov oli maha salatud ning tema hauale liginejaid jälgisid sageli KGB mehed. Praegune Euroopa Parlamendi saadik Indrek Tarand ja mitmed teised tudengid eksmatrikuleeriti, kui nad 1982. aasta jõuluõhtul tema haul küünlad süütasid. Jõulu- ja

vana-aasta lõpul on kalmuaiad küünlaleekides. Ilus traditsioon on juba aastaid Tartu üliõpilaste looduskaitseringil, kes oma juhendaja, Eesti looduskaitse seltsi esimehe Jaan Eilarti eestvõttel aasta viimasel õhtupoolikul Raadil paneb küünla kultuuri- ja loodustegelaste kalmudele. Juba mitu aastat süüdatakse küünal ka tema haua...

Okupatsioonija lõpuks oli tekkinud sadu ja tuhandeid liitev uus liikumine: muinsuskaitsete pere. Muinsuskaitsete üks eesmärk oli kanda hoolt kalmistute minevikupärandi eest. Tartus sammuti kalmistuid korrastama koguni ühiselt läbi linna mööda maanteid astudes.

VABADUSE AJAL

1989. aastast peale hakati 1. detsembril tähistama Tartu ülikooli kui eesti ülikooli aastapäeva. 70-aastase eesti ülikooli peohetkedesse kuulus ka Raadi kalmistu keskväljakul endiste rektorite, professorite jt kolleegide meenutamine. Ülikool ehitas ennast hoogsalt uuesti üles, selles ülesehitustuhinas jäid vahel ühised Raadil käigud ära.

1994. aasta kevadel hõigati tudengikonverentsil välja vilistlaste kojutulemise idee, mis sai teoks septembri lõpus. Rõõmsat kojutulemist varjutas Estonia laevahukk. Vilistlaste rongkäik suundus sel puhul Toomemäele ohvrikivi

2004. aastal arvati Raadi kalmistu muinsuskaitseameti ettepanekul Euroopa silmapaistvamate kalmistute sekka. See ühendus vaatab kalmistuid kui väga tähtsaid kultuurimälestusmärke.

juurde, kus vinges tuules peeti õnnituse ohvritele leinatalitus.

6. oktoobriks, mil taas elustati vahepeal katkenud kalmistuil käimise tava, olid suuremas osas selgunud ka laevaõnnetuses hukkunute või teadmata kadunute nimed. Ülikool mälestas nii oma eelkäijaid, laevahukul kadunud vilistlasi kui ka möödunud akadeemilisel aastal lahkunuid. Ülikooli kollektiivi liikmeid jäid 20 aastat tagasi Läänemerre keemiamagistrant Aili Heinsoo ja majandus-üliõpilane Pille Põkk. Katkenud traditsioon oli taastatud.

KOOSOLEMINE

Kui praegu on kujunenud mälestuspäevaks septembrikuu viimane neljapäev, siis ülikooli suurtähtpäevade puhul on kalmistul käidud nende ürituste ajal. Nii näiteks meenutati eelkäijaid 1999. aastal eestikeelse ülikooli 80. aastapäeval novembri lõpus, 2007. aastal ülikooli 375. aastapäeval oktoobri algul.

1994. aastast hakati rohkem matma Vana-Jaani kalmistule ülikooli õppejõude või nende vanemaid. Tartu linna kalmistute juhataja Aime Pärna sõnul on ta püüdnud haauplatside andmisel võimaluse korral arvestada teaduskondlikku paigutust, et näiteks arstid puhkaksid arstide reas jne. Raadi kalmistu koosneb praegu kuuest kalmistust (Vana-Jaani, Ülikooli, Peetri, Maarja, Uspenski, Sõjaväe) ning ülikoolipere liikmeid on maetud mitmele poole.

2004. aastal arvati Raadi kalmistu muinsuskaitseameti ettepanekul Euroopa silmapaistvamate kalmistute sekka. See ühendus vaatab kalmistuid kui väga tähtsaid kultuurimälestusmärke, arendab koostööd ning vahetab kaitse-, restaureerimise

ja hoolduskogemusi. Aime Pärna sõnul on kalmistu hooldamisega seepärast lihtsam. «Tehnika on küll omalt poolt, kuid linn püüab tööjõuga abistada.» Ta lisas aga, et kultuuriobjektid vajaksid senisest rohkem restaureerimist.

Euroopa ühenduse üks suund on suurendada rahva teadlikkust kalmistukultuuri vallas. Raadi pühapaigas puhkavad peale teadlaste ka paljud kirjanikud, kunstnikud, näitlejad jt. Tiit Jaago, kes on ülikooli mälestuspäevale kaasa kutsunud rahvaluule osakonna külalisi, rääkis, kuidas Soome külalised on hämmastunud, et ühel surnuaial on koos nii palju avaliku elu tegelasi, sh ülikooli õppejõude.

«Udmurdi külalised aga imestasid, et Raadi surnuaed on pigem park, kus võib vabalt jalutada ja et see on hästi korras hoitud.» India folkloristid on väitnud dotsent Jaago sõnul Raadil end jumalate läheduses olevat. «Nad ei suutnud uskuda, et võivad nii lähedal olla sellistele suurvaimudele, nagu Hurt või Eisen.» Tiit Jaagole endale on need tähelepanekud huvitavaks kogemuseks: «Võrdluse kaudu tajud kultuuride mitmekesisust ja oma kultuuri eripära.»

Ülikooli-Jaani koguduse abiõpetaja Triin Käpp rääkis, et mälestuspäevadel on hea veidi rohkem mõelda meie eelkäijast. «Siis on võimalik minna edasi, tehes küll samu vigu, kuid siiski olles kindlad, et igauks meist on osake sellest ülikoolist, mida edasi viime. Et ülikooli mälestuspäev tõesti ei oleks ülikooli mälestuspäev, vaid nende suurte inimeste mälestuspäev, kes omal ajal on ülikooli vorminud ja kujundanud.» ☺

Kasutatud kirjandus vt: www.ajakiri.ut.ee

KLAARA KASK – 65

Foto: Andres Tennus

Eesti hariduselus on vähe neid, kel on kogemus õpetamiseks kõigil kooliastmetel. LOTE loodusteadusliku hariduse keskuses töötav Klaara Kask alustas oma pedagoogiteed Tartu pedagoogilises koolis klassiõpetajaks õppides. Kooli *cum laude*-ga lõpetamise järel jätkas ta õpinguid Tartu ülikooli füüsika-keemiateaduskonnas. Kuigi esimene töökoht oli Kuressaare õhtukeskkool, tõi pereelu Klaara tagasi Tartusse, kus õpetajate külluse tõttu töötas ta kümme aastat TÜ teaduslaborites nii arstiteaduskonnas kui ka füüsika instituudis, samuti tegutses ta õppetöö korraldajana. Siiski järgis Klaara oma kutsumust õpetajana ning naasis pedagoogitööle Tartu Veeriku põhikooli, alustades esialgu 2. klassiga ning liikudes koos

oma klassiga põhikooli lõpuni. Vahepeal täiendas Klaara oma professionaalseid kutseoskusi bioloogia- ja geograafiaõpetaja õppes Tallinna ülikoolis.

Aktiivse õpetajana ei ole Klaara jäänud vaid kooliseinte vahele, vaid otsinud alati arenguvõimalusi. 2004. aastal kaitses ta teadusmagistri kraadi bioloogia didaktika erialal. Loomulik jätk oli doktorantuur loodusteaduslikus hariduses ning lõputöö kaitsmine 2009. aastal. Järgmine eluetapp seostus tööga LOTE loodusteadusliku hariduse keskuses teaduri ja õpetajate koolitajana. Osalise koormusega on Klaara siiani jätkanud õpetajatööd Mart Reiniku, hiljem Jaan Poska gümnaasiumis.

Klaara peamine uurimisvaldkond teadustöös on uurimuslik õpe loodusainete tundides ning õpetajate valmisolek seda teha. Temalt on ilmunud ka mitmeid teaduspublikatsioone, ta on kõrgkooli loodusteadusliku hariduse õpiku üks autoritest, olnud osaline gümnaasiumi valikkursuse «Loodusteadused, tehnoloogia ja ühiskond» õppematerjalide väljatöötamisel ning kõrgkooli loodusteadusliku hariduse õpiku üks autoritest. Samuti on ta aktiivselt tegutsenud kõikides loodusteadusliku hariduse keskuse rahvusvahelistes projektides juba enne doktorikraadi kaitsmist.

Lisaks õppe- ja teadustööle on

Klaara aktiivselt seotud teaduskorraldusliku tegevusega. Ta on alates 2014. aastast rahvusvahelise Erasmus+ projektide ekspert ja õpetajate liidus tasemetaotluste hindaja. 2010. aastast alates on ta rahvusvaheliste Comeniuse koostööprojektide ekspert. Ta on seotud mitmete erialaste teadusorganisatsioonidega. Ta on ka kauaaegne aktiivne Eesti keemiaõpetajate liidu liige ja olnud osaline rahvusvaheliste konverentside organiseerimiskomiteedes.

2010. aastal sai Klaara Eesti akadeemiliselt pedagoogika seltsilt Heino Liimetsa nimelise preemia kasvatusteaduslike tööde konkursil doktoritööde kategoorias ning 2009. aastal üliõpilaste teadustööde riiklikul konkursil ministri tänukirja ühiskonnateaduste ja kultuuri vallas doktorioõpe üliõpilaste astmes. 2001. aastal valiti ta aasta õpetajaks.

Klaara on juhendanud eduka kaitsmiseni seitse magistratööd ja saanud õpetajakoolituse üliõpilastelt väga positiivse hinnangu kui innovaatiline ja empaatiavõimega õppejõud. Enda väitel on tema elu suurimaks saavutuseks kolm last ning üheksa lapselast.

Soovime nooruslikule ja positiivsele Klaarale veel palju õnne ja pedagoogilisi kordaminekuid.

Kolleegid loodusteadusliku hariduse keskusest

Õnnitleme

70 Tiit Rootsane, molekulaar- ja rakubioloogia instituudi juhi abi – 15. oktoober

Toivo Hinrikus, farmatseutilise keemia vanemassistent, arstiteaduskonna emeriitdotsent – 19. oktoober

65 Vello Peedimaa, koordinaator – 17. oktoober

Karin Hellat, kolloid- ja keskkonnakeemia lektor – 30. oktoober

60 Tiina Sammelselg, raamatu-koguhoidja – 18. oktoober

Nadežda Ivanova, raha ja panganduse dotsent – 23. oktoober

Karin Tuvikene, atmosfäerifüüsika

labori referent – 26. oktoober

55 Leho Kõiv, neurokirurgia vanemassistent – 30. oktoober

50 Kaie Aia, isikumaksete talituse juhataja – 22. oktoober

Rein Vanja, administraator – 25. oktoober

45 Ene Mölder, TÜ Eesti geeni-varamu varade ja lepingute haldur

– 13. oktoober
Raili Pool, eesti keele võõrkeelena dotsent – 16. oktoober
Olga Schihalejev, religioonipedagoogika dotsent – 26. oktoober
40 Annika Kohv, õppekorralduse spetsialist – 4. oktoober
Dagmar Narusson, sotsiaaltöö lektor – 6. oktoober
Kadri Ukrainski, innovatsiooni juhtimise vanemteadur, riigimajanduse ja majanduspoliitika õppe-

tooli juhataja – 10. oktoober
Maigi Vija, eesti keele lektor – 17. oktoober
35 Kaupo Komsaare, keskkonnafüüsika labori insener – 3. oktoober
Margus Ennok, neuropsühholoogia teadur – 5. oktoober
Siim Söber, inimese molekulaargeneetika teadur – 16. oktoober
Moonika Teemus, raamatukoguhoidja – 26. oktoober

KAITSMISED

3. oktoobril kell 14.15 kaitseb **Eneli Kindsiko** majandusteaduse erialal doktoritööd «Organisational Control in University Management: A Multiparadigm Approach on the Example of the University of Tartu» («Organisatsiooniline kontroll ülikoolide juhtimises: mitmeparadigmiline lähenemine Tartu ülikooli näitel»). Kaitsmine toimub Narva mnt 4-B306. Juhendaja prof Maaja Vadi, oponendid prof Rainer Kattel (TTÜ), prof Mihaela Kelemen (Keele'i ülikool, Suurbritannia).

15. oktoobril kell 16.15 kaitseb **Maria Tamm** psühholoogia erialal doktoritööd «Psychological and Physiological Implications of Time Perception» («Ajataju mõjutavad füsioloogilised ja psühholoogilised tegurid»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis. Juhendajad vanemtea-

dur Kairi Kreegipuu, prof Jüri Allik, oponent prof John H. Wearden (Keele'i ülikool, Suurbritannia).

21. oktoobril kell 10.15 kaitseb **Katre Kets** taimeökoloogia ja ökofüsioloogia erialal doktoritööd «Effects of Elevated Concentrations of CO₂ and O₃ on Leaf Photosynthetic Parameters in Populus Tremuloides: Diurnal, Seasonal and Interannual Patterns» («Süsihappegaasi ja osooni kontsentratsiooni suurenemise mõju lehtpuude fotosünteesile ja aastased mustrid»). Kaitsmine toimub aadressil Lai 40, ruumis 218. Juhendaja vanemteadur Anu Söber, oponent abiprof Sirkku Manninen (Helsingi ülikool, Soome).

22. oktoobril kell 13 kaitseb **Klari Noormets** arstiteaduse erialal doktoritööd «The Development of Diabetes Mellitus, Fertility and Energy Metabolism Disturbances

dium määratakse eelmise kolme aasta parima biograafilise teatmeteose koostaja(te)le.

Monika Oidi fond – infotehnoloogia üliõpilaste magistri- ja doktoritööde toetuseks.

Tamkivi reaalteaduste fond – Eesti noorte reaal- ja loodusteadlaste õpingute ja teadustöö toetamiseks. Võrdsete kandidaa-

30 Tuuli Kauver, mereoptika teadur – 4. oktoober
Peeter Piksarv, laineoptika teadur – 17. oktoober
Žanna Politsinski, aednik – 23. oktoober
Nele Salveste, foneetika spetsialist – 27. oktoober
Margus Valge, spetsialist – 29. oktoober
25 Kaisa Putk, laborant – 16. oktoober

in a WFS1 Deficient Mouse Model of Wolfram Syndrome» («Diabeedi kujunemine, fertiilsuse ja energia ainevahetuse häired WFS1 puudulikkusega hiirel kui Wolframi sündroomi loomudelil»). Kaitsmine toimub A. Linkbergi auditooriumis Puusepa 8. Juhendajad prof Vallo Tillmann, prof Sulev Kõks, oponent prof Timothy Barrett (Birminghami ülikooli lastehaigla, Suurbritannia).

23. oktoobril kell 12.15 kaitseb **Veiko Voolaid** biomeditsiini tehnoloogia erialal doktoritööd «Aquatic Environment: Primary Reservoir, Link, or Sink of Antibiotic Resistance?» (Vesikeskkond: antibiootikumi resistentsuse peamised levikuteed). Kaitsmine toimub Nooruse 1-121. Juhendajad prof Tanel Tenson, vanemteadur Veljo Kisand, oponent Céla Maria Manaia Rodrigues (Portugali katoliiklik ülikool, Portugal).

tide puhul eelistatakse füüsika (eriti energieetika), matemaatika, meditsiini (eriti vähiuuringud), inseneri- ja arvutiteaduste valdkondi ning kandidaate, kelle tegevusel on oluline rahvusvaheline mõõde.
Abel-Mirka fond – Eesti majandusteaduste üliõpilaste koolituse toetuseks Ameerika Ühendriikides.
Agnes Kultase stipendiumifond

– kuni 35-aastaste magistri- ja doktoritööõpilaste õpingute toetamiseks riigiteaduste, politoloogia, rahvusvaheliste suhete ja muudel riikluse arengut ja demokraatiat toetavatel aladel ning samuti ajakirjanduse valdkonnas tunnustatud Põhja-Ameerika ja Euroopa Liidu maade ülikoolides.

Aleksander Raadi fond – Orissaare gümnaasiumi lõpetanud noorte toetuseks haridustee jätkamisel, eelistatud on Valjala vallast pärit noored.

Ann Mihkelsoni fond – reaalteaduste alal tegutsevate ja eesti keelt rääkivate naiste toetuseks. Stipendium antakse uurimistöö alustamiseks ja magistri- ning doktoritööde üliõpilaste juhendamiseks.

Antti Piippo fond – Eesti tehnika- ja majandusteaduste üliõpilaste ja uurijate koolituse toetuseks.

Arno Tali fond – maapiirkondadest pärit edukate üliõpilaste toetuseks, kellele perekonna majanduslik olukord võib saada takistuseks kõrghariduse omandamisel.

Augustin ja Niina Saare fond – vähekindlustatud andekate noorte Eesti kodanike toetuseks haridustee jätkamisel, kaasaarvatud sport, muusika ja ballett.

Camilla ja Leo Kuuse fond – Eesti Rahva Muuseumi tegevuse ning kultuuriteaduste erialade üliõpilaste ja teadlaste uurimistöö toetuseks eesti kultuuri ja rahvakultuuri valdkonnas.

Ernst ja Erica Kesa fond – Eesti ülikoolide toetamiseks õppevahendite soetamisel. Kõrgkoolid saavad toetust taotleda ülikoolide juurde loodud mittetulundusühingute ja sihtasutuste kaudu, mis on kantud Eesti tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja.

Elli ja Ervin-Jüri Nõmmerna fond – vähemkindlustatud maanoorte toe-

tuseks kõrghariduse omandamisel.
Harry Kingissepa fond – Saa-remaa ühisgümnaasiumi edukate lõpetanute toetuseks, kelle majanduslik kindlustatus on vähene, et haridusteed jätkata.

Helmut Einpauli fond – eesti keele arendamise ja kasutamise toetuseks.

Jaak Tamme fond – õppe- ning uurimistöö toetuseks sotsioloogia ja haldusjuhtimise valdkonnas.
Kebina talu naispere fond – Lihula gümnaasiumi lõpetanud noorte toetuseks haridustee jätkamisel, eelistatud on Hanila vallast pärit noored.

Nokia fond – Eesti tehnika- ja majandusteaduste üliõpilaste ja uurijate koolituse toetuseks.

Noore kunstiteadlaste fond – uurimisstipendiumiga noorte, kuni 30-aastaste Eesti kunstiteadlaste toetuseks.

Oskar Lövi fond – spordiajakirjanike tunnustamiseks või enesetäiendamiseks ja Eesti spordiajakirjanduse ajalooga seotud uurimistöö toetuseks.

Prof Uno Sibula fond – kirurgide koolituse ning täiendusõppe toetuseks. Stipendiumid eraldatakse Eesti kirurgidele uute ravi ja diagnostika võtete omandamiseks või kindla sisuga erialase koolitusprogrammi läbimiseks väljapaistvates välismaistes ravi- ja teadusasutustes.

Päevaleht Kaleva fond – humanistlike taotluste toetamiseks, eriti ajakirjanduses.

Raidla & Partnerid fond – Tartu ülikooli õigusteaduse eriala üliõpilaste õppe- ja teadustegevuse toetuseks. Igal aastal antakse välja kuus stipendiumi suurusega 2000 eurot. Stipendiumit ei saa isik, kes on juba saanud Raidla&Partnerid fondi stipendiumi.

Robert Lepiksoni fond – Tartu

ülikooli arstiteaduskonna magistri- ja doktoritööde üliõpilaste koolituse ning enesetäiendamise toetuseks. Stipendiaatide leidmiseks korraldab konkursi TÜ arstiteaduskond.
Salme ja Aleksander Mathieseni fond – avalik-õiguslike ülikoolide magistri- ja doktoritööde üliõpilaste toetuseks arstiteaduse ning inseneri- ja täppisteaduste (füüsika, keemia, matemaatika) valdkonnas. Sel aastal toetatakse arstiteaduse eriala magistri- ja doktoritööde üliõpilasi.

Sini-valge fond – kirjanduse ja ajakirjanduse toetuseks.
Suursaadik Riivo Sinijärve fond – Eesti üliõpilaste õpingute toetuseks Ühendkuningriigi ülikoolides ja Eesti ülikoolide vaitlusklubide võistlusreiside toetuseks Ühendkuningriigi ülikoolidesse.

Sõnumilehe fond – üliõpilasspor-di toetuseks. Taotlused esitatakse läbivaatamiseks SL Õhtulehele.

Zonta fond – naisüliõpilaste doktoritööde toetuseks Eesti kõrgkoolides.

Tiina Tammani fond – üliõpilaste ja gümnaasiumiastmel õppivate noorte toetuseks, kel on loomulikkus annet ärsaks ja iseseisvaks mõtetegevuseks ning soovi ja tahtmist seda arendada. Stipendiaadid leitakse eestikeelse arvamugude konkursi korras. Fondist antakse sel aastal välja kolm stipendiumi: stipendium üliõpilaste toetamiseks, stipendium gümnaasiumiastme õpilaste toetamiseks ja stipendium Türi ühisgümnaasiumi õpilaste toetamiseks.

Wiedemanni fond – eesti keele õppe ja rahvusliku kasvatuse toetuseks. Käesoleval aastal oodatakse taotlusi eesti keele uurimise või õppega seotud magistri- või doktoritöö toetamiseks.

Ülo Ignatsi fond – vaba ajakirjanduse edendamiseks.

STIPENDIUMID

SA Eesti Rahvuskultuuri Fondi stipendiumid ja toetused

Eesti rahvuskultuuri fondi stipendiume ja toetusi 2015. aastaks jagatakse 155-st nimelisest allfondist.

Eesti biograafika fond – stipen-

Täpsemat teavet stipendiumide ja-gamise tingimuste kohta ning taot-luse esitamiseks vajaliku ankeedi saab Sihtasutuse Eesti Rahvuskul-tuuri Fondi kodulehekülje www.erkf.ee avalehelt või fond kontorist aadressil A. Weizenbergi 20A-13 (III korrus), 10150 Tallinn. Telefon 601 3428, vastuvõtt tööpäeviti kell 10–16. Taotluste vastuvõtt lõpeb 15. oktoobril kell 16.

TÜ sihtasutuse stipendiumikon-kursid oktoobris 2014

Tartu Raefondi stipendiumid

– 10 stipendiumit á 640 eurot ja 3954 eurot töötajate ja õppejõu-dude stipendiumiteks. Üliõpilase stipendiumi saavad taotleda Tartust pärit edukad üliõpilased (keskmise hinne vähemalt 4,0) õppe- ja teadustöö toetuseks. Välisüliõpilase stipendiumi saavad taotleda TÜ õppekavadel Tartus õppivad välisüliõpilased. Töötajate ja õppejõudude stipendiumid on mõeldud TÜ õppejõudude, üliõpilaste ja töötajate tunnustami-seks Tartu linna ajalugu, haldust, infrastruktuuri ja huve käsitlevate silmapaistvate teadus-, õppe- ja arendustöö tulemuste eest, samuti samasuunalise teadus- ja õppete-gevuse arendamise eest.

Anst ja Maria Silvere ja Sigfried Panti stipendiumid – 12 stipen-diumit á 1500 eurot. Taotleda saavad kõik edukad üliõpilased, kes vajavad majanduslikku abi. Võrdsete kandidaatide puhul eelis-tatakse naisüliõpilasi.

Hea Tahte Fondi stipendium – 1 stipendium 1350 eurot. Taotleda saavad kõigil õpetajakoolituse õp-pekavadel täiskoormusel õppivad üliõpilased, kes vajavad majandus-likku tuge. Stipendiumi rahastab TÜ rektor Volli Kalm igakuiste maksetena.

Peeter Põllu stipendium – 1 stipendium 1920 eurot. Taotleda saavad kõigi Eesti avaõiguslike kõrgkoolide õpetajakoolitu-se erialade üliõpilased (alates kaheksandast õppesemestrist integreeritud õppekava puhul ja teisest semestrist magistri- ja dok-toriõppes), kes on edukad õppe-ja teadustöös ning on tulemuslikult kaasa löönud pedagoogikaalases arendustegevuses.

Laste kliiniliste uuringute fondi stipendium – 1 stipendium 950 eurot. Taotleda saavad laste kliiniliste uuringutega tegelevad arstiteaduskonna õppejõud, dokto-randid ja arst-residendid, jooksva aastal avaldatud, ette kantud või avaldamiseks või ettekandmiseks esitatud teadustöödega.

Heidi-Ingrid Maarooši stipen-dium – 1 stipendium 1000 eurot. Taotleda saavad arstiteaduskonna põhiõppe üliõpilased, kes on jooksva aastal esinenud arstitea-duskonna konverentsil ettekandega kliinilise meditsiini valdkonnas ja kes omavad häid tulemusi õppe-ja teadustöös.

Professor Ülo Leppiku stipen-dium – 1 stipendium 3000 eurot. Stipendiumi saavad taotleda TÜ arstiteaduskonna arst-residendid ja doktorandid neuroloogiaalase uurimistöö toetuseks.

Andreas ja Elmerice Traksi stipendiumid – stipendiumifond kuni 10 000 eurot, stipendiumide arvu ja suuruse otsustab komisjon. Taotleda saavad arstiteaduskon-na magistrandid, doktorandid ja teadustööd tegevad arst-residen-did, samuti majandus-, õigus ning sotsiaal- ja haridusteaduskonna magistrandid ja doktorandid, kelle uurimistöö teema on seotud poliiti-lis-riikliku valdkonnaga.

Ole Golubjatnikovi stipendium – 1 stipendium 1300 eurot. Taotle-

da saavad loodus- ja tehnoloogia-teaduskonna 3. aasta bakalaure-useõppe üliõpilased, kes jätkavad õpinguid järgmisel õppeaastal magistrantuuris meditsiinitehnoloogia valdkonnas ja sama valdkonna magistrandid, kes jätkavad dokto-rantuuris või siirduvad praktikale meditsiinitehnoloogia ettevõttesse.

Jaan Einasto rahvusvaheli-ne stipendium – 1 stipendium 1000 eurot. Taotleda saavad TÜ-sse teadustööd tegema tulevad Armeenias pärit doktorandid või teadurid, kelle teadustöö on seotud astronoomia või kosmose-tehnoloogia valdkonnaga.

Lev Vassiljevi mälestusstipen-dium – 1 stipendium 1000 eurot. Stipendiumile saavad kandideerida TÜ ja maaülikooli magistrandid ja doktorandid, kes on spetsialiseeru-nud kartograafia valdkonnale.

Reet Montoneni stipendium – 1 stipendium 650 eurot. Taotleda saavad sotsiaal- ja haridustea-duskonna edukad psühholoogia eriala magistrandid ja doktoran-did, kes on spetsialiseerunud või on spetsialiseerumas kliinilisele lapsepsühholoogiale.

Arno Mägi stipendium – 1 stipendium 2000 eurot. Taotle-da saavad õigusteaduskonna kõigi tasemete üliõpilased, kel on silmapaistvaid tulemusi õppe- ja teadustöös.

Atko-Meeme Viru stipendium – 1 stipendium 2000 eurot. Taotleda saavad kõigi avaõigusli-ke kõrgkoolide kuni 40-aastased doktorandid, noorteadlased ja õp-pejõud, kes omavad silmapaistvaid tulemusi liikumis- ja sporditeaduste alases teadustöös.

Fred Kudu stipendium – 960 eurot. Taotleda saavad kehakul-tuuriteaduskonna kõigi tasemete edukad üliõpilased. Stipendiumi määramisel arvestatakse taotleja

õppeedukust ning tema panust keergejõustiku edendamisse sport-lase, treeningrühmade juhendaja, võistluste ja muude spordiürituste korraldaja, spordikohtuniku, Eesti koondvõistkonda toetava teadus-grupi liikmena jm.

TUNNUSTUSED

TÜ suure medali ja tänukirja päl-visid 70. sünnipäeval sotsiaal- ja haridusteaduskonna prodekaan, sotsiaalse analüüsi meetodite dotsent **Liina-Mai Tooding** ja 60. sünnipäeval arstiteaduskonna bio-ja siirdemeditsiini instituudi juhata-ja, inimese füsioloogia professor, akadeemik **Eero Vasar**.

TÜ suure medali pälvisid 70. sünnipäeval sotsiaal- ja haridus-teaduskonna emeritprofessor, meediauuringute vanemteadur **Peeter Vihalemm**, 65. sünnipäe-val loodus- ja tehnoloogiateadus-konna füüsika instituudi direktor, korraldamata süsteemide füüsika professor **Jaak Kikas**, füüsika instituudi külalisprofessor **Kristjan Haller** ning tehnoloogiainstituudi

Perekond Maimetsa stipendium EMTA üliõpilastele – 1 stipen-dium 1300 eurot. Stipendiumile saavad kandideerida Eesti muusi-ka- ja teatriakadeemia muusika-teaduse eriala edukad üliõpilased.

direktor, biomeditsiinitehnoloogia professor akadeemik **Mart Ustav**; samuti matemaatika-informaatika-teaduskonna emeritprofessor, al-gebra vanemteadur **Kalle Kaarli**. TÜ väikese medali ja tänukirjaga tunnustati 60. sünnipäeval majan-dusteaduskonna personalijuhtimise professorit **Kulno Türki**. TÜ aumärgi ja tänukirja pälvisid 75. sünnipäeval arstiteaduskonna farmaatsia instituudi vanemlabo-rant **Sirje Lahk**, 70. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateadus-konna füüsika instituudi õhuseire spetsialist **Hilja Iher**, 60. sünni-päeval filosoofiateaduskonna kul-tuuriteaduste ja kunstide instituudi filmiajaloo lektor **Lauri Kärk**. TÜ aumärgiga tunnustati 60. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna molekulaar- ja

Taotlused stipendiumitele kandi-deerimiseks tuleb esitada hiljemalt 1. novembriks 2014 TÜ sihtasu-tusele. Täpsem informatsioon ja nõuded stipendiumite taotlemiseks: www.sihtasutus.ut.ee, tel 737 5852 või 5554 0773 (Triin Vakker).

rakubioloogia instituudi vanemla-boranti **Ene Põldroosi**.

TÜ tänukirja pälvisid 70. sünni-päeval loodus- ja tehnoloogiatea-duskonna füüsika instituudi optika ja spektroskoopia dotsent **Matti Laan** ja optika ja gaaslahenduse vanemteadur **Märt Aints**, 65. sünnipäeval majandusteaduskonna ökonomeetria professor **Tiiu Paas**, 60. sünnipäeval kinnisvaraosa-konna tehnik-remonditöölaine **Tiit Taremaa**, 50. sünnipäeval majandusteadus-konna rahvamajanduse instituudi majanduspoliitika lektor **Diana Eerma** ja raamatukogu infosüs-teemide osakonna süsteemiad-ministraator **Kalju Kill Kask**, 40. sünnipäeval kinnisvaraosakonna ARCHIBUS/FM peaspetsialist **Marek Kartau**.

TEATED

Oktoobris TÜ aulas: 3. oktoobril kell 9.33. Eesti õigusteadlaste päevade avaliku õiguse sektsioon; 4. ja 5. oktoobril autorilaulude festival «Lehesaju muusika»; 11. oktoobril kell 19 XIX rahvusvahe-lise festivali «Orient et Occident» kontsert; 13. oktoobril kell 20 TÜ sümfoniaorkestri kontsert «Sügishääled»; 14. oktoobril kell 11 Academica 2014. aasta konverents «Young People as Constructors of Our Future. Trowel, Computer, Compass – to Whom and Why?»; 16. oktoobril

kell 17 hõimupäevade kontsert; 18. oktoobril kell 18 meeskooride Forestalia (Eesti), Esmila (Soome) ja Silvicola (Läti) kontsert «Sõprade laulud»; 20. oktoobril kell 14 Tartu linnapea ja maavanema vastuvõtt pedagoogidele; 31. oktoobril kell 18 klaveridueti kontsert «Schu-bergt-gala», mängivad Vjatšeslav Novikov (Soome/Ukraina) ja Naili Saripova (Eesti).

TÜ pensionäride ühingu Vitae: 6. oktoobril kell 16 käsitööring; 7. oktoobril kell 13 lauluring; 8. ok-toobril kell 9 sõidetakse Vanemuise alumisest parklast ekskursioonile marsruudil Luua-Palamuse-Kure-

maa-Laiuse; 9. oktoobril kell 11 humanitaaria klubi; 21. oktoob-ril kell 11 elulooring ja kell 13 lauluring; 27. oktoobril kell 16 põltsamaalaste klubi; 30. oktoobril kell 15 keemikute klubi. NB! Ühing asub uuel aadressil Munga 4 (õue peal asuvas majas). **Õpetatud Eesti Seltsi ettekan-dekoosolekud:** 15. oktoobril esineb Martin Malve ettekandega «Haapsalu Võllamägi – ajalugu ja arheoloogia». 29. oktoobril esineb Ants Hein ettekandega «Stenhus'id, steinwerk'id, festes haus'id, sloth'id, castellum'id, castrum'id, arx'id, torne'd,

parochia murata'd... Lisandusi keskaegsete kivimõisate ja väike-linnuste levikkaardile Eestis». ÕES-i koosolekud toimuvad Lossi 3-427 algusega kell 16.15. Täpsem info: www.ut.ee/OES.

7. oktoobril kell 18 toimub TÜ peahoone senati saalis Saksa akadeemilise välisvahetuse **DAAD infoseminar** õppimis- ning teadustöö võimaluste kohta Saksamaal. Täpsem info: www.daad.ee. 17. oktoobril kell 12.15 peab

Signe Ratso Narva mnt 4-A314 avaliku loengu teemal «Transatlantilise kaubandus- ja investeerimispartnerluse perspektiiv ning EL–Venemaa kaubandussuhted». 22.–25. oktoobril toimub TÜ Narva kolledžis **draamakonverents** «Draama ühendab inimesi». Lisainfo: kristlin.kunnus@gmail.com või 56 480 752. 15. novembril toimub Biomeedikumis (Ravila19) **TÜ rohuteaduse seltsi 15. sügisseminar** «Aspekte

psühhofarmakoloogias». Lisainfo: sygissemnar@tyrs.ee.

TÄPSUSTUS

Septembrikuu UT ajakirjast jäi välja mitme foto allikaviide. Ülikooli kooride reportaaži juures (lk 24–27) kasutatud fotode autor on TÜ kammerkoori laulja Kaido Muttik. Ajaloo rubriigis ilmunud füüsika õpetamise loo juures oli kasutatud TÜ muuseumi fotosid.

IN MEMORIAM

Bengt Saltin

03.06.1935 – 12.09.2014

TÜ audoktor, maailma tunnustatuim spordifüsioloog, Taani kuningliku teaduste akadeemia liige professor Bengt Saltin lahkus igavikku 12. septembril Stockholmis.

Saltin lõpetas meditsiiniõpingud Karolinska instituudis Stockholmis ning omandas doktorikraadi 1964. aastal. Füsioloogiaprofessoriks sai ta samuti esmalt seal, kuid maailma juhtivaks spordifüsioloogiks tõusis ta Kopenhaageni ülikooli August Kroghi nimelises instituudis töötamise aegu aastatel 1973–1990 ja 1994–2004. Aastatel 1994–2004 oli ta ühtlasi Taani valitsuse rahastusel loodud uurimiskeskuse Copenhagen Muscle Research Centre direktor ja vaimne liider.

Bengt Saltin avaldas enam kui 500 tööd füsioloogia alal, kuid olulisem on tema silmapaistev teerajaja roll teadusliku arusaama edendajana liikumise tähtsuse ja tähenduse selgitamisel inimese

tervisele ja töövõimele. Tuginedes oma kõigutamatule autoriteedile teadlasena andis ta ühtlasi hindamatu panuse dopinguvastasesse võitlusesse spordis. Saltin jäi aktiivseks teadlaseks ka kõrges eas. Veel möödunud aastal ilmus olulistest teadusajakirjades tema osalusel viis artiklit ning ta oli aupeaesineja Euroopa spordimeditsiini kolledži kongressil Barcelonas.

Juba möödunud sajandi seitsmekümnendatel ja kaheksakümnendatel aastatel võimaldas Saltin oma laborites töötada mitmel Tartu ülikooli noorel teadlasel. Hiljem külastas ta korduvalt Tartut ja esines siin loengutega. TÜ audoktoriks valiti Bengt Saltin 1988. aastal. Oma viimaseks jäänud külaskäigul Eestisse pidas ta meeldejäädavat ettekande käitumis-, sotsiaal- ja terviseteaduste doktorikooli aastakonverentsil Sagadi mõisas 2011. aasta maikuus.

Foto: Yorki ülikool

Maailma suurim ja mõjukaim spordimeditsiini ning liikumis- ja sporditeaduste organisatsioon American College of Sports Medicine (ACSM) andis Saltinile tema teaduslike saavutuste eest kaks oma kõrgeimat auhinda. Samuti pälvis ta teadlasena rahvusvahelise olümpiakomitee kõrgeima tunnustuse 2002. aastal.

Koos Tartu ülikooliga leinab oma audoktorit veel kaheksa Euroopa ja Ameerika ülikooli. Meie mälestustesse jääb Bengt Saltin ühevõrra nii suure teadlase kui ka erakordselt meeldiva, sõbraliku ja alati abivalmis inimesena.

TÜ kehakultuuriteaduskond

IN MEMORIAM

Erich Kuus

16.09.1931 – 14.09.2014

Eesti arstkonda on tabanud valus kaotus. Mõni päev enne oma 83. sünnipäeva lahkus meie hulgast radioloogia emeritprofessor ja Tartu ülikooli radioloogia õpetooli rajaja Erich Kuus.

Kuus sündis 16. septembril 1931. aastal Kohtla-Järvel. 1951. aasta veebruaris asus ta õppima TRÜ arstiteaduskonda. Kolmanda kursuse talvel ta eksmatrikuleeriti, kuna tema vanemad kuulutati kulakuteks. Et vältida kutsumist nõukogude armeesse, astus ta 1954. aastal EPA-sse veterinaaria III kursusele. Samal aastal immatrikuleeriti Kuus rektor professor Klementi poolt tagasi Tartu ülikooli tudengiks. Kuus lõpetas arstiteaduskonna *cum laude* 1958. aastal. Kogu stuudiumi vältel kuulus ta ÜTÜ röntgenoloogiaringsse.

Pärast ülikooli lõpetamist suunati Kuus röntgenoloogina tööle Rapla rajooni keskhaiglasse, kus ta töötas kohakaasluse alusel ka patoloogina. Raplas alustas ta varase maovähi profülaktilist uuringut, uurides kokku üle 1000 inimese. 1968. aastal avaldas Kuus esmakordselt maailmas ateroskleroosilise maohaavandi ehk erosiooni röntgenipildi, mis tekitas rahvusvaheliselt suurt vastukaja.

1974. aastal kutsuti Erich Kuus röntgenoloogina tööle Tartu vabariiklikusse onkoloogiadispanserisse ja 1975. aastal lisaks TRÜ sisehaiguste kateedri ning radioloogia ja onkoloogia kateedri assistendiks. Doktoritöö «Seedetrakti ülemise osa

bifaasiline kontrasteerimine. Uus röntgenkontrastvahend ja uurimismeetod.» kaitses ta edukalt 1990. aastal Obninski radioloogia keskinstituudis. Tõllal oli see ainuke instituut Nõukogude Liidus, kus oli kontrastainete uurimise osakond. Doktoritöös tõi Erich Kuus välja kaks uut sümptomit, mis aitasid paremini diagnoosida varast maovähki.

Oma tööd tutvustavate ettekannetega esines Kuus Baltimaades, Soomes, Islandil ja Kreekas. Tema sulest ilmus üle 50 teaduspublikatsiooni ja radiodiagnostika põhikoolitusest üks õpperaamat. Talle anti kolm autoritunnistust.

1990. aastal määrati Kuus professoriks ja TÜ radioloogia ja onkoloogia kliiniku juhatajaks, kus ta töötas edukalt kuni pensionile minekuni 1997. aastal.

Ülikoolis töötades pidas professor Kuus oma põhiülesandeks teadustöö kõrval uue radioloogide põlvkonna väljakoolitamist. Lisaks kõrgelt hinnatud tööle õppejõuna juhendas ta radioloogide spetsialiseerumise kursust, mis esialgu oli vaid viiekuine. Sellest on tänapäevaks välja kasvanud viieaastane radioloogia residentuur.

Kuusi juhendamisel spetsialiseerus radioloogiks üle 170 arsti. Radioloogide paremaks koolitamiseks käivitati tema eestvõttel mitu koostööprojekti Soome ülikoolidega, mis andsid meie noortele võimaluse täiend- ja jätkukoolituseks välismaal.

Foto: erakogu

Erich Kuusi visa töö on kandnud vilja ja enamik tema unistusi on täitunud: tänapäeval on Eestis kaasaegne radioloogide õpetamise süsteem, uuendatud on radiodiagnostiline aparatuur kogu Eestis ja meie tänased radiodiagnostika võimalused mitte enam ei jää alla, vaid juba paljuski ületavad meie skandinaavia kolleegide võimalusi! Tänu sellele on oluliselt paranenud uuringute kvaliteet ja patsientide ning personali kiirgusalturvalisus.

Professor Kuusi kreodo oli, et tema õpilased peavad jõudma kaugemale, kui tema ise. Eestis ongi sirgunud uus, edukas ja arenemisvõimeline radioloogide põlvkond, kelle töökaed on väga hinnatud mitte ainult Eestis vaid ka Soomes, Rootsis, Norras ja mujal maailmas.

Raske haigus aheldas Erich Kuusi aastateks voodisse, kuid tema vaim ei murdunud. Täna jätkavad Erich Kuusi alustatud tööd tema õpilased. Puhka rahu, armastatud õpetaja ja kolleeg!

Kolleegid ja õpilased SA TÜ kliinikumi radioloogiakliinikust Eesti radioloogia ühing TÜ arstiteaduskond Tartu ülikool

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu Ülikool
Ülikooli 18, 50090 TARTU
Tel: 737 5100
E-post: info@ut.ee
www.ut.ee